

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ВІСІМДЕСЯТ ПЕРШІ ЕКОНОМІКО- ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

19-20 грудня 2023 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2023**

УДК 001 (063)

Вісімдесят перші економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополь, Польща, 19-20 грудня 2023 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 201 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко Анастасія Юріївна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2023

© Автори статей 2023

*Ватаманюк Ксенія Георгіївна,
студентка, Чернівецький
національний університет
ім. Ю. Федьковича*

*Науковий керівник:
Кучерівська Софія Степанівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
і кредиту, Чернівецький
Національний університет
ім. Ю. Федьковича*

СТРАХОВІ РИЗИКИ ТА ЇХ ОЦІНКА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4640/>

Розуміння страхових ризиків та їх ефективна оцінка є необхідним елементом для стабільності та успіху в сучасному господарюванні. Розвиток і впровадження нових методів та стратегій управління ризиками сприяє створенню стійкої та надійної фінансової системи, яка може ефективно впоратися з негативними впливами невизначеності. Страхування є саме тим ефективним інструментом захисту інтересів бізнесу та приватних осіб, що дає можливість мінімізувати можливі фінансові втрати в умовах нестабільності та невизначеності.

За своїм змістом ризик – це подія з можливими негативними, особливо несприятливими економічними наслідками, які можуть виникнути в будь-який момент у невідомих масштабах у майбутньому. Власне наявність ризикового фактору та потреба в компенсації можливих збитків, що виникнуть внаслідок його реалізації, визначають необхідність страхування. Страхування служить для захисту будь-якої людської діяльності від можливих несприятливих обставин [1, с. 42].

Ризик – це складне і багатогранне явище, яке можна розглядати за допомогою різних критеріїв, пов'язаних з його походженням, місцем, розміром, особливостями прояву та іншими обставинами. Важливо враховувати, що страхування застосовується лише до страхових ризиків, які можна виміряти у фінансовому виразі [3, с. 129].

Залежно від сфери виникнення і методів зменшення чи підготовки до ризику, виділяють до 20 різних тлумачень цього поняття, зокрема:

- ймовірність виникнення певної події;
- ступінь відповідальності страховика;
- майно, яке підлягає страхуванню;
- можливість виникнення збитків в результаті страхового випадку;
- втрати доходу в порівнянні з очікуваним результатом;
- частина вартості майна, яка не покрита страхуванням і залишається на відповідальності страхувальника;
- конкретні об'єкти страхування на основі їх оцінки і ймовірності заподіяння збитків тощо.

В загальному контексті ризик може бути розглянутий як невизначена можливість, наслідки якої можуть призвести до фінансових втрат різного обсягу як на макро-, так і на мікрорівні.

У страховій справі загальний обсяг страхових ризиків визначає ступінь страхової відповідальності згідно з умовами страхового договору, і ця відповідальність виражається страховою сумою договору. Відповідно вартість ризику в грошовому виразі оцінюється через тарифну ставку [1, с. 52]. Перелік ризиків, які покриваються страхуванням, повинен бути чітко визначений в полісі страхування.

Настання будь-якого ризику зумовлюють ризикові обставини, які визначаються природним станом об'єкта страхування, умовами перебування, зовнішніми факторами [2, с. 178-179].

Ризикові обставини дозволяють оцінити ймовірність настання певної події у майбутньому. Основними характеристиками ризику, які мають важливе значення для страхування, є:

- частота виникнення подій відносно часу та місця, що визначає ймовірність страхових випадків з певного виду страхування. Це вираховується як відношення кількості страхових випадків до загальної кількості страхових контрактів або об'єктів страхування з певного виду страхування. Різні об'єкти, які підлягають страхуванню, мають різні рівні ризику. Для різних видів страхування характерні різні періоди збільшення і зменшення страхового ризику;
- серйозність наслідків (розмір збитку), визначається як фінансовий збиток, заподіяний страхувальнику в результаті страхового випадку. На основі цього розраховується величина страхового відшкодування (враховуючи систему страхового покриття) [3, с. 121-122].

Існує велике різноманіття методів оцінки страхового ризику, які постійно вдосконалюються залежно від конкретних ситуацій. Серед основних методів виділяють такі, як метод індивідуальних оцінок, метод середніх величин і метод процентів. Метод індивідуальних оцінок використовується для унікальних ризиків, які не можна порівняти з середнім типом ризику [5, с. 74]. Його перевагою є можливість простого визначення параметрів розподілу для кожного окремого страхового ризику.

Метод середніх величин дозволяє аналізувати типові ознаки однорідних явищ та вимірювати їх коливання навколо середнього рівня розвитку. Цей метод розрізняє ризикові групи на більш дрібні підгрупи для створення аналітичної бази оцінки ризику [6, с. 104].

Метод процентів включає надлишкові та від'ємні відхилення від середнього ризикового типу. Цей метод також відноситься до групи статистичних методів аналізу [6, с. 104-105].

Експертні методи застосовують для оцінки індивідуальних, специфічних ризиків, зокрема в умовах відсутності аналогів та високого ризику. Вони включають методи надання переваг та метод рангів [6, с. 106].

До арсеналу методів також входять аналітичні методи, такі як метод абсолютних та відносних показників, метод аналізу чутливості та метод доцільності затрат [6, с. 107].

Формалізація ризиків базується на різноманітних математичних методах, таких як диференціальні та інтегрально-диференційні рівняння, алгебраїчні нерівності, скалярні та багатовимірні розподіли ймовірностей, регресійні рівняння, нейронні мережі, методи імітаційного моделювання тощо [5, с. 62].

У сфері страхування широко застосовуються економіко-математичні та статистичні методи, такі як теорія ігор, теорія статистичних рішень, метод визначення індикаторів ризиків, метод, що ґрунтується на стандартному відхиленні в моментах вищих порядків. Вони дозволяють проводити якісний і кількісний аналіз економічних явищ та вибирати оптимальні рішення для управління ризиком [6, с. 111].

Отже, ризики є передумовою страхової справи. Поява нових об'єктів страхування, ризикових обставин та й самих ризиків вимагає від страховиків постійний моніторинг подій, характеристик об'єктів, методів уникнення чи зменшення збитків, попередження ризикових обставин. Відповідно якісне забезпечення страхового захисту можливе за умов чіткої ідентифікації, аналізу, оцінювання та відбору ризиків.

Список використаної літератури:

1. Вовчак О. Д. Страхова справа: підручник. К.: Знання, 2011. 391 с.
2. Черчик Л. М., Івашкевич І. М., Бегун С. І. Система ризик-менеджменту підприємства: сутність та складові. Економічний форум. 2017. № 1. С. 178-184.
3. Сокиринська І. Г., Журавльова Т. О., Аберніхіна І. Г. Страховий менеджмент: навч. посіб. Дніпропетровськ: Пороги, 2016. 300 с.
4. Осадець С. С. Страхування: підручник. кер. авт. кол. і наук. ред. С. С. Осадець. К.: КНЕУ, 2002. 599 с.
5. Олійник В. М. Фінансова стійкість страхових компаній: монографія. Суми: Університетська книга, 2015. 287 с.
6. Козьменко О. В., Кузьменко О. В. Актуарні розрахунки: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2014. 224 с.

*Ворошилова Ганна Олександрівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри готельно-
ресторанного та туристичного
бізнесу, Київський університет
культури*

*Кирилова Єлизавета Юріївна,
магістрантка кафедри готельно-
ресторанного та туристичного
бізнесу, Київський університет
культури*

МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4658/>

Успіх у ресторанному бізнесі залежить від оптимізації витрат та ефективного використання ресурсів, що вимірюється прибутком і рентабельністю. Ключовими факторами є якість обслуговування, швидкість, відгуки клієнтів, а також адаптація до зовнішніх факторів, включаючи економічний клімат і сезонність. Важливі аспекти включають впровадження новітніх технологій, цифровізацію процесів, автоматизацію, онлайн-бронювання, доставку, стратегічне планування, вибір ринкової ніші, екологічність, соціальну відповідальність,

корпоративну культуру, диверсифікацію послуг, взаємодію з місцевою спільнотою, інновації у меню, соціальні мережі, аналітика даних, етичні стандарти, гнучкість у прийнятті рішень та увагу до міжкультурної комунікації.

Врахування регулятивного середовища, економічної стабільності, конкурентного ландшафту, доступності ресурсів, технологічної інтеграції та стратегічного планування є критичним для ресторанного бізнесу в Україні [1, с. 17]. Якість персоналу, маркетинг, брендинг, постачання, логістика, інвестиції, фінансова стабільність, екологічність і соціальна відповідальність також мають велике значення.

Сталий розвиток, увага до екологічних питань, здоров'я клієнтів, удосконалення сервісу, взаємодія з місцевими громадами, оперативний аналіз показників ефективності, використання цифрових технологій та інновацій, а також сталість у якості обслуговування та розвитку, є ключовими для забезпечення успіху та конкурентоспроможності ресторану [2, с. 21]. Глибоке розуміння потреб клієнтів, гнучкість, інноваційність та постійне самовдосконалення є важливими для адаптації до змінних умов ринку та забезпечення привабливості для клієнтів.

Ресторан "Канапа" – частина мережі Дмитра Борисова. "Канапа" пропонує додаткові послуги, такі як доставка та організація заходів, і вдало розташований для зручності гостей та ділових умов. Кадровий потенціал включає кваліфікованих фахівців, сприяючи високому рівню обслуговування. Економічна ефективність досягається через оптимізовані закупівлі і надійних постачальників. Ресторан активно використовує Інтернет для просування, програми лояльності та рекламні кампанії. Сучасне обладнання та технології підвищують ефективність обслуговування. Фінансове планування та корекція бюджету забезпечують фінансову стабільність.

Для оцінки довгострокової стабільності ресторану, важливо вивчити показники фінансової стабільності та рентабельності.

Таблиця 1

Зведений фінансовий звіт ресторану за 2020-2023 роки

Рік	Загальний дохід (грн.)	Дохід від алкогольних напоїв (грн.)	Дохід від страв вищої категорії (грн.)	Операційні витрати (грн.)	Чистий прибуток (грн.)	Рентабельність (%)
2020	5,243,128	1,543,987	2,098,141	1,087,000	901,128	17.19%
2021	5,698,243	1,708,467	2,289,776	1,200,00	967,243	16.98%
2022	6,124,564	1,837,369	2,487,195	1,312,000	1,012,564	16.53%
2023	6,789,235	2,036,770	2,752,464	1,400,000	1,139,235	16.78%

Зростання загального доходу ресторану протягом 2020-2023 років показує стабільне збільшення обсягів продажів та успішну маркетингову стратегію.

Доходи від продажу алкогольних напоїв та страв вищої категорії збільшуються, що може свідчити про ефективне ціноутворення та високу якість продукції. Операційні витрати ростуть, але їх темпи збільшення менші, ніж темпи зростання доходів, що свідчить про ефективне управління ресурсами. Рентабельність підприємства знаходиться на стабільному рівні, що є показником фінансової стійкості ресторану. Чистий прибуток зростає, що свідчить про підвищення ефективності діяльності та здатність ресторану генерувати прибуток.

Комплексний аналіз фінансових показників ресторану "Канапа" за період 2020-2023 років виявляє ключові тенденції, які є важливими для стратегічних бізнес-рішень, спрямованих на підвищення оперативної ефективності [1, с. 28]. Прогресивне зростання чистого прибутку та стабільне збільшення доходів від продажу страв вищої категорії та напоїв вказує на успішне позиціонування на ринку та поліпшення якості обслуговування. Особливо ефективним є управління операційними витратами, що ростуть повільніше, ніж доходи, що підтримує стабільний рівень рентабельності.

Аналіз фінансової структури підкреслює постійне зростання загальних витрат, пов'язане як з розширенням бізнесу, так і з підвищенням вартості ресурсів та послуг. Неперервні інвестиції в персонал та маркетинг відображають стратегічний підхід до розширення клієнтської бази та покращення сервісу. Зниження рівня заборгованості свідчить про зростання фінансової незалежності та стратегічне зменшення залежності від зовнішнього капіталу.

Фінансова динаміка "Канапи" демонструє підвищений оборот активів, що свідчить про ефективне використання ресурсів. Проте необхідно постійно моніторити зобов'язання та ліквідність, щоб уникнути фінансових труднощів [3]. Рекомендується інвестувати в навчання персоналу, диверсифікацію ланцюга постачань і стратегічні маркетингові ініціативи для підтримки зростання та конкурентоспроможності в галузі ресторанного бізнесу.

Отже, "Канапа" має стабільну фінансову базу з конкурентним присутністю на ринку. Рекомендується продовжувати адаптацію до переваг споживачів і зовнішнього середовища для забезпечення довгострокового успіху. Інновації, екологічна відповідальність та культурна інтеграція є потенційними сферами для подальшого дослідження та розвитку.

Фінансовий аналіз інвестиційного проекту будівництва додаткового залу ресторану "Канапа" показує, що ініціатива є привабливою для інвесторів та сприятиме покращенню фінансового стану підприємства. Аналіз базується на розрахунку ключових показників ефективності – NPV, IRR, PP, PI – через дисконтування грошових потоків.

Припустимо, що у період "0" загальні інвестиційні витрати складають 4,35 млн грн, що є початковим вкладенням в проект. У наступні п'ять років (періоди 1-5) операційні витрати стабільно становитимуть 6,156 млн грн, а фінансові витрати – 150 тис. грн щороку. Податки та інші обов'язкові платежі в кожному з цих періодів дорівнюють 9,6734 млн грн, при доходах в 28,8 млн грн.

Виходячи з таблиці 2, можемо розрахувати NPV використовуючи дисконтну ставку 10%. Оскільки IRR проекту складає 120%, а термін окупності – лише 10 місяців, проект відповідає всім критеріям прийнятності: NPV більше нуля, IRR перевищує дисконтну ставку, період окупності коротший за тривалість проекту, та PI більше одиниці.

Таблиця 2

Таблиця фінансового планування за періодами

Період	Інвестиційні витрати	Операційні витрати	Фінансові витрати	Податкові та інші обов'язкові платежі	Доход
0	4350000	0	50000	0	0
1	0	6156000	150000	9673400	28800000
2	0	6156000	150000	9673400	28800000
3	0	6156000	150000	9673400	28800000
4	0	6156000	150000	9673400	28800000
5	0	6156000	150000	9673400	28800000

На основі аналізу можна зробити висновок, що інвестиційний проект має високу економічну ефективність і рекомендований до реалізації. Проект передбачає не тільки фінансову вигоду для інвесторів, а й покращення сервісу та комфорту для відвідувачів, збільшення капітету ресторану на 40 місць, і покращення іміджу закладу завдяки сучасному дизайну та інноваційним технологіям. Однак важливо враховувати ризики, пов'язані з високою конкуренцією та залежністю від сезонності та попиту на послуги.

Отже, аналіз економічної ефективності інвестиційного проекту ресторану "Канапа" демонструє його високу прибутковість, що підтверджується такими показниками, як NPV і IRR, які перевищують

встановлені пороги прийнятності. Проект передбачає розширення послуг ресторану, що має стати важливим фактором підвищення його ринкової конкурентоспроможності. Водночас, для забезпечення сталого розвитку ресторану, важливо зосередити увагу на контролі та оптимізації витрат, інноваційних технологіях у сфері обслуговування та кулінарії, а також на використанні податкових пільг та субсидій для зменшення фінансового навантаження. Запропоновані заходи повинні сприяти підвищенню ефективності ресторанного бізнесу та його подальшому успішному розвитку.

Список використаних джерел:

1. П'ятницька Г. Т. Тенденції розвитку ресторанного господарства в Україні / Вісник КНТЕУ. 2004. № 2.
2. Гріфін Р. В., Яцура В. Основи менеджменту. Львів: Бак, 2011. 544 с.
3. Конспект лекцій «Технологія ресторанної справи». URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11331073.pdf>.

*Жуков Іван Андрійович,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України, м. Київ*

*Чухліб Алла Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики
та економічного аналізу,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України, м. Київ*

ІНФОГРАФІКА ЯК МЕТОД ВІЗУАЛІЗАЦІЇ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4621/>

В умовах сьогодення, що характеризуються великою кількістю інформаційних потоків, доступних у різних формах та форматах, важливим елементом є візуалізація даних. Інфографіка – одним з методів візуалізації даних, що дозволяє передавати інформацію в легкозрозумілій

формі за використанням графічних зображень. Інфографіка може бути використана для відображення різних типів статистичних даних – динаміки статистичних індикаторів і показників, основних тенденцій їх розвитку, просторово-часових зв'язків тощо.

Одним з важливих аспектів інфографіки є її ефективність. Інфографіка дозволяє ефективно і швидко передавати інформацію без необхідності опрацювання великої кількості тексту, допомагає покращити розуміння даних, зокрема зменшуючи можливість спотворення результатів аналізу даних. Завдяки цьому інфографіку використовують у різних галузях економіки і сферах діяльності.

Проте, слід врахувати, що інфографіка має свої обмеження та недоліки. Наприклад, не всі дані можуть бути візуалізовані у вигляді графічних зображень, неправильно створена інфографіка може бути маніпулятивною та спотворювати результати аналізу даних.

Інфографіка має різні форми та типи залежно від того, яку інформацію вона повинна передати та для кого вона призначена. Найпоширеніші типи інфографіки включають:

- діаграми – статистичні графіки, що використовується для відображення співвідношення між різними елементами або значеннями даних. Діаграми можуть бути круговими, стовпчиковими, лінійними тощо;
- картографічні інфографіки, які використовують картографічні зображення для відображення статистичної інформації;
- інфографіка-історії – інфографіка, що розповідає історію через графічні зображення;
- інфографіка-інструкції – інфографіка, яка надає посібник/інструкцію щодо виконання певних завдань або процесів;
- інфографіка-інфоджер – інфографіка, що надає коротку інформацію про певний продукт, послугу/ подію.

Кожен тип інфографіки має притаманні їй особливості та вимоги до використання. Так, кругові діаграми найкраще використовувати для відображення співвідношення між кількісними даними, стовпчикові діаграми – для порівняння даних між різними групами.

Відповідно до типу джерела інфографіку поділяють на аналітичну – будується за аналітичними матеріалами; новинну – створюється під певну новину в оперативному режимі; реконструкційну – використовує за основу дані про будь-які події та відтворює динаміку цих подій у хронологічному порядку.

Таким чином, інфографіка залежить від джерел даних, способів їх відображення з метою ефективного сприйняття інформації.

Література:

1. Інфографіка: навчальний посібник / під наук. ред. Р. В. Пазюк. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. 107 с.

*Крохмаль Аркадій Ігорович,
магістрант,
Одеський національний
технологічний університет
ORCID: 0009-0003-8002-8512*

*Голодонує Ольга Михайлівна,
старший викладач,
Одеський національний
технологічний університет
ORCID: 0009-0009-1789-5385*

МАРКЕТИНГ В2В ЯК СУЧАСНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4630/>

В умовах сучасності цілеспрямовано розглядати В2В маркетинг як новий інструмент для ефективного управління підприємствами, організаціями та установами, які діють на промислових ринках. Оскільки промисловий ринок є ключовою складовою економіки будь-якої країни, виникає необхідність і важливість вивчення та практичного застосування В2В маркетингу на основі розуміння основних методів і принципів цього напрямку.

Використання В2В маркетингу промисловими підприємствами обумовлено необхідністю забезпечення ефективного росту в умовах глобалізації, посилення конкуренції, швидкого науково-технічного прогресу, зміни вимог та поведінки організацій-споживачів, зниження ефективності традиційних маркетингових підходів, а також зростання очікувань суспільства від впливу кожного суб'єкта на загальноекономічний розвиток держави [1].

B2B маркетинг охоплює повний спектр бізнес-відносин між різними суб'єктами господарювання в межах конкретної галузі або території. Основними принципами промислового маркетингу як ефективного стратегічного напрямку в сучасних умовах є наступні:

- вільний вибір ринковими учасниками власних цілей функціонування і стратегії розвитку;
- адаптація до змінних вимог потенційних організацій-споживачів;
- спрямований вплив на попит різних категорій клієнтів для ефективного його формування;
- гнучкість у досягненні поставлених цілей і швидке пристосування до змін у навколишньому середовищі;
- комплексний підхід до вирішення проблем, визначення мети діяльності з урахуванням наявних ресурсів і можливостей підприємства.

Практична важливість B2B маркетингу в Україні обумовлена розривом системи економічних відносин між виробниками та організованими споживачами. У сучасних умовах кожне підприємство має вирішувати нагальні завдання самостійно, що підкреслює важливість використання промислового маркетингу. B2B маркетинг стає ключовим стимулом економічного розвитку, забезпечуючи вирішення взаємопов'язаних завдань як на рівні країни, так і на рівні окремого підприємства (табл. 1).

Таблиця 1 – Прояви B2B маркетингу на мікро- та макроекономічному рівнях

Мікрорівень впливу	Макрорівень впливу
Ефективний засіб визначення бізнес-стратегії, враховуючи умови зовнішнього середовища та наявні ресурси.	Найбільш повне відповідання пропозиції товарів і послуг, які доступні, потребам корпоративних замовників.
Слідкування за ринковим попитом та виявлення нових ринків для приваблення клієнтів.	Обґрунтоване та якісне впровадження нових товарів і послуг на ринок.
Підвищення ефективності виробництва за допомогою активізації новітніх маркетингових заходів.	Удосконалення ринкових відносин шляхом залучення нових споживачів, виявлення та розвиток їхніх нових потреб.

Зрозуміло, що різноманітні економічні, політичні, соціальні, технологічні та інші фактори макросередовища впливають на B2B маркетинг по-різному. З одного боку, створюють об'єктивні умови для його подальшого розвитку, а з іншого – можуть служити бар'єрами для ефективного функціонування на ринку.

Також важливо відзначити, що B2B маркетинг дозволяє передбачати ситуації та уникати помилок, надаючи ефективні методи організації збуту продукції, які можуть забезпечити підприємству стійкі ринкові позиції. Промислова сфера має свої особливості, такі як сезонність виробництва та зовнішньоекономічні зв'язки, а також залежність від державної підтримки у розвитку промислового комплексу [2]. Тому вимагає особливого підходу, який враховує вимоги сучасного промислового маркетингу.

Відсутність практичного використання методик маркетингового аналізу ринкових показників і недостатнє проведення на цій основі якісного планування часто призводять до того, що підприємство обирає необґрунтовану стратегію для нового виду продукції або нового ринку. Розуміння сутності та передумов B2B маркетингу відіграє важливу роль у використанні традиційних маркетингових інструментів під час розроблення стратегічних програм і контролінгу маркетингу.

В умовах вітчизняної економіки неможливо однозначно сформулювати загальні тенденції розвитку B2B маркетингу, оскільки сучасне розуміння його передбачає реалізацію лише окремих напрямків. Крім того, ефективна маркетингова діяльність промислових підприємств може бути успішною лише за умови, що кожен представник на різних рівнях управління фірмою візьме на себе зобов'язання щодо її реалізації. До того ж, успішний процес вимагає активної участі всіх фахівців, які займаються виробництвом та виведенням замовленої продукції до кінцевого споживача [3].

Таким чином, виникає необхідність вивчення та практичного впровадження B2B маркетингу, спираючись на розуміння його основних принципів та використання передумов для перспективного розвитку з урахуванням трендів зовнішнього середовища.

Література:

1. Хамініч С., Ліхтер А. Соціально-етичний маркетинг як складова бренд-орієнтованого управління підприємством. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомилинського. 2015. № 7. С. 402-403.
2. Зозульов О., Василенко А. Схема аналізу поведінки споживачів на промисловому ринку. Маркетинг в Україні. 2017. № 1. С. 24-31.
3. Черненко О. На шляху до пост-цифрового маркетингу в Україні. Маркетинг в Україні. 2016. № 3. С. 4-11.

*Круглова Ольга Гнатівна,
викладач, Відокремлений
структурний підрозділ
«Житлово-комунальний
фаховий коледж Харківського
національного університету
міського господарства
ім. О.М. Бекетова»*

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ КОМЕРЦІЙНОГО ТОВАРОЗНАВСТВА В ОНЛАЙН РЕЖИМІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4634/>

Тенденції розвитку сучасної системи вищої освіти невід’ємно пов’язані з широким впровадженням у навчальний процес різних форм, методів і засобів активного навчання. Сьогодні під час військових дій громадяни України стали, як ніколи, мобільними. Цьому сприяло ведення бойових дій на території України та частина тимчасово окупованих територій, коли українці стали або «Внутрішньо переміщеними особами», або виїжджали за кордон, де частина з них одночасно навчається в українському та іноземному закладах. В таких умовах дистанційна форма навчання набула особливої цінності для реалізації можливості здобути освіту або ж підвищити свій освітній рівень.

Серед сучасних педагогічних технологій найбільший інтерес для навчання в коледжі представляють ті технології, що орієнтовані на групову роботу студентів, навчання у співробітництві, активний пізнавальний процес, роботу з різними джерелами інформації.

Саме ці технології передбачають широке використання дослідницьких, проблемних методів, застосування отриманих знань у спільній або індивідуальній діяльності, розвиток не тільки самостійного критичного мислення, а й культури спілкування, уміння виконувати різні соціальні ролі в колективі. При вивченні дисципліни «Комерційне товарознавство» використовуються: відеоконференція – це конференція в онлайн-режимі. Вона проводиться у визначений день і в призначений час. Це – один із сучасних способів зв’язку, що дозволяє проводити заняття у “віддалених аудиторіях”, коли студенти й викладачі перебувають на відстані. Отже, обговорення й ухвалення рішень, дискусії, захист проєктів

відбуваються в режимі реального часу. Викладач і студенти можуть бачити одне одного, викладач може супроводжувати лекцію наочним матеріалом (використовувати презентації).

Середовище Classroom дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи відео, текстову та графічну інформацію, різні додатки Google. Викладач має можливість контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання завдань, застосовувати різні форми оцінювання.

Соціальні мережі та месенджери дозволяють створювати закриті групи, чати; теми завдань, проблем, інформації. Також ці технології найбільш ефективно розв'язують проблеми особистісно зорієнтованого навчання. Студенти отримують реальну можливість відповідно до індивідуальних задатків, здібностей досягати певних результатів у різних галузях знань, осмислювати набуту інформацію.

Все більше використовуються мультимедійні технології для супроводу лекцій. При проведенні практичних занять з дисципліни «Комерційне товаровознавство» використовуються ділові ігри та елементи ділових ігор на основі реальних виробничі ситуації.

Викладачем пропонується виробнича ситуація, формується проблема, ставляться конкретні завдання, а студенти виконують певні ролі. Це відкриває великі можливості для заглиблення й поширення знань, проводиться тренінг щодо розв'язання проблем у виробничій діяльності.

Дистанційні технології використовується, як один з методів створення безпечного та комфортного освітнього середовища з метою досягнення позитивних результатів підготовки фахових молодших бакалаврів.

Література:

1. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. К.: Видавництво А.С.К., 2003. С.192
2. Павлова В. А. Комерційне товаровознавство: Навчальний посібник / В. А. Павлова. К.: Кондор, 2012. 99-105 с.

*Некрасов Олександр Васильович,
АТ «Полтава-банк»,
голова наглядової ради*

*Шляховий Юрій Віталійович,
АТ «Полтава-банк», незалежний
директор наглядової ради*

ОГЛЯД ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ БАНКІВСТКИХ УСТАНОВ, СТВОРЕНИХ У ВИГЛЯДІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ З ПРИВАТНИМ КАПІТАЛОМ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4653/>

Порядок організації скликання та проведення загальних зборів банків, створених у вигляді акціонерних товариств з приватним капіталом (далі – загальні збори акціонерів) протягом тривалого часу залишався досить консервативним і передбачав проведення загальних зборів в очному форматі за особистої присутності акціонерів, які виявили бажання взяти в них участь.

Збройна агресія російської федерації та введення воєнного стану на території України, тимчасова окупація певної частини території України, обумовили необхідність внесення відповідних коректив до вимог щодо скликання та проведення загальних зборів акціонерів, визначених чинним законодавством України.

Зазначені корективи, з періоду початку збройної агресії російської федерації та введення воєнного стану на території України, вносились на підставі відповідних рішень Національного комісії з цінних паперів та фондового ринку, відповідно до повноважень зазначених статті 6, пункту 37 частини другої статті 7 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» [1]. Додатково необхідно зазначити, що внесення відповідних коректив відбувалось одночасно з метою дотримання вимог, встановлених статтею 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», з метою мінімізації негативного впливу наслідків військової агресії російської федерації проти України та сприяння стабільності ринків капіталу [2].

Паралельно в Україні відбувались зміни у законодавчій сфері, в тому числі і сфері діяльності акціонерних товариств, наслідком яким можна назвати і прийняття нового Закону України «Про акціонерні товариства» [3] (далі – Закон), який на законодавчому рівні врегулював

ряд питань діяльності акціонерних товариства, в тому числі і тих, які стосуються їх діяльності в умовах воєнного стану.

На відміну від попередніх актів законодавства, які передбачали проведення зборів акціонерів в очному форматі за особистої присутності акціонерів, даним Законом суттєво розширено способи їх проведення, а саме шляхом:

- очного голосування (далі – очні загальні збори);
- електронного голосування (далі – електронні загальні збори);
- опитування (далі – дистанційні загальні збори).

При цьому, даним Законом встановлені певні особливості до такого традиційного формату, як очні загальні збори, відповідно до яких, кожний акціонер має право взяти участь в очних загальних зборах шляхом електронного заочного голосування засобами авторизованої електронної системи у порядку, встановленому Законом та нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Певною новацією можливо вважати проведення електронних загальних зборів, які не передбачають спільної присутності на них акціонерів (їх представників) та проводяться виключно шляхом електронного заочного голосування акціонерів з використанням авторизованої електронної системи у порядку, встановленому Законом та нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Також необхідно зазначити про закріплення за законодавчому рівні можливість проведення дистанційних загальних зборів, які не передбачають спільної присутності на них акціонерів (їх представників) та проводяться шляхом дистанційного заповнення бюлетенів акціонерами і надсилання їх до товариства через депозитарну систему України у порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

В той же час потребують безумовного врахування вимоги Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, викладені в Рішенні №154 від 16.02.2023 року «Щодо визначення особливостей проведення загальних зборів акціонерних товариств та загальних зборів учасників корпоративних інвестиційних фондів на період дії воєнного стану у 2023 році»[4], відповідно до яких: у період дії воєнного стану загальні збори акціонерів акціонерного товариства, незалежно від змісту норм статуту та інших внутрішніх документів акціонерного товариства, якими регулюється порядок скликання та проведення загальних зборів, можуть бути проведені виключно одним з наступних шляхів:

- дистанційного проведення відповідно до Порядку скликання та проведення дистанційних загальних зборів акціонерів, затвердженого

рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 06 березня 2023 року № 236 [5];

– проведення загальних зборів акціонерів акціонерного товариства, в яких беруть участь акціонери – власники 100 відсотків голосуючих акцій, відповідно до вимог статті 59 Закону України «Про акціонерні товариства»(за виключенням випадків, коли місцем проведення загальних зборів є тимчасово окуповані території України або територія держави, що визнається згідно з законодавством України державою-агресором). При цьому загальна кількість акціонерів акціонерного товариства, загальні збори якого проводяться відповідно цього підпункту, не може перевищувати п'яти осіб.

З урахуванням вищевикладеного можна зробити наступні висновки:

– незважаючи на істотне розширення на законодавчому рівні способів проведення загальних зборів акціонерів, способи їх проведення протягом дії воєнного стану залишаються досить обмеженими;

– обмеження способів проведення загальних зборів акціонерів протягом дії воєнного стану може ставити перед акціонерами ряд додаткових вимог, в тому числі і відносно необхідності наявності кваліфікованого електронного підпису;

– при проведенні загальних зборів акціонерів в умовах воєнного стану банківська установа має забезпечити необхідність дотримання вимог щодо безперервної діяльності, встановлених рядом нормативних документів Національного банку України [6, 7, 8].

Список літератури:

1. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків : Закон України від 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 18.12.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 18.12.2023).
3. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 р. № 2465-IX : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985> (дата звернення 18.12.2023).
4. Щодо визначення особливостей проведення загальних зборів акціонерних товариств та загальних зборів учасників корпоративних інвестиційних фондів на період дії воєнного стану у 2023 році : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 16.12.2023 р. №154 : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0154863-23#Text>(дата звернення 18.12.2023).

5. Порядок скликання та проведення дистанційних загальних зборів акціонерів : Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 06 березня 2023 р. № 236 : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236863-23#Text> (дата звернення 18.12.2023).
6. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 р. № 18: URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/Resolution_24022022_18_kp.pdf(дата звернення 18.12.2023).
7. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп : Постанова Правління Національного банку України від 25.02.2022 р. № 23: URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/Resolution_25022022_23_kp.pdf (дата звернення 18.12.2023).
8. Про діяльність банків у територіальних громадах, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) : Постанова Правління Національного банку України від 05.05.2022 р. № 94 : URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/Resolution_05052022_94_kp.pdf (дата звернення 18.12.2023).

*Непочатова Галина
Володимирівна,
викладач-методист,
Відокремлений структурний
підрозділ «Житлово-комунальний
фаховий коледж Харківського
національного університету
міського господарства
ім. О.М. Бекетова»*

ОМНІКАНАЛЬНІСТЬ В E-COMMERCE

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4633/>

Сфера електронної комерції набула стрімкого розвитку останні кілька років, коли споживачі почали розуміти, що мережа є безпечним середовищем для покупок. Е-комерція у всьому світі, в тому числі в Україні, особливо під час війни, заміняє звичайні магазини. Сьогодні електронна торгівля дозволяє купити все, що завгодно. Онлайн-комерція допомагає компаніям нарощувати продажі шляхом менш витратного та ефективнішого каналу збуту.

Рекордним став IV квартал і допоміг зробити 2022 рік найуспішнішим за всю історію цифрової комерції в Сполучених Штатах. Згідно з щорічним дослідженням ComScore «Стан цифрової комерції», витрати американців на цифрові технології зросли приблизно на 11% до \$1,09 трлн у 2022 році з \$904,3 млрд у 2021-му. Найбільшими категоріями цифрових витрат споживачів стали харчові продукти (включаючи товари для немовлят і домашніх тварин) на \$219 млрд, одяг та аксесуари (\$175 млрд) і комп'ютери та комплектуючі до них (\$117,7 млрд). Разом з тим, найбільше зростання в онлайн-покупках показати квитки на заходи (75%), цифровий контент (60%) та одяг і аксесуари (37%).

Частка мобільної комерції в загальному обсязі цифрових витратах за цей квартал сягнула історичного максимуму в 38%, або \$127,5 млрд. Це означає зростання долі витрат через мобільні пристрої на 26% у порівнянні з минулим роком протягом кварталу, тоді як витрати на комерцію з десктопних приладів зросли на 13,5%. Загальні ж витрати на цифрову комерцію зросли на 18% порівняно з аналогічним періодом минулого року [1]. Таких показників рітейлерам США вдалося досягнути переважно завдяки впровадженню концепцій омніканальних комунікацій.

Омніканальність у рітейлі – безперервна комунікація з клієнтом за допомогою інтеграції розрізнених офлайн та онлайн точок дотику з покупцем у єдину систему для здійснення покупки. Омніканальність – з погляду email-маркетингу, означає побудову комунікації з цільовою аудиторією з використанням різних каналів: email-розсилок, браузерних та мобільних push повідомлень, текстових повідомлень та месенджерів, наприклад, вайберу.

Ще зовсім недавно на гребні хвилі був термін мультиканальність, що передбачає використання кількох каналів взаємодії з цільовою аудиторією. Концепція омніканальності – поняття дещо глибше. Це не просте застосування всіх доступних способів спілкування. Вона передбачає комплексне використання каналів комунікації таким чином, щоб кожен окремо взятий із них підтримував інші. Омніканальна модель стала популярною тому, що найбільше відповідає сучасному покупцю, який ніде не розлучається зі смартфоном і має можливість у будь-який момент вийти в інтернет для вибору товару, порівняння цін, прочитати опис та відгуки.

Переваги та можливості Omnichannel Marketing: зручність для передплатників; можливість бути на зв'язку у будь-який час; зниження ризику втрати передплатника; гіперперсоналізація; глибока сегментація; маса можливостей для автоматизації основних дій; визначення «життєвого циклу покупця» [2].

Головна вимога для омніканальної платформи – можливість купити за допомогою будь-якого зручного покупцю способу. Омніканальності важко уникнути. Необхідно орієнтуватися на використання повнофункціональних платформ омніканальності. За злиттям всіх каналів взаємодії із клієнтом майбутнє, а лідери світового рітейлу створюють якісне обслуговування за допомогою омніканальності вже сьогодні.

Література:

1. Маранчак М. Продажі в електронній комерції в США перевищили \$1 трлн: що відбувається? *Асоціація рітейлерів України*: сайт. URL: <https://rau.ua/ecommerceuk/prodazhi-elektronnoi-komercii/> (дата звернення: 10.12.2023).
2. Грекова А. Омніканальність. Що це? *Esputnik*: сайт. URL: <https://esputnik.com/blog/omnikanalnost-chto-eto>(дата звернення:10.12.2023).

*Сідакова Вікторія Василівна,
студентка 1 курсу ФЕІМ
спеціальності «Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність»,
Сумський національний
аграрний університет*

*Науковий керівник:
Дегтярь Наталія Вікторівна,
кандидат економічних наук,
старший викладач,
Сумський національний
аграрний університет*

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІРМИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4655/>

Підприємництво є особливим видом економічної діяльності, що здійснюється на інноваційній та ризиковій основі. Інноваційні цілі охоплюють процес відтворення в цілому або окрему частину цього процесу, при цьому вони спрямовані на отримання підприємницького доходу. Розвиток підприємницької діяльності підприємства є послідовним і цілеспрямованим процесом зміни її якості.

Сучасні тенденції та проблеми розвитку підприємницької діяльності підприємства визначають необхідність і можливість поєднання цілей та стратегій при вирішенні існуючих проблем, особливо якщо стоїть завдання збереження та підвищення конкурентоспроможності.

Мета розвитку підприємницької діяльності підприємства – це досягнення такого стану майбутнього реальності, якого підприємство бажає досягти власними зусиллями.

Стратегію розвитку підприємства можна охарактеризувати як довгостроковий гнучкий план дій інноваційного спрямування з відповідним рівнем ризику, який базується на детальному аналізі внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, залежить від людських чинників та потребує інвестицій для досягнення ефективних результатів, підвищення конкурентоспроможності продукції і підприємства. Стратегія значною мірою впливає на визначення мети. Так, досягнення деяких конкретних цілей можливо здійснено деякими певними стратегіями, але застосувати ці стратегії підприємству не завжди дозволяє власний потенціал. Якщо потенціал підприємства не дозволяє створити необхідні умови для розвитку підприємницької діяльності, то має бути переглянуто не лише стратегію, а й мету.

Теоретично кожне підприємство має цілі та стратегії, які регламентують його підприємницьку діяльність. Стратегічно-цільовий комплекс ставить основні напрями пошуку ринкових можливостей для розвитку підприємницької діяльності, підтримує в запланованих рамках витрати, визначає кількість та кваліфікацію персоналу. Доведені до кожного працівника мета розвитку підприємницької діяльності, опрацьована та прийнята на підприємстві стратегія, змушують персонал пристосовувати особисті цілі до спільної мети, особисті стратегії – до загальної стратегії.

На сучасному ринку підприємницька діяльність стає все складнішою і конкурентнішою. Щоб забезпечити успіх своєї фірми, підприємці повинні застосовувати нові стратегії, які допоможуть їм виходити в лідери на своєму ринку.

Ось декілька сучасних стратегій підприємницької діяльності:

- **стратегія впровадження інновацій.** В сучасному світі технології швидко розвиваються, тому підприємці повинні бути готові до впровадження нових інноваційних рішень та технологій (винахід та виробництво нового продукту, впровадження нової технології в процес виробництва);

- **стратегія використання переваг розширення глобалізації.** У світі, де Інтернет та глобалізація є домінуючими факторами, підприємці повинні розглядати можливості для розширення своєї діяльності за межі своєї країни (пошук нових ринків, відкриття нових філій, встановлення партнерських відносин з іноземними компаніями).

- **стратегія цифрового маркетингу.** Передбачає використання переваг цифронізації та використання сучасних методів інтернет-маркетингу для просування своєї фірми і залучення нових клієнтів.

- **стратегія управління брендом.** Успішна компанія повинна мати сильний бренд, який буде відповідати цінностям і потребам своїх клієнтів. Підприємці повинні розробити стратегію управління брендом, що включатиме позиціонування, споживчі характеристики і комунікації з маркетинговим авторитетом.

- **стратегія соціальної відповідальності.** Передбачає врахування в основній діяльності соціальні та екологічні фактори, зокрема вплив на природні екосистеми, добробут працівників та стейкхолдерів.

Окреслені стратегії є лише частиною можливих варіантів сучасного розвитку фірми. Кожна компанія повинна аналізувати своє ринкове середовище і розробляти свою власну унікальну стратегію, щоб досягти успіху.

Список використаних джерел:

1. Гончаров Ю. В., Лапчик Ю. Ю. Удосконалення стратегії розвитку підприємства. Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. 2014. № 1. С. 193-199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknutd_2014_1_.
2. Бойко І. М. Інноваційний потенціал підприємства: сутність і структура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/12/20.pdf>
3. Сутнісна характеристика інноваційної діяльності та інноваційних процесів: Сутність та зміст інноваційної діяльності. Навчально-інформаційний портал НУБіП України. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/-view.php?id=357306>.
4. Олійник Л. В., Кузнєцова А. П. Методологічні засади формування стратегії розвитку підприємства. Економіка і організація управління. 2018. № 3(31). С. 118-126.

*Сіренко Єва Михайлівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України, м. Київ*

*Чухліб Алла Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики
та економічного аналізу,
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України, м. Київ*

СТАТИСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІН ТА ТАРИФІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4620/>

Статистичний інструментарій – набір методів, процедур та інструментів, що використовуються для збирання, систематизації, аналізу та інтерпретації даних з метою отримання якісної інформації. Він включає статистичні методи, такі як індексний аналіз, кореляційно-регресійний аналіз, дисперсійний аналіз, перевірку статистичних гіпотез та інші статистичні методи, а також програмне забезпечення для проведення статистичного аналізу даних. Статистичний інструментарій застосовується в різних галузях економіки.

Окремою сферою застосування статистичного інструментарію є для дослідження цін та тарифів. У цьому випадку статистичні методи можуть бути використані для аналізу та інтерпретації даних про ціни та тарифи, зібрані з різних джерел. Наприклад, можна провести аналіз середніх та медіанних цін, розподілу цін та тарифів, кореляції між цінами та чинниками, що впливають на зміну їх рівня, використовувати трендові та регресійні моделі для прогностичних оцінок цін та тарифів.

Статистичний аналіз передбачає наступні напрямки дослідження цін на ринку товарів та послуг:

- аналіз рівня та структури цін;
- дослідження коливання та співвідношення цін;
- аналіз динаміки зміни цін;
- оцінка впливу інфляції на рівень цін.

Дослідження цін та тарифів базується на застосування широкого кола статистичних методів. Аналіз варіації дає змогу визначити відхилення фактичних цін від середнього рівня цін, виявити і оцінити чинники, які впливають на зміну цін. Використання кореляційно-регресійного аналізу дозволяє встановити залежність між цінами/тарифами та чинниками, що впливають на зміну їх рівнів, оцінити щільність зв'язку між ними, визначити чи є вона статистично значущою, описати рівнянням регресії залежність цін та тарифів від впливу екзогенних та ендогенних чинників.

Особливе місце при дослідженні цін та тарифів належить індексному аналізу. Загальні індекси цін використовують для оцінки зміни ціни по групі однорідних товарів, зміни середнього рівня цін, у тому числі за рахунок зміни як самих цін так і структури вироблених/реалізованих товарів, зміни товарообігу в результаті зміни цін у звітному періоді, для прогнозу обсягу товарообігу у зв'язку з ймовірною зміною цін на продукцію у майбутньому періоді.

Комплексне застосування статистичних методів при дослідженні цін та тарифів дозволяє підвищити ефективність діяльності підприємств, зменшити ризики, визначити оптимальні цінові стратегії, обґрунтувати стратегію розвитку підприємства.

Література:

1. Красноштан А. О., Чухліб А. В. Особливості використання індексного методу в економічних дослідженнях. Теорія і практика облікового, аналітичного та правового забезпечення управління підприємствами аграрного сектору в умовах сучасних викликів: зб. тез доп. II Всеукр. студ. наук.-практ. інтер.-конф., присвяченої 70-річчю економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (15 квітня 2021 р.). К.: НУБіП України, 2021. С. 171-173.

*Струк Тарас Васильович,
студент 2 курсу магістратури
спеціальності – 291 Міжнародні
відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії,
ОП «Міжнародні комунікації»,
Київський національний
університет ім. Т.Г. Шевченка*

*Науковий керівник:
Добржанська Олена Леонідівна,
кандидат політичних наук,
доцент, Київський національний
університет ім. Т.Г.Шевченка*

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНА ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ТА БІЗНЕСУ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4618/>

Сьогодні Україна знаходиться в умовах військового конфлікту і економіка країни потребує суттєвих інновацій у різних галузях та видах діяльності. Особливо актуальним це є для взаємодії держави та бізнесу, так званого публічно-приватного партнерства (ППП, public-private partnership, PPP, 3P). Його можна розглядати як різноманітні ініціативи у різних суспільних сферах, які здійснюються спільно державними установами та приватними компаніями, представляючи собою окремі проекти. В сукупності ці різні за суттю ініціативи утворюють систему відносин і взаємодії між державою і бізнесом, які широко використовуються як інструмент для соціально-економічного розвитку на різних рівнях управління (регіональному, національному та міжнародному). У цьому контексті варто зазначити, що існуюча платформа для розвитку такої співпраці між державним сектором і приватним бізнесом, яка застосовується в багатьох розвинених країнах, вже підтвердила свою ефективність. Також важливим аспектом такої взаємодії є те, що цей вид взаємодії (взаємодія держави та бізнесових структур) носить характер системної кооперації, ефективність і результативність якої залежить як від держави, так і від приватних структур. Такий вид взаємодії може стати фундаментом для розв'язання вагомої суспільної проблеми, які гостро зачепила Україну сьогодні, – відбудова та реконструкція територій, міст та об'єктів, що були зруйновані через військову агресію росії проти України.

Проблемам дослідження, впровадження і розвитку публічно-приватної взаємодії між державним сектором та бізнесом присвячено праці багатьох закордонних і українських учених, серед яких, на нашу думку, варто відзначити роботи А. Заскалкіна, Л. Гриценко, Б. Данилишина, Г. Комарницької, І. Брайловського, Н. Бутенко, О. Кузьміна, М. Забаштанського, Ю. Копен'яна, Е. Кляйна, О. Мельник, В. Павлюка, Е. Сава, Д. Тейсмана, О. Пильтяя, В. Тищенко, Ю. Коваль, О. Петерсена та інших. На думку науковців потенціал такої публічно-приватної взаємодії ще не повністю використаний у межах національної економіки. Значні резерви для його розвитку перебувають якраз у площині міжнародних відносин, використанні ефективних світових моделей ППП, ресурсів закордонних партнерів та ін. Це підкреслює важливість і актуалізує дослідження теоретико-прикладних аспектів ППП.

А. С. Заскалкін визначає ППП як «інституційно та організаційно оформлене взаємовигідне партнерство державних структур і приватного підприємництва, що передбачає об'єднання ресурсів, розподіл ризиків і вигод з метою підвищення якості суспільних благ (послуг) та реалізації проектів і програм в широкому спектрі видів економічної діяльності, спрямованому на підвищення ефективності алокації ресурсів» [1, с. 27].

Г. О. Комарницька зазначає, що «у літературі поняття державно-приватного партнерства трактується по-різному: як система відносин держави і бізнесу, як конкретні проекти між державними та приватними партнерами, як форма співробітництва, як альянс, як соціальний інститут, як форма ринкової взаємодії, як особливий механізм тощо» [2, с. 9]. Сюди можна додати також розуміння ППП як інструмента державної економічної політики [3, с. 106].

У науковій літературі також зустрічається розподіл існуючих підходів до розуміння ППП за такими групами: політико-економічний, проектний, інституційний, управлінський, інвестиційний, соціальний, відтворювальний [4, с. 34]. При цьому в якості універсального поняття ППП пропонується розуміти як «економічні відносини між органами публічної влади та суб'єктами приватного підприємництва щодо об'єктів, які є пріоритетними з точки зору соціально-економічного та інвестиційного розвитку країни та/або які перебувають під безпосереднім державним контролем, закріплені юридично та які передбачають погодження інтересів між партнерами, об'єднання ресурсів, розподіл ризиків та вигод, направлені на підвищення ефективності реалізації проектів, які мають важливе державне та суспільне значення» [4, с. 34].

О. В. Пильтій, узагальнюючи існуючі погляди на сутність ДПП, зробив спробу звести їх до основних концептуальних підходів: організаційний, фінансовий, цільовий, політичний, окремо виділяючи сталі та варіативні ознаки, що характеризують ДПП за кожним з підходів. При цьому дослідник робить висновок, що при визначенні ДПП необхідно «враховувати його «адресність», спрямованість, тобто саме ті аспекти ДПП, які могли б бути корисними для подолання проблем, пов'язаних з державним управлінням, державним регулюванням та розробкою державної політики у сфері ДПП» [5].

Багатоаспектність та відсутність єдності в розумінні поняття ППП, поряд із розглядом потенційних переваг його широкого застосування, заохочує і актуалізує вивчення наукових досліджень, проведених експертами та практиками ППП в інших країнах.

У науковому-прикладному дослідженні, проведеному спільно ключовими міжнародними фінансовими організаціями (Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейська економічна комісія ООН, Організація економічного співробітництва та розвитку та інших), ППП у найзагальнішому розумінні пропонується визначати як довгостроковий договір, що укладається між приватним та публічним партнерами з метою управління публічним майном або надання суспільних послуг, в якому приватна сторона несе значний ризик та відповідальність за управління, а також отримує винагороду, розмір якої залежить від обсягів та якості наданих послуг [6, с. 5]. При цьому наголошується, що в основі аналізу будь-якого проєкту ППП мають бути три ключові параметри, а саме: тип публічних активів, які залучаються до проєкту, обсяг функцій, покладених на приватного партнера, спосіб виплати винагороди приватному партнеру [6, с. 6-8].

Отже, на сьогоднішній день у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі існує ряд різних підходів до визначення терміну "публічно-приватне партнерство". Це призвело до невизначеності цього поняття, що в свою чергу викликає недостатню уніфікованість у міжнародних документах та неповну деталізацію цього терміну у національному законодавстві країн світу, включаючи Україну. Дослідження сутності ППП не втрачає своєї актуальності, адже суспільні відносини щодо підготовки, реалізації та контролю за проєктами ППП потребують аналізу у своїй взаємодії та постійного вдосконалення з огляду на практику їх застосування. Разом з тим варто зазначити, що в цілому, науковці по-різному визначають ППП, називаючи його економічною, правовою категорією, категорією державного управління, соціальною категорією.

Література:

1. Заскалкін А. С. Механізми розвитку ДПП на регіональному рівні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2017. 226 с.
2. Комарницька Г. О. Активізування державно-приватного партнерства в умовах розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності : автореф. дис. ... докт. екон. наук : 08.00.03. Львів, 2020. 42 с.
3. Домбровська А. В. Принципи державно-приватного партнерства як віддзеркалення його сутності. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 3. С. 104-106. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/523143.pdf>
4. Коваль Ю. А. Фінансово-правове регулювання державно-приватного партнерства: дис. ... доктора філософії: 081 «Право». Київ, 2021. 319 с.
5. Пильтяй О. В. Сучасні концепції та підходи до визначення державноприватного партнерства. *Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки*. 2011. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_2_40
6. Public-Private Partnerships Reference Guide. Version 3. International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank. 2017. 238 p. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29052/122038-WP-PUBLIPPPReferenceGuideVersion.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

*Хмелюк Альона Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент, кафедра фінансів та
обліку, Дніпровський державний
технічний університет
ORCID: 0000-0001-7367-4928*

*Моспан Катерина,
здобувачка гр. ОП-20-1д,
Дніпровський державний
технічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ЛІЦЕНЗІЙ НА ПРИДБАННЯ ПАЛИВНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4642/>

Розкриття обліку ПММ має важливість з кількох ключових поглядів: фінансова та податкова дотриманість: облік ліцензій на паливно-мастильні матеріали має велике значення для відповідності фінансовим і податковим стандартам. Правильне відображення цих ліцензій у фінансових звітах

є ключовим для забезпечення дотримання законодавства та уникнення податкових проблем; ефективне управління витратами: ліцензії на паливо є суттєвою складовою витрат для багатьох підприємств. Розуміння особливостей їх обліку дозволяє оптимізувати витрати, планувати бюджет і забезпечувати ефективне фінансове управління.

Отже, розуміння та дослідження особливостей облікового відображення ліцензій на придбання паливно-мастильних матеріалів не лише є актуальним з фінансово-облікової точки зору, а й має значення для фінансової стійкості та стратегічного розвитку підприємства.

Ліцензування палива в Україні регламентується такими нормативними документами, як Податковий кодекс України [1] і Закон України №481 «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилятів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» [2]. Згідно з даними документами, кожний суб'єкт господарювання, який має на меті зберігання чи реалізацію палива, повинен отримати ліцензію.

Ліцензію не потрібно буде придбавати у випадку коли: відбувається придбання палива за готівку, талони, відомості або паливні карти безпосередньо у момент заправки автомобіля; зберігання палива здійснюється у баку автомобілів; зберігання палива відбувається у ємностях до 5 літрів; підприємство, установа чи організація знаходиться на утриманні державного або місцевого бюджету; підприємствами, установами та організаціями системи державного резерву; суб'єктами господарювання (у тому числі іноземними суб'єктами господарювання, які діють через свої зареєстровані постійні представництва) для зберігання пального, яке споживається для власних виробничо-технологічних потреб виключно на нафто- та газовидобувних майданчиках, бурових платформах і яке не реалізується через місця роздрібної торгівлі.

Є два види ліцензій на паливо: з можливістю надання послуг зберігання і реалізації третім особам; для власних потреб.

Для отримання ліцензії з можливістю реалізації і зберігання третім особам, потрібно до Державного контролюючого органу подати такий список документів: заяву на отримання ліцензії; документ про річну сплату ліцензії; документи, що підтверджують право власності або право користування земельною ділянкою; акт введення об'єкта в експлуатацію, або акт готовності об'єкта до експлуатації; дозвіл на виконання робіт підвищеної небезпеки та експлуатацію/застосування машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки.

Розглянемо спосіб відображення поетапного придбання ліцензії. Так, при отриманні ліцензії на зберігання палива для власних потреб потрібно лише подати заяву і копію платіжного доручення. Ліцензія видається на п'ять років. ДПС повинно видати ліцензію не пізніше ніж за 20 календарних днів. За відсутність ліцензії на підприємстві передбачений штраф у розмірі 500 000 грн.

Ліцензії на паливо в обліку відображаються як нематеріальний актив (НМА). Такий порядок регламентується п.5 НП(С)БО 8 «НА» [3].

Зауважимо, що вартість ліцензії на паливо складає 3900 грн. за 5 років, або 780 грн. в рік. Оплата здійснюється 1 раз на рік. Облік ліцензій здійснюється на субрахунку 127 «Інші НМА». Облікове відображення придбання ліцензії представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Облік ліцензій на паливо

Господарська операція	Дебет	Кредит	Сума, грн.
Здійснено оплату за ліцензію за 1 рік	377	311	780
Отримано ліцензію	154	377	3900
Введено ліцензію в господарську діяльність	127	154	3900
Нарахована амортизація за перший місяць	92	133	65

Джерело: особисті розрахунки авторів

Таким чином, маємо наступний порядок списання ліцензії на паливо: ліцензія списується на підприємстві або після закінчення 5-ти річного терміну, або достроково, якщо підприємство припиняє пов'язану з нею діяльність.

Бухгалтерські записи при списанні ліцензії: після закінчення терміну: формується запис Дебет 133 Кредит 127, який відображає списання накопиченої за 5 років амортизації, а не самої ліцензії. У випадку дострокового списання: формуються два записи: Дебет 976 Кредит 127 для оплати неамортизованої частини вартості ліцензії та Дебет 377 Кредит 127 для відображення неоплаченої частини ліцензії.

Отже, витрати на списання ліцензії: ці витрати відображаються на рахунку 92 "Адміністративні витрати". Оскільки вони стосуються управління та обслуговування підприємства, вони не розподіляються між реалізованою та нереалізованою продукцією, а записуються на фінансові результати основної діяльності регулярно (щомісячно або щорічно).

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Закон України №481 «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилятів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» від 23.11.2018 № 2628 : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про затвердження Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від N 242 від 18.10.99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>

*Чекмасова Ірина Анатоліївна,
кандидат технічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Національного технічного
університету «Харківський
політехнічний інститут»*

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4663/>

Залучення інвестицій впливає на всю економічну діяльність підприємства у різних її аспектах. Ці зміни відображаються у значенні певних якісних та кількісних характеристик діяльності підприємства, які, у свою чергу, впливають на значення фінансових та економічних показників. На основі цих індикаторів стейкхолдери роблять висновок про зміну цінності підприємства. При цьому безумовно важливим є той факт, що вплив інвестиційної діяльності може бути як позитивним – у разі її ефективної реалізації, так і негативним – при неефективному вкладенні коштів. Тому обґрунтування ефективних напрямів інвестиційної діяльності, безумовно, є первинним завданням для ухвалення інвестиційного рішення менеджментом підприємства, після чого доцільно проводити вибір напрямів вкладення капіталу з погляду перспектив впливу цього рішення на збільшення цінності підприємства для стейкхолдерів.

Розглянемо зміст ланцюжка формування ціннісних характеристик, які відображають наслідки впровадження інвестиційного проєкту, в результаті якого відбувається розширення номенклатури продукції підприємства.

Для споживачів – це збереження та/або зростання довіри до продукції, яка для підприємства свідчить про лояльність споживачів, що позитивно впливає на впізнаваність бренду, торгової марки та інші фактори. Зрештою, зростають такі ціннісні індикатори, як рівень попиту на продукцію, позитивна динаміка доходу, обсяг активів підприємства.

Для постачальників – це зростання обсягів закупівель та розширення ділових зв'язків із підприємством, яке збільшує асортимент, тобто відбувається зростання іміджу підприємства як ділового партнера.

Для працівників підприємства розширення номенклатури продукції, як правило, пов'язане зі збільшенням колективу, зростанням інтенсивності праці, а також розширенням можливостей для додаткового заробітку, появою додаткових можливостей для просування по службі як працівника, який має досвід на даному підприємстві.

Для держави – це забезпечення задоволення певних потреб суспільства, внесок у зростання сукупної доданої вартості країни. Також зростання обсягів виробництва та збуту, чисельності персоналу забезпечує збільшення розміру податкових відрахувань від діяльності підприємства.

Для власників підприємства, як домінуючої групи стейкхолдерів, змінюються такі ціннісні характеристики, як зростання активів та іміджу підприємства, у результаті збільшується прибуток, а отже, і розширюється база виплати дивідендів, зростає вартість бізнесу

Таким чином, розширення номенклатури продукції одночасно формує ціннісні характеристики для різних груп стейкхолдерів. Отже, з позиції управління на основі цінності, метою інвестиційної діяльності підприємства поряд із забезпеченням приросту прибутковості інвестованого у підприємство капіталу є забезпечення збільшення цінності підприємства.

Література:

1. Arnold G., Davies M. Value-Based Management: Context and Application. John Wiley & Sons.: Chichester, UK, 2000. 384 p.
2. Отливанська Г. А. Управління інвестиційною діяльністю підприємства на основі цінності. Бізнес-інформ. 2017. № 3. С. 159-163.

*Чекмасова Ірина Анатоліївна,
кандидат технічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Національного технічного
університету «Харківський
політехнічний інститут»*

*Євстратов Сергій Володимирович,
магістр кафедри менеджменту
Національного технічного
університету «Харківський
політехнічний інститут»*

УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ ПОСТАЧАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4662/>

Міжнародна гуманітарна допомога відіграє важливу роль у забезпеченні людей, які постраждали внаслідок російської агресії. Основними проблемами постачання міжнародної гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану є залежність від глобальних політичних процесів і подій; обмеженість інфраструктури в містах призначення вантажів та їх віддаленість від основних транспортних магістралей; відсутність прямих зв'язків між споживачами гуманітарної допомоги, постачальниками та перевізниками.

Основними завданнями логістики є ефективне управління постачанням вантажів: оптимізація маршрутів доставки, оптимальне використання ресурсів, зокрема, складського простору, а також забезпечення безпеки доставки гуманітарних вантажів. Логістичний ланцюг постачання гуманітарної допомоги включає кілька основних етапів: планування, збирання, транспортування, зберігання та розподіл.

Першим кроком в організації логістичних процесів постачання гуманітарної допомоги в Україну в умовах воєнного стану є ретельне планування. На даному етапі потрібно визначити необхідні ресурси, обсяги поставок, терміни доставки та локалізацію пунктів зберігання та розподілу допомоги. Основними завданнями цього етапу є визначення потреб населення; встановлення пріоритетів гуманітарної допомоги; визначення обсягів та термінів поставок; локалізація пунктів зберігання та розподілу; оптимізація маршрутів транспортування; розробка плану евакуації та розміщення.

Ефективне транспортування гуманітарної допомоги є однією з найважливіших складових логістичних процесів. Умови воєнного стану можуть ускладнити пересування та збільшити ризик для транспортних засобів та персоналу. Для проходження гуманітарними вантажами блокпостів у період дії комендантської години перевізники отримують спеціальні перепустки у військових адміністраціях того регіону, територією якого рухатиметься гуманітарний вантаж [1, 2]. Тому необхідно також враховувати безпеку та швидкість доставки. Пропонуємо наступну схему транспортування гуманітарної допомоги: вибір транспортних засобів; організація маршрутів доставки; забезпечення безпеки та охорони; моніторинг доставки та відстеження руху вантажу; співпраця з митними та прикордонними службами.

Ефективне зберігання та розподіл гуманітарної допомоги передбачає належну організацію складів та пунктів розподілу. Україна має велику територію, тому важливо розташовувати склади та пункти розподілу в стратегічних місцях, що забезпечить швидку та ефективну доставку гуманітарної допомоги до постраждалих районів. Пропонуємо наступну схему зберігання та розподілу гуманітарної допомоги: вибір та підготовка складських приміщень; організація системи зберігання та інвентаризації; розподіл гуманітарної допомоги за потребами; взаємодія з місцевими органами влади та громадою; моніторинг та оцінка ефективності розподілу.

Оперативне реагування та координація є необхідними складовими успішної організації логістичних процесів постачання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Необхідно встановити механізми зв'язку та співпраці між міжнародними та місцевими гуманітарними організаціями, урядовими структурами, військовими силами та місцевим населенням для швидкого та ефективного реагування на потреби. Координація суб'єктів постачання міжнародної гуманітарної допомоги наведено в таблиці.

Таблиця – Координація постачання міжнародної гуманітарної допомоги

Суб'єкт	Роль
Урядові організації	Координація та співпраця з гуманітарними організаціями
Міжнародні гуманітарні організації	Надання гуманітарної допомоги, сприяння координації та надання технічної підтримки
Збройні сили України	Забезпечення безпеки та логістичної підтримки гуманітарних операцій
Неприбуткові організації	Мобілізація волонтерів, підтримка гуманітарних проектів та допомога постраждалим
Міжнародні фінансові організації	Фінансова та матеріальна підтримка гуманітарних проектів

Організація логістичних процесів постачання міжнародної гуманітарної допомоги в Україну в умовах воєнного стану вимагає комплексного та системного підходу [1]. Співробітництво та координація між урядовими органами, міжнародними організаціями, військовими силами та громадськими організаціями є ключовими факторами успішного забезпечення постраждалих населених пунктів гуманітарною допомогою.

Література:

1. Механізм надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf>
2. Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 №1455.

*Веремчук Владислав Сергійович,
викладач кафедри загальноправових
дисциплін та міжнародного
права Одеського національного
університету ім. І.І. Мечникова*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕЄСТРАЦІЇ МОРСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ СУДЕН

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4646/>

Роль морських торговельних суден для забезпечення діяльності світової економіки важко переоцінити, адже близько восьмидесяти відсотків загального обсягу торгівлі у світі припадає саме на морський транспорт.

Для швидкого введення на ринок морських перевезень нових торговельних суден, а також документування права власності на судно необхідним є забезпечення чіткого та зрозумілого процесу реєстрації. Реєстрація морських суден є важливим завданням, оскільки її можна вважати своєрідним підтвердженням дотримання технічних та класифікаційних вимог під час будівництва нового судна. Однак є низка міжнародних конвенцій та регламентів, що регулюють процес реєстрації морських суден.

Фахівці Міжнародної морської організації зазначають, що «прив'язуючи судно до держави, система реєстрації суден вказує на те, що ця держава має право захищати це судно у відповідності до міжнародного права».

Загальні міжнародно-правові засади реєстрації морських суден закріплені у ч. 1 ст. 91 Конвенції ООН з морського права 1982 року та полягають у тому, що «кожна держава визначає умови надання своєї національності суднам, реєстрації суден на її території та права плавати під її прапором. Судна мають національність тієї держави, під прапором якої вони мають право плавати. Між державою та судном має існувати реальний зв'язок» [2, ст. 91].

Конвенція ООН про умови реєстрації морських суден 1986 року мала на меті впорядкувати таку реєстрацію на міжнародному рівні. У вказаному акті пропонувалося встановити міжнародні стандарти для реєстрації у національних морських реєстрах суден, такі як принцип реального зв'язку держави прапора із судном, право власності на судно, управління судном, реєстрація, підзвітність та роль держави прапора [3]. Проте, з огляду на ст. 19, конвенція не набрала чинності [3, ст. 19].

Незважаючи на те, що питання критеріїв та умов реєстрації суден за міжнародним правом належить до національних юрисдикцій держав, Міжнародна морська організація відіграє ключову роль у наданні морським торговельним суднам права плавання світовим океаном.

Резолюцією Міжнародної морської організації А.600 (15) 1987 року було запроваджено «номер ІМО», як «захід, спрямований на морську безпеку, запобігання забруднення та забезпечення запобігання морському шахрайству». Вказаний номер є унікальним ідентифікатором для кожного судна, який присвоюється на весь період експлуатації судна та є незмінним незалежно від зміни назви, власника чи держави прапора [4].

У зв'язку із прийняттям 1994 року постанови SOLAS XI-1/3, присвоєння номера ІМО для суден із валовою місткістю від 100 тон отримало обов'язкової сили з 1 січня 1996 року для держав, що ратифікували Міжнародну конвенцію з охорони життя на морі 1974 року [5].

Постанова SOLAS XI-1/3 передбачає винятки з отримання номеру ІМО для суден без двигунів, прогулянкових яхт, суден спеціального обслуговування (плавучі маяки, крани), барж, суден на підводних крилах та повітряних подушках, плавучих доків, військових та дерев'яних суден [5].

Варто зазначити, що одним із головних викликів для сучасної морської індустрії є розвиток технологій автономних суден, тобто таких, які не вимагають присутності екіпажу на борту та керуються віддалено.

На міжнародному рівні залишається неврегульованим питання можливості реєстрації автономного судна, оскільки жодна з «морських» конвенцій не визначає міжнародно-правовий статус автономного судна. Конвенція ООН про умови реєстрації морських суден 1986 року під категорією «судно» розуміє «будь-яке самохідне морське судно, що використовується в міжнародній торгівлі для перевезення вантажів, пасажирів, або того та іншого, за винятком суден із валовою місткістю менше ніж 500 тон» [3, ст. 2].

Для оцінки перспектив реєстрації автономних суден слід розглянути проект норвезького контейнеровоза *M. V. Yara Birkeland* (номер ІМО: 9865049, прапор Норвегії) «розроблений, щоб служити доказом концепції повністю автономного судна, здатного подорожувати по всьому світу та виконувати безліч функцій, від операцій на промислових майданчиках до операцій у порту» [6].

Відповідно до ст. 11 Морського кодексу Норвегії, «норвезькі судна загальною довжиною 15 метрів і більше вносяться до суднового реєстру, якщо виконано умови для реєстрації, у тому числі якщо вони будуть використовуватися виключно або в основному у торгівлі» [7, ст. 11].

Відповідно до ст. 31 вказаного кодексу, «судна, що будуються в Норвегії, або на будівництво яких у Норвегії укладені контракти, за заявою можуть бути внесені до окремого розділу суднового реєстру (суднобудівного реєстру)» [7, ст. 31].

Таким чином, як міжнародне морське право, так і національне право Норвегії, згідно якого було вперше зареєстроване автономне судно, не встановлюють жодних перешкод для проведення реєстрації автономного (безекіпажного, дистанційно керованого) судна, що відкриває перспективи для збільшення кількості таких суден на ринку морських перевезень.

Міжнародне морське право визнає національну юрисдикцію держав у питаннях реєстрації морських суден, при цьому містить вимоги щодо необхідності ідентифікації судна за допомогою унікального ідентифікатора – номера ІМО, вказуючи на категорії суден, які звільняються від необхідності отримання номера ІМО.

Ми переконані у необхідності створення за прикладом Конвенції ООН про умови реєстрації морських суден 1986 року нового міжнародного правового акту, який закріплюватиме такі обов'язкові підстави для реєстрації морських суден, як верифікацію власника, базові технічні вимоги для суден з огляду на безпеку судноплавства, захист екології та захист життя на морі.

Література:

1. Registration of ships and fraudulent registration matters. International Maritime Organization. URL: <https://www.imo.org/en/OurWork/Legal/Pages/Registration-of-ships-and-fraudulent-registration-matters.aspx>
2. United Nations Convention on the Law of the Sea, 10 December 1982. URL: https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

3. Конвенція ООН про умови реєстрації суден від 7 лютого 1986 року. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id208234>
4. IMO Ship identification number scheme. Resolution A.600(15) adopted on 19 November 1987. URL: <https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/KnowledgeCentre/IndexofIMOResolutions/AssemblyDocuments/A.600%2815%29.pdf>
5. SOLAS regulation XI-1/3 adopted on 1994. URL: <https://www.imo.org/en/OurWork/IIIS/Pages/IMO-Identification-Number-Schemes.aspx>
6. Autonomous ship project, key facts about Yara Birkeland. Kongsberg Maritime. Web site. URL: <https://www.kongsberg.com/maritime/support/themes/autonomous-ship-project-key-facts-about-yara-birkeland/>
7. The Norwegian Maritime Code of 24 June 1994, no. 39. URL: <https://www.sdir.no/en/shipping/legislation/laws/norwegian-maritime-code/>

*Грабовська Оксана Олександрівна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного
процесу Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІНТЕРЕСУ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4629/>

Не зважаючи на намагання законодавця протягом усіх років розвитку національного цивільного процесуального законодавства України, починаючи з кінця минулого століття, зменшити роль прокурора в цивільному судочинстві, прокурор й досі посідає належне місце у складі суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин, а в окремих випадках відіграє виключно важливу роль у захисті цивільних прав, свобод та інтересів.

Звуження функціональних обов'язків прокурора в цивільному судочинстві, в основному, відбулося внаслідок позбавлення права прокурора подавати висновки у цивільних справах, які були поширеними тривалий період часу розвитку цивільного процесуального законодавства та судової практики, і часто сприймалися своєрідним дороговказом для майбутнього судового рішення.

Підставою для трансформації законодавства стосовно участі прокурора в цивільному судочинстві, став також розвиток змагального цивільного судочинства. Змагальний процес і участь у ньому прокурора у формах, передбачених законом, подекуди сприймається як елементи, які виключають одне одного. Приміром, правозахисниками критично сприймаються випадки, коли відкриття провадження у цивільній справі ініційовано прокурором, який є фахівцем в галузі права, має досвід представництва у суді, для якого можуть бути доступні докази більшою мірою, ніж іншим учасникам справи тощо, а з боку відповідача бере участь пересічна особа. Такий дисбаланс, особливо у разі, якщо відповідач, третя особа, беруть участь у судовому процесі не користуючись професійною правовою допомогою, подекуди призводить до порушень складових принципу рівності, який є забезпечувальним фактором змагального процесу. Не дарма у частині 2 статті 12 Цивільного процесуального кодексу України, яка є головною у регулюванні змісту змагального цивільного судочинства і має назву «Змагальність сторін», закріплено: учасники справи мають рівні права щодо здійснення всіх процесуальних прав та обов'язків, передбачених законом.

Дискусії з приводу доцільності чи недоцільності участі прокурора в цивільному судочинстві, звуження чи розширення обсягу його прав тощо, продовжуються й дотепер. Як правило, у спеціальних дослідженнях, підготовлених в останній період часу, стверджується про те, що «прокурор потрібний у цивільному процесі для забезпечення прав та свобод громадян та держави» [1, С. 89]. Такі висновки хоча й подекуди засновуються не на аналізі судової практики та її потребах, а виключно на аналізі законодавства, тим не менш є правильними. «Потрібність» прокурора в цивільному судочинстві не викликає сумніву. І національний досвід України, і досвід європейських країн, США, інших розвинених країн, підтверджують цю тезу. Принаймні, у випадках, коли органи державної влади, органи місцевого самоврядування, на які закон покладає обов'язки в сфері захисту прав людини, не виконують їх, або виконують у неналежний чи непередбачений законом спосіб, таким чином, втручання прокурора шляхом звернення до суду набуває особливого значення як для певної особи, так і для усього суспільства, держави в цілому [2, С. 37-46].

Судова практика свідчить про поширеність випадків перебирання прокурорами на себе функціональних обов'язків органів державної влади, органів місцевого самоврядування, територіальних громад тощо.

Таке становище зумовлює науковий інтерес до складових цивільного процесуального становища прокурора, серед яких інтерес, за висновками вчених, пов'язаний з процесом вирішення завдань, що постають перед сучасними державними та правовими інституціями, а зміст інтересу розкривається як «формально визначена та гарантована державою необхідність суб'єктів права передбаченими законом засобами та способами обирати модель своєї суспільної поведінки задля задоволення власних потреб і досягнення цілей, яка реалізуються ними у формі правових відносин» [3, С. 1, 5].

Після внесення у 2016 році змін до Конституції України Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», Конституцію України доповнено статтею 131¹, згідно із якою прокуратура здійснює представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Конституційна регламентація формату участі прокурора в цивільному судочинстві у такий спосіб, природньо призвела до усвідомлення тієї обставини, що прокурор може діяти лише у справах, у яких фігурують виключно державні інтереси. Така позиція лунала й продовжує дотепер лунаати на різних наукових заходах. Водночас, положення низки інших законів, судова практика, свідчать про певну невизначеність у даному сенсі. Зокрема, безпосередня вказівка законодавця на те, що прокурор має право на цивільну процесуальну діяльність в інтересах фізичної особи міститься у статті 23 Закону України «Про прокуратуру»: у частині 1 зазначеного закону закріплено, що представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом, а у частині 2 уточнюється, що прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист.

І так, чинний Закон України «Про прокуратуру» з очевидною ясністю закріплює право (обов'язок) прокуратури представляти (захищати), окрім суспільних та державних інтересів, й права, свободи та інтереси окремої особи. Очевидно, з урахуванням наведеної регламентації участі прокурора в цивільному судочинстві Законом України «Про прокуратуру», розробники Цивільного процесуального кодексу України так само у статтях 56 та 57 закріпили право прокурора діяти у суді в інтересах окремої особи.

Окрім Конституції, Закону України «Про прокуратуру», Цивільного процесуального кодексу України, для участі прокурора в судовому процесі велике значення мають й локальні акти. Аналіз такого роду актів в контексті участі прокурора в цивільному судочинстві, дозволяє стверджувати, що конституційна установка про представництво прокуратурою у суді інтересів держави знайшла своє відображення й у них. Так, спираючись на положення статті 131 Конституції України офісом Генерального прокурора у серпні 2020 року було підготовлено Наказ № 389 «Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді», у пункті 2 якого зазначено, що завданнями здійснення представництва в суді визначити захист інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду. Отже, як бачимо, йдеться лише про інтереси держави, що відбилося і в назві наказу, й у його змісті.

У тому ж 2020 році, у листопаді, Офісом Генерального прокурора підготовлено іще один наказ № 509 «Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству», у якому, окрім іншого, наказано прокурорам різного рівня «забезпечувати здійснення процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів держави у сфері охорони дитинства, додержання прав і свобод дітей, гарантованих Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини...» тощо. Цей наказ орієнтований, здебільшого, на кримінальну та кримінально-процесуальну сферу, про специфіку захисту прокурором

прав дітей в порядку цивільного судочинства у ньому не йдеться. Водночас, наведена теза зумовлює підставу сприйняття неподільності інтересів держави та інтересів, в даному випадку, дитини, їх взаємообумовленість, і це дає привід вважати, що якщо у актах законодавства, у наукових висновках й ідеться лише про інтереси держави в контексті участі прокурора в цивільному судочинстві, це не означає що прокурор не має права діяти в інтересах певної фізичної особи. Але, зважаючи на наявність спеціальних органів держави, які уповноважені на виконання функцій, зокрема, у сфері захисту прав дітей, таким чином, саме на них, в першу чергу, покладається обов'язок захисту прав, свобод чи інтересів дитини й у порядку цивільного судочинства. Прокурор же повинен у суді довести факт невиконання або неналежного виконання такими органами своїх функціональних обов'язків відповідно до частини 4 статті 56 Цивільного процесуального кодексу України, частини 2 статті 23 Закону України «Про прокуратуру».

Таким чином права та свободи людини, суспільства та держави – взаємопов'язані та взаємообумовлені, адже суспільство складається з громадян, осіб без громадянства, держава ж, окрім іншого, є політичною організацією суспільства. А отже, в контексті реалізації представницьких функцій прокурором в цивільному судочинстві, видається необґрунтованим протиставляти чи поділяти інтереси окремої людини, суспільства та держави. Тому, незважаючи на те, що у частині 3 статті 131 Конституції України й ідеться лише про представництво прокуратурою в суді лише інтересів держави, його слід сприймати як таке, що розповсюджується як на інтереси окремого члена суспільства, так і на суспільні та державні інтереси в цілому.

Література:

1. Гнатів О., Троян В. Прокурор у цивільному процесі. Актуальні проблеми правознавства. 2 (22). 2020. С. 89.
2. Грабовська О. О. Співвідношення прав (обов'язків) органів державної влади, органів місцевого самоврядування та прокуратури в контексті звернення до суду з позовами про відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Видавничий дім «Гельветика». Випуск 6. 2022. С. 37-46.
3. Солдатенко С. В. Правовий інтерес: загальнотеоретична характеристика. Автореф. дис. канд. юрид. наук. Харків. 2014. С. 5.

*Комарова Юлія Віталіївна,
студентка 4 курсу групи ПБ-20-1,
Навчально-науковий інститут
права Державного податкового
університету*

*Мельник Олена Петрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного
права Державного податкового
університету*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4623/>

Система оподаткування в Україні істотно впливає на формування дохідної частини бюджетів всіх рівнів. У зв'язку з цим, виникає гостра потреба у реформуванні системи оподаткування в Україні. Оподаткування є фінансовою формою відносин між економічними суб'єктами та державою. Тому пошук кращих перспектив функціонування української податкової політики є актуальним питанням на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Успішна побудова податкової системи є важливою умовою інтегрування України на світовий ринок. Реформування податкового законодавства України є необхідною умовою ефективної роботи економічної системи в цілому.

Податкова система України на сьогодні повною мірою не може забезпечити реалізацію цілей і прав як державної політики, так і платників податків. Цілий ряд недоліків, які були допущені при створенні системи оподаткування, призвели до того, що податки не можуть повноцінно виконувати свої основні функції, а саме фіскальну, соціальну та регулюючу. Сфера матеріального виробництва практично пригнічена податками.

В умовах, що склалися на сьогоднішній день, інститути оподаткування є неефективними, про це свідчить досить багато фактів:

1. Високий рівень тінізації економіки;
2. Значна масштабність корупції;
3. Великий податковий тиск на платників;
4. Невдоволення суб'єктів підприємницької діяльності.

Дуже низькі позиції України в світових міжнародних рейтингах, що характеризують систему оподаткування, виступають підтвердження нефективності цієї системи. Однією з найважливіших проблем податкової системи нашої держави є високе податкове навантаження. Величина податкових ставок та складність й нестабільність системи податкового навантаження – це два найважливіші фактори, які визначають обтяжливість податкової системи.

Ще однією проблемою оподаткування в Україні є соціальна несправедливість. Тобто в нашій країні спостерігається низький рівень добробуту населення, саме через надто високі ставки податків. Як наслідок, середнього класу практично не має. Сплата податків розуміється населенням як певний «тягар», а не як плата за виконання державою своїх функцій. Це свідчить про досить низький рівень податкової культури. В Україні набула поширення практика, коли тягар податкового тиску перекладається на ті підприємства, які працюють легально і доволі прибутково. Це спонукає керівників таких компаній шукати шляхи отримання податкових пільг, замість того щоб підвищувати ефективність своїх підприємств.

В результаті пільгами користувались підприємства й галузі, що спроможні вийти із кризи й розвиватися й без довгострокового пільгового режиму оподаткування та які не є основою підвищення конкурентоспроможності національної економіки. А ринково орієнтовані підприємства, що потребують фінансової підтримки для освоєння нових ринків, технологій, продуктів, навпаки, змушені платити більшу частину податків. Таким чином пільги стимулюють розвиток тіньової економіки, масштаби якої, за оцінками експертів, становлять в Україні 40-50 % від обсягу реального ВВП [3].

Основними моментами реформування податкової системи України, на мою думку, є:

1. Максимальне спрямування податкової політики на забезпечення ефективного розвитку національної економіки. Це можна досягнути за допомогою зменшення податкових ставок та зменшення загальної кількості податків. Як наслідок, зменшиться рівень тінізації економіки. Зниження податків в Україні стане можливим тільки після перегляду зобов'язань держави і соціальних гарантій, фінансування яких вона зберігає за собою.

2. Слід встановити рівномірний розподіл податкового навантаження відповідно до доходів населення. Таким чином зменшиться ухилення від сплати податків і при цьому зростуть надходження до бюджету.

3. Спрощення податкової системи. Вона має відповідати принципам простоти і прозорості. Справляння податків має бути зручним для всіх

платників та максимально зрозумілою. Сплата податків має займати у суб'єктів мінімальну кількість часу.

4. Зниження фіскального тиску, при цьому зменшення ставок податку на прибуток підприємств і ПДВ. Це дасть змогу підприємцям вести свою діяльність та формувати звітність.

5. Зменшити податкове навантаження серед непрямих податків, збільшення значення місцевих податків у структурі доходів місцевих бюджетів, враховуючи при цьому територіальні особливості.

6. Демократизація податкової служби України, а саме зміна ідеології її функціонування на основі реформування податкової служби.

7. Удосконалення ефективності податкового законодавства. Насамперед запровадження таких законів, які будуть урівноважувати права усіх громадян держави під час справляння податків.

Найважливішу роль в податковій системі України мають відігравати податки на майно, на землю та на використання природних ресурсів. Адже саме вони не залежать від обсягів виробництва, продажу і є стабільними. Таким чином ці податки гарантовано будуть поповнювати бюджет. Створення передумов для економічного зростання за рахунок вивільнення підприємницького потенціалу та сприяння реалізації конкурентних переваг країни – саме це має виступати головною метою вітчизняних реформ.

Отже, на сучасному етапі розвитку вітчизняної системи оподаткування важливим є удосконалення ефективності податкового законодавства, зниження загального рівня оподаткування, зменшення ставок податків, підвищення податкового контролю з метою детінізації економіки. Для сталого розвитку національної економіки та забезпечення зростання добробуту населення, податкова система має функціонувати з урахуванням вітчизняного та світового досвіду.

Список використаної літератури та джерел:

1. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Податкова система: *Навчальний посібник* / [Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін.]; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.
3. Бойко О. Я. Теоретичні підходи та методи формування сучасної податкової системи. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 3. С. 101-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2017_3_16.
4. Зельдіна О. Напрями модернізації податкової політики України. *Юридична Україна*. 2017. № 1-2. С. 103-110.

*Кошова Катерина Віталіївна,
студентка ОС «Магістр»
заочної форми навчання
Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник:
Костюченко Олена Юріївна,
кандидат юридичних наук,
доцент, Навчально-науковий
інститут права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОЇ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4654/>

Вступ. Питання дистанційної участі захисника в кримінальному провадженні є одним з найбільш дискусійних як в науці, так і правозастосовній практиці. Така участь, з однієї сторони, значно скорочує час відповідного провадження, дозволяючи, зокрема, уникнути постійних переносів судових засідань. З іншої сторони, дистанційна участь захисника може поставити під загрозу саму суть та гарантії прав обвинуваченого в кримінальному процесі, в тому числі через потенційне порушення принципу конфіденційності.

В умовах воєнного стану в Україні вказана дилема отримала нове забарвлення, адже через колосальне навантаження на правоохоронну та судову системи, а також внутрішнє переміщення та виїзд з країни багатьох учасників відповідних проваджень, без дистанційної участі захисника більшість кримінальних проваджень може бути паралізована.

З урахуванням цього, в межах даних тез проаналізую актуальні проблеми дистанційної участі захисника в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. У мирний час законодавство щодо дистанційного кримінального провадження не було особливо лояльним. На відміну від адміністративних, господарських і цивільних справ, де була деяка гнучкість у веденні судових засідань у дистанційному

форматі, у кримінальних провадженнях це було значно обмеженіше. Вирішення питання про проведення судового засідання дистанційно залежало від волі обвинуваченого, і суд повинен був дотримуватися чітких процедурних вимог.

Верховний Суд у своїх рішеннях зазначав, що в законі не передбачено можливість проводити судові засідання в кримінальних провадженнях через відеоконференцію з участю сторін поза приміщенням суду та з використанням власних технічних засобів, адже ч. 4 ст. 336 КПК України такого права не передбачає [1].

Ця позиція була підкріплена і ухвалою Верховного Суду від 3 червня 2021 року. В цій ухвалі зазначено, що з урахуванням специфіки кримінального провадження, у ньому не регламентована робота сторін із власними технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового провадження, яке проводиться поза межами приміщення суду [2].

Таким чином, в «довоєнних» кримінальних провадженнях правила дистанційного судового провадження тлумачились таким чином, що поза межами суду чи за допомогою власних технічних засобів учасників дистанційні засідання були неможливі.

У зв'язку з активними військовими діями на території України, підходи до проведення кримінального провадження у дистанційному режимі почали змінюватися.

Наприкінці лютого 2022 року Рада суддів України прийняла рішення щодо забезпечення сталого функціонування судової влади в умовах воєнного стану, яке рекомендувало змінити установлений порядок судового провадження в кримінальних справах. Зокрема, рішення надавало можливість здійснювати судові засідання в дистанційному режимі з використанням різних технічних засобів, включаючи власні технічні засоби учасників судового процесу [3].

Ці рекомендації Ради суддів хоч і не могли скасувати чинне законодавство, проте почали активно застосовуватись на практиці. Кримінальні провадження почали проводити з використанням таких програм як «EasyCon» та «ZOOM».

У квітні 2022 року до Кримінального процесуального кодексу України були внесені зміни, які передбачали, що в умовах воєнного стану можливість проведення дистанційного судового провадження в кримінальних провадженнях стала виключною компетенцією суду. Думка обвинуваченого стосовно цього більше не мала вирішального значення. Головним пріоритетом стало забезпечення розгляду справ у розумні строки.

Разом з тим, в юридичній спільноті лунають думки, що можливість розгляду справ у розумні строки не завжди виправдовує порушує інших

прав особи і не завжди гарантує справедливий розгляд кримінальних проваджень у суді. Дистанційне судове провадження супроводжується численними проблемами [4].

По-перше, важливим є питання встановлення особи учасника судового процесу, обізнаності особи у її правах та обов'язках, забезпечення конфіденційності, неупередженості та відсутності тиску на особу, яка дає свідчення. Дистанційний режим не завжди забезпечує ці аспекти.

По-друге, під час проведення дистанційного судового провадження можливість ведення взаємодії між сторонами справи є ускладненою, і обмежується можливостями спілкування в онлайн-режимі. Захисники та обвинувачені можуть не мати доступу до необхідної документації та матеріалів кримінального провадження.

По-третє, при дистанційній участі адвоката, у підозрюваного або обвинуваченого виникають серйозні обмеження в їх можливості спілкуватися конфіденційно. Це не лише порушує права відповідної особи, але також порушує питання забезпеченості адвокатської таємниці. Особливо актуально це в тому випадку, якщо перед початком слідчих дій було надано можливість спілкування підозрюваному або обвинуваченому зі своїм захисником через відео- або аудіозв'язок. При цьому адвокат втрачає можливість переконатися, що до його клієнта не було застосовано психологічний або фізичний тиск і що він діяв добровільно під час проведення слідчих дій.

По-четверте, процес подання та розгляду доказів на судовому засіданні стає значно більш складним і важкодоступним. Зв'язок, зокрема, психологічний, з підзахисним стає менш ефективним, оскільки важко правильно інтерпретувати реакції обвинуваченого віддалено. Крім того, існують ризики технічних неполадок, таких як переривання зв'язку, і ці ризики покладаються на учасників справи, які подають відповідні заяви та запити, що може призвести до затримок та незручностей.

Висновки. Враховуючи вищезазначене, суди повинні удосконалювати практику дистанційних судових засідань, звертаючи особливу увагу на забезпечення прав та конфіденційності учасників процесу. У разі відсутності можливості проведення справи в розумні строки в дистанційному форматі, обов'язково потрібно забезпечувати проведення судових засідань безпосередньо в судових установах.

Вказані ризики також свідчать про доцільність «підстрахування» захисника, який бере участь у засіданні віддалено, колегами, принаймні, в ключових засіданнях.

Список використаної літератури:

1. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 01 грудня 2021 року у справі № 760/15429/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101634630>
2. Ухвала Верховного Суду у складі Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 3 червня 2021 року у справі № 431/1397/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97394025>
3. Рішення Ради суддів України від 24 лютого 2022 року № 9 щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/opublikovano-risenna-rsu-sodo-vzitta-nevidkladnih-zahodiv-dla-zabezpecenna-stalogo-funkcionuvanna-sudovoi-vladi-v-ukraini>
4. Чуприна З. Особливості кримінального процесу в умовах воєнного стану. 21 червня 2022. LIGA ZAKON. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/212017_osoblivost-krimnalnogo-protsesu-v-umovakh-vonnogo-stanu

*Лавренюк Анастасія Сергіївна,
здобувачка вищої
освіти ОП «Магістр»
Донецького національного
університету імені Василя Стуса*

*Науковий керівник:
Краковська Анжеліка Євгеніївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського
та адміністративного права
Донецького національного
університету імені Василя Стуса*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4660/>

Анотація. Дана наукова розвідка присвячена пошуку прогалин та недоліків, а також шляху та способів їх виправлення в нормах національного законодавства, які регулюють правовідносини, що виникають під час здійснення органами місцевого самоврядування своїх функцій. Реформа децентралізації, яка наразі проводиться в Україні

і законодавче закріплення здійснення «влади на місцях» є важливим елементом публічної влади в нашій державі, яка стоїть на шляху до євроінтеграції та вступу у Європейський Союз.

Ключові слова: місцеве самоврядування, територіальна громада, децентралізація, місцева рада, публічне управління.

Постановка проблеми. В теперішній час, коли наша країна потрапила в складну політичну і економічну ситуацію, коли Україна по суті перебуває в стані війни постає багато нових, важливих питань, які слід вирішувати в найкоротші терміни.

Сьогодні місцеве самоврядування в Україні перебуває у стані реформування. Недосконалість у правовому регулюванні діяльності органів місцевого самоврядування, їх залежний статус, бюрократична складова ще з початку існування незалежної України негативно впливали на розвиток регіонів та влади на місцевому рівні. Актуальність дослідження полягає у тому, що на сьогоднішній день в Україні триває реформа децентралізації, спрямована на вдосконалення ефективності органів місцевого самоврядування, а тому доволі важливим є аналіз законодавчих актів, які з основних нині існуючих недоліків у даній сфері, зокрема прогалин в законодавстві, які необхідно виправити для розвитку управління в регіонах нашої держави.

Над проблемами правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування та реформою децентралізації в Україні працювали і працюють чимало науковців, серед яких: Кривульський Д.С., Погребняк С., Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В., Мельничук А., Остапенко П., Юркевич І. та багато інших науковців, зокрема і практикуючих юристів.

Змістовність і конструктивність у відносинах між Верховної Радою та місцевим самоврядуванням безпосередньо впливає на якість і ефективність ухвалюваних законів. Після повномасштабного вторгнення процес законотворення набув дещо іншого значення.

Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» та положеннями основного Закону – Конституції України місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування чи самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [1].

Законодавчим підґрунтям та правовою основою, що визначають правовий статус органів місцевого самоврядування в цілому являється Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», іншими закони України, а також міжнародно-правові договори, що ратифіковані Україною в порядку передбаченому Конституцією України.

З кожним роком зростає роль участі місцевої влади в державних справах та реалізації державної політики. Як підтвердження такого визнання провідними європейськими державами була підписана Європейська хартія місцевого самоврядування, що стала початком розвитку та становлення місцевого самоврядування. Україна приєдналася до цього міжнародного договору. Ця подія ознаменувала нову фазу в розвитку демократичного суспільства. У цьому договорі було задекларовано загальне розуміння ролі важливості місцевого самоврядування для сучасного демократичного суспільства [2].

Державна політика України у сфері місцевого самоврядування спирається на інтереси жителів територіальних громад і передбачає децентралізацію влади – тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері.

Законодавче підґрунтя для докорінної зміни системи влади та її територіальної основи на всіх рівнях почало формуватися у 2014 році.

У квітні 2014 року Уряд схвалив основний концептуальний документ – Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Після цього був затверджений План заходів щодо її реалізації, які дали старт реформі.

Для реалізації положень Концепції та завдань Плану заходів, необхідно було в першу чергу внести відповідні зміни до Конституції України, а також сформувати пакет нового законодавства.

Зміни до Конституції перш за все мали вирішити питання утворення виконавчих органів обласних та районних рад, реорганізації місцевих державних адміністрацій в органи контрольно-наглядового типу, дати чітке визначення адміністративно-територіальної одиниці – громади.

Зусиллями вітчизняних фахівців, практиків, науковців, експертів проект змін до Конституції був розроблений та переданий на широке публічне обговорення. Запропоновані зміни підтримало суспільство та високо оцінила Венеційська Комісія.

На жаль, політичні обставини не дозволили Верховній Раді України прийняти подані Президентом України зміни до Конституції щодо децентралізації.

Так, ще з 1991 року органи місцевого самоврядування нечисленних територіальних громад не могли практично здійснювати надані їм законом повноваження, через відсутність виконавчих органів, бюджетних установ, комунальних підприємств. Не відбувалася повною мірою й реалізація принципу фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Не було відповідності обсягу фінансових ресурсів місцевих органів влади функціям місцевого самоврядування та формування частини фінансових ресурсів за рахунок місцевих податків і зборів. Майже п'ять з половиною тисяч бюджетів територіальних громад були дотаційними на 70%, ще майже півтисячі – дотаційними на 90%. Мізерність власних доходів місцевих органів самоврядування унеможливлювала фінансування важливих місцевих програм розвитку територій.

Важко не погодитись з думкою науковців-юристів, політологів, що ледь не єдиним виходом з такого скрутного становища є децентралізація – процес перерозподілу або диспергування функцій, повноважень, людей або речей від центрального управління. Остання дозволяє розширити можливості органів місцевого самоврядування шляхом передачі ним деяких повноважень державних органів. Територіальні громади самі будуть здатні вирішувати поточні проблеми, залучаючи власні кошти. В той же час державні інтереси не зачіпаються, а навпаки – децентралізація дозволяє ефективніше розбудовувати державу [3].

Однак, реформа децентралізації яка продовжується в Україні у період воєнного стану вимагає від законодавчої гілки влади і впровадження нових правових норм щодо реформування управління в регіонах.

Депутати Верховної Ради України IX скликання – перші в історії незалежної України народні обранці, яким випало працювати в умовах повномасштабної війни. Зрозуміло, що з 24 лютого 2022 року від Парламенту усі очікували швидких й ефективних рішень, які б допомогли людям, бізнесу, громадам, державі мобілізувати зусилля, встояти, вижити, підтримати усіх, хто цього потребує.

За період з 2022 по 2023 роки, Верховна Рада прийняла десятки законів, які вплинули на діяльність місцевого самоврядування. Слід виділити також низку зареєстрованих законопроектів, які в разі їх прийняття законодавчої гілкою влади будуть суттєво впливати на діяльність влади на місцях.

У перший місяць війни центральні органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування приймали усі можливі в рамках чинного законодавства рішення, спрямовані на захист жителів, опір агресору, допомогу постраждалим та переміщеним людям... За часів початку збройної агресії росії, з 2014 року, українське законодавство вже містило багато норм, які дозволяли робити перші кроки і переводити управління на місцях на так звані «військові рейки». В той же час, Парламент спільно з Урядом терміново напрацьовували інші необхідні зміни до законодавства [4].

Перші важливі для місцевого самоврядування зміни до законодавства Парламент прийняв 15 березня 2022 року. В першу чергу вони були спрямовані на зміцнення економіки країни. Тоді Верховна Рада України змінила бюджетне та податкове законодавство на період дії воєнного стану:

- законопроект №7137-д «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» (Закон №2120), який містив низку податкових змін для підтримки українського бізнесу;
- законопроект №7038-д «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо запровадження диференційованої рентної плати за видобування газу» (Закон №2139).
- законопроект №7165 «Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2022 рік"» (Закон №2135)
- законопроект №7166 «Про внесення змін до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України» (Закон №2134), який скасовував окремі норми Бюджетного кодексу.

Дійсно прогресивним на думку політологів та юристів, з якою важко не погодитись є зміни в законодавство про місцевого самоврядування, що відбулись 13.05.2022 року. Так, Верховна Рада України увалила зміни щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану. Верховна Рада ухвалила Закон "Про внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану" (законопроект № 7269). Прес-служба ВР повідомляє, що метою документу є:

- врегулювати особливості здійснення повноважень органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану;
- спростити процедури прийняття кадрових рішень щодо посад в органах місцевого самоврядування, посад керівників суб'єктів комунального сектору економіки в умовах воєнного стану.

Зокрема, зазначається, що в умовах воєнного стану сільський, селищний, міський голова територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про утворення військової адміністрації населених пунктів, матиме право, з обов'язковим інформуванням керівника відповідної обласної військової адміністрації, ухвалювати низку важливих рішень. У період дії воєнного стану сільський, селищний, міський голова територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про утворення військової адміністрації населених пунктів, виключно для здійснення заходів правового режиму воєнного стану може прийняти рішення, з обов'язковим інформуванням начальника відповідної обласної військової адміністрації протягом 24 годин, щодо:

1) внесення змін до кількісного та персонального складу виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської ради;

2) затвердження тимчасової структури виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів, утворення інших виконавчих органів ради;

3) наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також передачі коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;

4) внесення до місцевого бюджету змін, необхідних для здійснення заходів правового режиму воєнного стану військовим командуванням або відповідною військовою адміністрацією, а також для реалізації рішень, прийнятих сільським, селищним, міським головою згідно з пунктами 1 - 3 цієї частини", - йдеться в тексті законопроекту [5].

Також відповідно до документу, у разі ж утворення військової адміністрації населеного пункту повноваження сільської, селищної або міської ради, її виконавчих органів протягом дії воєнного часу та 30 днів після його припинення або скасування здійснюються такою військовою адміністрацією, а повноваження сільського, селищного, міського голови здійснюються начальником відповідної військової адміністрації. Крім того, визначається, що особа, яка претендує на зайняття посади в органах місцевого самоврядування, посади керівника комунального підприємства, установи, організації, в умовах воєнного стану:

- не подає декларацію, документ підтвердження володіння державною мовою;

- щодо такої особи не здійснюється спеціальна перевірка, передбачена Законами України «Про запобігання корупції» та «Про очищення влади».

За умов необхідності розв'язання складних проблем воєнного стану суттєво підвищено ефективність взаємодії між органами державної влади, керівництвом територіальних громад та представниками громадських і волонтерських організацій. Зокрема налагоджено механізм економічної підтримки Збройних Сил України, здійснено успішну релокацію частини бізнесу із зони бойових дій і сусідніх із нею територій у західні регіони, проводиться евакуація цивільного населення.

На мій погляд, це є свідченням ефективності такої самоорганізації суспільства, як місцеве самоврядування. Досвід, набутий Україною за час війни, демонструє беззаперечну перевагу самоорганізації населення перед централізованим управлінням.

Попри активну фазу російсько-української війни та перехід всіх політичних і громадських процесів у воєнну площину, в Україні продовжується законотворча робота щодо вдосконалення механізмів місцевої демократії. А також — щодо покращення відкритості й прозорості діяльності органів місцевого самоврядування. Так, зареєстровано законопроект №7283 «Про народовладдя на рівні місцевого самоврядування». Законопроект розширює правові можливості залучення мешканців і громадських організацій до вироблення рішень на рівні місцевого самоврядування.

Висновки. Отже, попри стан війни в Україні реформа децентралізації триває в нашій державі з 2014 року. Введення воєнного стану та повномасштабні військові дії звичайно впливають на розвиток місцевих громад та влади на місцях, проте законодавчий орган влади працює над внесенням нових змін в чинне законодавство України щодо розвитку місцевого самоврядування. Прогресивними для подолання прогалин в законодавстві в області влади на місцях слід вважати 2014 рік – рік початку реформи децентралізації та 2022 рік – рік початку повномасштабної війни з росією, коли перед Україною та її регіонами постали нові виклики та проблеми. Наразі реформа та удосконалення нормативного регулювання в області місцевого самоврядування триває, що є показником розвитку та правової держави, а також демократичного суспільства в цілому.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 30. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 147. (Із змінами).
2. Бортник В. Організація місцевої влади у Французькій республіці: досвід децентралізації. Київ. 2018. 12 с.

3. Кривульський Д. С. Правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування та процес децентралізації в Україні. *Науковий журнал «ЛЮГОС. Мистецтво наукової думки»*. 2019. № 2. С. 53-56.
4. Закони війни: які важливі для місцевого самоврядування рішення приймав Парламент під час війни. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16094> (дата звернення: 19.12.2023).
5. Рада ухвалила зміни щодо функціонування місцевого самоврядування у період дії воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211195_rada-ukhvalila-zmni-shchodo-funktsonuvannya-mstsevogo-samovryaduvannya-u-perod-d-vonnogo-stanu (дата звернення: 19.12.2023).

*Лисюк Ярослав Юрійович,
аспірант, Інститут держави
і права ім. В.М. Корецького
Національної академії наук України*

*Науковий керівник:
Тимченко Геннадій Петрович,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут держави
і права ім. В.М. Корецького
Національної академії наук України*

ДО ПИТАННЯ ПРО КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4628/>

Сьогодні у світі немає жодної цивільної процесуальної системи, яка була б позбавлена недоліків і необхідності підвищення її ефективності, так само, як і вдосконалення законодавства. Реформи систем цивільної юрисдикції, що відбулися за останнє десятиліття в європейських країнах, лише окреслили загальні напрями еволюційного руху цивільного судочинства, подальшого забезпечення доступності правосуддя для різних верств населення та права на справедливий судовий розгляд.

В Україні тривають перетворення у сфері судоустрою та цивільного судочинства. Це важливо для подальшої відбудови нашої держави, розвитку її економічного стану та потенціалу. Ухвалення справедливих судових рішень, формування усталених правових позицій щодо актуальних питань правозастосування, позитивний образ в очах

громадськості носіїв судової влади – неодмінні умови розбудови України як демократичної та правової держави.

В цих умовах, на наш погляд, зростає значення належного наукового супроводу реформ, що проводяться. Без належного теоретичного обґрунтування передбачуваних змін, виявлення оптимальних шляхів реалізації поставлених завдань, довгострокових прогнозів розвитку правової сфери, будь-які реформи не можуть відбутися, і тим більше бути успішними. Ці обставини, звісно, впливають і на визначення сучасного предмета досліджень науки цивільного процесуального права. Точніше кажучи, на появу нових зрізів пізнання цивільної процесуальної діяльності або продовження вивчення такої наукової проблематики, яка має фундаментальний і комплексний характер. Однією з таких проблем можна назвати проблему конституційних принципів цивільного судочинства, яка сягає в глибини теорії держави і права та тісно пов'язана з галузевими правовими науками.

Хрестоматійною вже стала теза щодо впливу Конституції України на галузеве законодавство та визначення сфер правового регулювання. Конституційні норми, за загальним правилом, визначають ключові вимоги до судової влади та форм її реалізації. У цьому сенсі, правомірною є постановка питання про мінімальні стандарти правосуддя або його конституційні підстави. Утім, ця правова категорія потребує самостійного теоретичного осмислення і досі є маловивченою. Хоча її дослідження відкриває можливості нового погляду на такі явища правової дійсності як верховенство права та доступність правосуддя, на зміст судової юрисдикції та основних засад цивільного судочинства.

Для вітчизняної процесуальної науки проблема принципів цивільного судочинства також має особливе значення. Ця теза правомірна для усіх періодів становлення й розвитку наукового знання щодо правосуддя у цивільних справах. Безперечно, пізнання принципів відкриває можливості всебічної характеристики та оцінки цивільного судочинства, і не лише в аспекті його нормативної регламентації. Важливо, виявивши проблемні зрізи здійснення цивільної процесуальної діяльності, удосконалити процесуальне законодавство, вирішити проблеми правозастосування. Тому не буде помилковим вважати, що проблема принципів має ґрунтовне значення для розвитку теорії і практики цивільного судочинства. Все наведене свідчить про актуальність проведення дослідження проблематики, яка розглядається, а також певною мірою визначає структуру і логіку ходу наукового пошуку, в котрому знаходять відбиття проблеми теорії та практики конституційних принципів цивільного судочинства в Україні.

Метою такого дослідження є розробка концептуальних положень теорії конституційних принципів цивільного судочинства, визначення впливу Конституції України на розвиток правової доктрини і законодавства, виявлення конституційних підстав цивільного судочинства, конструювання на основі сформульованих наукових положень оптимальної моделі реалізації конституційних принципів в цивільному судочинстві, а також практичних рекомендацій щодо вдосконалення цивільного процесуального законодавства.

Задля досягнення такої мети необхідно виконати такі завдання, як 1) визначити вплив Конституції України на законодавство та її значення для визначення сфери правового регулювання; 2) проаналізувати конституційні підстави цивільного судочинства; 3) узагальнити існуючі теоретичні погляди на сутність судової влади та правосуддя у цивільних справах; 4) виявити, з урахуванням предмета дослідження, базові підходи до розуміння категорії «верховенство права»; 5) дослідити доктрину доступності правосуддя з огляду на конституційні положення та основні засади цивільного судочинства; 6) висвітлити проблемні питання реалізації конституційних засад правосуддя при здійсненні цивільної процесуальної діяльності; 7) сформулювати пропозиції і рекомендації стосовно вдосконалення цивільного процесуального законодавства і практики його застосування.

*Маковецька Неля Євгенівна,
докторант, Вищий навчальний
заклад «Університет економіки
та права «КРОК»
ORCID: 0000-0002-6244-1456*

ПЕРЕДУМОВИ ЗАРОДЖЕННЯ СІЧОВОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4636/>

Український січковий рух займає важливе місце в історії національно-визвольних змагань українців за свою свободу та незалежність. Одним з основних мотивів його створення був розвиток української національної свідомості та необхідність об'єднання українського населення у межах єдиної соборної держави.

У другій половині XIX століття на території українських земель, які на той час входили до складу Австро-Угорщини, спостерігається активізація національно-визвольних рухів, що призвели до суттєвих

демократичних зрушень. Значною мірою їх спричинила Конституція 1849 року, яка заклала відповідні основи для політичних трансформаційних процесів на території імперії. 21 грудня 1867 року в імперії Габсбургів запроваджено важливий конституційний закон щодо прав громадян. Стаття перша документа проголошувала, що усі народності на території імперії, які представлені у законодавчому органі, являються австрійськими громадянами. Стаття 2 цього ж документа передбачала, що усі громадяни є рівними перед законом [1]. У зв'язку з цим усім громадянам кожної національності було гарантовано рівні можливості щодо використання рідної мови, як на загальнодержавному рівні, так і на місцях [2, с. 67].

Такі поступки імперського режиму спричинили активну організацію галицьких українців на шляху до піднесення національно-визвольних демократичних процесів, відновлення національного життя, повернення до духовних джерел українського народу. Ці процеси супроводжувалися суттєвими змінами у суспільно-політичному житті, створенням цілого ряду організацій патріотичного характеру, основним завданням яких було об'єднання населення навколо традицій української державності та пробудження почуття національної самосвідомості [3, с. 123].

Одним із таких товариств було товариство «Січ», яке на початковому етапі своєї діяльності задумувалось як протипожежне гімнастичне товариство. Основним ідейним натхненником товариства був Кирило Трильовський, який чимало зусиль доклав до визначення його основних напрямків діяльності. Обґрунтовуючи ідеологічні засади функціонування товариства, діяч стояв на позиціях, що боротьба українців за власне національне визволення може здійснюватися не тільки парламентськими формами, але і військовим шляхом. Важливий акцент при цьому робився на відродженні прадавніх козацько-визвольних традицій та пропагуванні серед населення військового вишколу.

Січовий рух вимагав детальної розробки нормативно-правових основ його функціонування. У зв'язку з цим в кінці 1899 року було розроблено статут товариства «Січ», де відображалися основні підвалини функціонування організації. Після його детального обговорення і схвалення статут подано до реєстрації Галицькому намісництву. В основу січового руху закладалися принципи функціонування близьких за змістом діяльності польських організацій і українського товариства «Сокіл», що вже мали досвід функціонування на західноукраїнських землях. Проте з першої спроби зареєструвати організацію не вдалося, так як місцева влада, очолювана здебільшого польськими чиновниками, активно

протидіяла цьому. Тільки після внесення ряду змін 8 березня 1900 року документ був затверджений.

Статутом передбачалося, що основна діяльність товариства «Січ» будується на основі популяризації серед населення фізичних вправ та культурно-просвітницької роботи. При цьому важливу роль відводилось гімнастичній, культурно-освітній, протипожежній діяльності. Членами новоствореної організації могли стати особи світського стану чоловічої чи жіночої статі незалежно від громадянства чи статусу. Тогочасна преса надзвичайно позитивно відгукувалась про цей документ, оскільки він урівняв у правах чоловіків і жінок, що на той момент було доволі прогресивним явищем [4, с. 25].

Керівним органом організації «Січ» були Загальні збори, скликання яких передбачалося один раз на рік. Статут передбачав збори козацької старшини, до якої входили кошовий, осавул, обозний, писар, скарбник і четарі. Термін їх повноважень становив один рік. Характерно те, що до козацьких назв старшини вживалась також назва «четар», котра, очевидно, була запозичена із сербської мови [5, с. 264]. Маємо підстави стверджувати, що у діяльності організації чітко простежується використання досвіду подібних формувань інших національностей, які проживали на території Австро-Угорської монархії.

Поступово січовий рух, який зародився на території Галичини і набув там суттєвого розвою, поширювався й на інші українські землі. Своє поширення він здобув і на території Буковини [4, с. 15-16], де був надзвичайно схвально сприйнятий місцевим населенням, котре дедалі більше усвідомлювало потребу у поширенні січових ідей та об'єднанні навколо них різних верств населення.

Масове поширення січового руху на території західноукраїнських земель вимагало більш чіткої координації у діяльності січових організацій. З цією метою у квітні 1908 року К. Трильовський ініціює створення «Головного січового комітету» [6, с. 21]. Заснування комітету видавалось можливим з огляду на те, що масові переслідування «Січей» на той час припинилися і постала реальна можливість для їх повноцінної та ефективної роботи. Січовий комітет очолив К. Трильовський, а організаційною роботою з його діяльності займалася спеціально створена канцелярія.

Таким чином, у функціонуванні товариства «Січ» чітко простежуються соборницькі ідеї, у зв'язку з чим проголошувалась потреба духовної та національної єдності всього українського населення в межах єдиної держави. Товариство об'єднало широкі верстви українського населення, незалежно від його культурних, релігійних, національних чи

соціальних уподобань. Воно діяло на засадах рівності і поваги один до одного. Січові ідеї стали основоположними для діяльності багатьох товариств та організацій, що своєю діяльністю у різний час закладали потужний фундамент для здобуття незалежності української держави.

Список використаних джерел:

1. Конституційний закон про загальні права громадян королівств і земель, представлених в рейхсраті 1867. URL: <https://constituanta.blogspot.com/2011/08/1867.html> (дата звернення: 20.02.2023).
2. Терлюк І. Я. Українська правова думка та австрійське право у Галичині (контекст видань у формі витягів з нормативних актів з коментарями та зразками правових документів). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. Випуск № 3. С. 63-72.
3. Церковник С. І. Історико-правові засади становлення та функціонування українських наукових, громадських та культурно-освітніх інституцій Східної Галичини у 1848-1939 рр.: монографія. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 148 с.
4. Про січовий рух. *Запорожець*: Календар для народу. Відень, 1920. С. 14-54.
5. Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й на Буковині початку ХХ ст. у загальнослов'янському контексті. *Проблеми слов'янознавства*. 2005. Вип. 55. С. 253-268.
6. Арсенич П. Засновник «Січі» Кирило Трильовський. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 76 с.

*Медведчук Дмитро Миколайович,
аспірант, Державний вищий
навчальний заклад «Київський
національний економічний
університет ім. В. Гетьмана»*

АРГУМЕНТАЦІЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4626/>

Актуальність дослідження. Юридична аргументація є невід'ємною частиною процесу ухвалення судового рішення. Саме в наслідок належної аргументації судового рішення забезпечується його обґрунтованість та законність з точки зору права, а також сприяє усвідомлення та прийняття

сторонами кримінального провадження. Дослідження аргументації судових рішень є важливим завданням теорії та практики кримінального процесу.

Теоретичне значення дослідження аргументації судових рішень полягає в розробці, вдосконаленні та узагальненні підходів, поглядів, концепцій щодо здійснення процесу юридичної аргументації загалом. З практичної точки зору дослідження проблем юридичної аргументації забезпечує отримання результатів, які можуть бути використані для ухвалення належних судових рішень та покращення якості складення процесуальних документів.

Неналежний процес юридичної аргументації під час здійснення кримінального провадження створює ризики ухвалення неправомірних судових рішень.

Ключові слова: юридична аргументація, докази, суд, судові рішення, вирок, висновок, законність, обґрунтованість, кримінальне провадження.

Питанню дослідження аргументації судових рішень в кримінальному провадженні не приділено належної уваги в теорії права на сучасному рівні. Проте, окремі вчені-юристи, такі як: Д. Л. Ляшенко, О. І. Бережний, Г. Г. Горелікова, О. В. Левченко, Л. Г. Бзова, В. А. Орел, І. І. Котубей досліджували питання загальної характеристики юридичної аргументації та підкреслювали її значення та важливість.

Мета роботи полягає в дослідженні правової аргументації в кримінальному провадженні, як актуального та обов'язкового процесу при ухваленні судового рішення, а також визначення основних проблеми, що негативно впливають на процес аргументації.

Виклад основного матеріалу.

Для проведення належного дослідження варто розпочати з аналізу чинного законодавства.

Правосуддя є однією з найважливіших функцій правової держави, що закріплена на рівні Основного закону.

Відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Згідно статті 129-1 Конституції України суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Водночас, статтею 62 Конституції України передбачено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1].

В розумінні чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), під судовими рішеннями варто розглядати вирoki, ухвали та постанови (стаття 369 КПК України) [2].

Судові рішення ухвалюються у встановленому законом порядку, мають встановлений зміст (форму), та повинні відповідати певним критеріям.

Статтею 370 КПК України встановлено, що судові рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим. Законність судового рішення відображається у дотриманні судом під час ухвалення останнього вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, вимог інших нормативно-правових актів. Обґрунтованим є рішення, ухвалені судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 КПК України. Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення [2].

Відповідно до частини 1 статті 94 КПК України слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення [2].

Відтак, правомірність судового рішення визначається відповідністю останнього вимогам законності, обґрунтованості та вмотивованості. У свою чергу обґрунтованість та вмотивованість є результатами процесуальної діяльності суду, який в свою чергу оцінює та досліджує наведені сторонами кримінального провадження докази, а також всі обставини кримінального провадження за своїм внутрішнім переконанням. В даному випадку можливо відслідковувати тісний зв'язок між аргументацією та категоріями законності, обґрунтованості та вмотивованості.

У чинному Кримінальному процесуальному законодавстві та інших нормативно-правових актах відсутні норми-дефініції, які дають визначення поняттю аргументації судового рішення.

Варто погодитись з науковими твердженнями про розгляд юридичної аргументації у судових рішеннях як обов'язкового елементу, адже прийнятність правового прийняття рішення залежить від процедур аргументації та прагнення до досягнення істини в праві. Відтак, правосудність судових рішень визначається їх відповідністю вимогам законності, обґрунтованості та мотивованості. Аргументом є твердження, що містить засновки і висновок, не всі з яких є виражені в реальних аргументах. В юридичній аргументації доказ є допоміжним інструментом аргументу [7, с. 401].

Таким чином, аргументація судового рішення в кримінальному провадженні може розглядатися як процес побудови судом логічного обґрунтування судового рішення в рамках кримінального провадження.

Враховуючи аналіз положень чинного кримінального процесуального законодавства, судової практики та положень наукової доктрини можна виділити деякі проблемні питання, що ускладнюють процес аргументації судового рішення.

Однією з головних проблем є наявність правових колізій або прогалин в кримінальному процесуальному законодавстві. Дана проблема проявляється в правових нормах в тих випадках, коли одна правова норма дозволяє здійснити або не здійснити певну дію, а інша прямо перешкоджає цьому або коли різні норми встановлюють несумісні правові кваліфікації для конкретної справи чи для одного класу конкретних справ. Це також може проявлятися тоді, коли є два правила, з яких гарантування чи виконання одного виключає можливість гарантування чи виконання іншого [5 с. 97-98].

Варто також наголосити, що норма права за своїм змістом має бути сформовано чітко та виключати випадки подвійного тлумачення.

Прогалини в законодавстві також здійснюють негативний вплив на аргументацію в судових рішеннях. Досить часто, за наявності прогалин, аргументація суду зводиться до негативної (критичної) оцінки доводів та доказів однієї зі сторін кримінального провадження лише з огляду на відсутність нормативно-правового акту або норми.

До прикладу можна віднести практику використання у кримінальних провадженнях висновку поліграфолога як доказу. Аналіз судової практики свідчить, що суди притримуються висновку про те, що перевірка показань особи за допомогою комп'ютерного поліграфа не є різновидом судових експертиз, окрім того, відсутній нормативно-правовий документ, який би регулював проведення такої експертизи, висновок поліграфолога не є висновком експерта чи документом у розумінні КПК України [3; 4].

Іншою проблемою можливо виділити неналежне застосування судової дискреції (судового розсуду) у кримінальному судочинстві. Як зазначалося вище, згідно статті 94 КПК України суд, керуючись чинним законодавством, на власний розсуд оцінює докази та обставини кримінального провадження. Така тенденція іноді призводить до надмірного розширення повноважень суду при розгляді окремих категорій справ за умови відсутності вимог та критеріїв раціональності застосування судового розсуду [5, с. 98]. Внаслідок вищезазначеного можуть виникають протиріччя між преюдиціальними фактами і внутрішнім переконанням судді, що виникають у судовій практиці. На думку вчених-правників такі протиріччя повинні вирішуватись на користь преюдиції [6, с. 23]. Іншими

словами, існування судової дискреції без встановлення критеріїв до останнього може значною мірою розширювати випадки так званого «людського фактору» за якого розсуд суду може перетворитись на суб'єктивну думку.

Вищезазначені фактори не є вичерпними та становлять негативний вплив на процес аргументації судового рішення.

Висновки

Дослідження аргументації судових рішень в кримінальному провадженні є важливим і актуальним завданням, яке має на меті забезпечити обґрунтованість і законність останніх, а також сприяти усвідомленню та прийняттю змісту судових рішень сторонами кримінального провадження.

Аргументація судового рішення в кримінальному провадженні може розглядатися як процес побудови судом логічного обґрунтування судового рішення в рамках кримінального провадження.

З метою вирішення наведених в роботі проблемних питань, варто вжити конкретних заходів. Для подолання існуючих колізій та прогалин в законодавстві є необхідність в проведенні належної законотворчої роботи, на законодавчому рівні варто закріпити визначення поняття аргументації судових рішень.

Ефективне застосування судової дискреції вимагає від суддів якісних вмінь, навичок, знань та досвіду. В даному випадку варто звернути увагу на необхідність формування усталеної судової практики, дотримання принципу судової визначеності, а також розглянути можливість встановлення більш чітких критеріїв до оцінки судом доказів та обставин кримінального провадження.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141;
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України 13 квітня 2012, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>;
3. Вирок Чорнобаївського районного суду Черкаської області від 02 липня 2021 року у справі № 709/362/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98052051>;
4. Вирок Костянтинівського міського суду Донецької області від 20 квітня 2021 року у справі № 219/9480/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96413976>;

5. Бзова Л. Г. Роль юридичної аргументації при розгляді кримінального правопорушення та визнання обвинуваченого винним або невинним. Кримінальне право та процес. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 6. 2021 – С. 96-100;
6. Ляшенко Р. Д. Загальна характеристика та властивості преюдиції як засобу судової аргументації. Теорія та історія держави і права. Філософія права. Часопис Київського університету права 2012/3 – С. 22-24;
7. Орел В. А. Юридична аргументація в судовому процесі: вітчизняний досвід та зарубіжна практика. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2023 – С. 401-406.

*Новосад Ірина Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та
міжнародного права,
Волинський національний
університет ім. Лесі Українки
ORCID: 0000-0003-1202-028X*

ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ РИМСЬКОГО ПРАВА У ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ ПРАВНИКІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4641/>

Формування сучасного правознавства сягає глибоких історичних часів, зокрема до періоду Римської імперії, яка вважається важливим визначальним етапом в еволюції правових концепцій. Римське право відіграє важливу роль у культурному спадку минулого, надаючи населенню різних країн можливість зануритися у суспільні відносини тогочасної епохи та збагатитися кращими аспектами держави.

Римське право було віддане впливам давньогрецького, близькосхідного та іудейського права, узявши з тих традицій значний обсяг принципів, ідей та конкретних правових норм. Проте, саме в античній Римській цивілізації право стало відокремленим явищем, отримало статус самостійного предмету, який можна вивчати і в наш час, незалежно від конкретних історичних умов, культури та держави, де воно сформувалося.

Термін «римське право» описує систему загальнообов'язкових, чітко визначених правил поведінки, виражених у нормах, принципах та

інститутах, які встановлені Римською державою для регулювання відносин у рабовласницькому суспільстві. Ця правова система пройшла довгий шлях розвитку, від дня заснування Риму в 753 р. до н. е. до епохи імператора Юстиніана, який помер у 565 р. н. е. [1, с. 333]. Протягом цих дванадцяти століть право зазнало численних змін, вдосконалень та доповнень новими положеннями – нормами, інститутами, принципами. Це дозволило йому перетворитися на систему, здатну ефективно регулювати різноманітні правові відносини, що виникали в розвиненому рабовласницькому суспільстві з високорозвинутим товарообігом.

Римське право характеризується рядом особливостей:

1. Це вимір справедливості та свободи, відповідний рівню соціального розвитку і правової культури у суспільстві.

2. Формальна визначеність римського права виявляється в чіткості та однозначності його правових приписів, які об'єктивізуються у нормативно-правових актах та інших джерелах права.

3. Вольовий характер права Римської держави спрямовує поведінку суб'єктів правовідносин у різних сферах суспільного життя.

4. Загальнообов'язковий характер римського права проявляється в тому, що правила поведінки, установлені в правових нормах, є обов'язковими для всіх суб'єктів права незалежно від їхньої волі.

5. Системність римського права виявляється в його упорядкованості та узгодженості, що базується на відповідних принципах і включає в себе взаємозалежні та взаємодіючі норми та інститути [2, с. 21].

З урахуванням вищезазначеного, можна прийти до висновку, що римське право, з точки зору розвитку європейського права, має сучасне цивілізаційне, історичне та юридичне значення.

Цивілізаційне значення римського права полягає в його ролі як наріжного каменя «Європейського дому», відображаючи невід'ємну частину загальноєвропейської цивілізації. Історичне значення римського права визначається його впливом на формування та розвиток європейського права протягом тривалого періоду у класичному та греко-римському варіантах, а цей вплив продовжується й нині, впливаючи на розвиток концепцій сучасного європейського права.

Вивчення римського права в сучасному світі є ключовим етапом у формуванні кваліфікованих юристів. Це не лише поглиблює їхнє розуміння історії правових інститутів, але й надає непохитне фундаментальне підґрунтя для аналізу та розв'язання сучасних правових питань [3, с. 224].

Римське право зробило значний внесок у становлення загальних правових принципів, таких як принцип справедливості, власності та

контракту. Ці універсальні концепції не тільки знаходять своє відображення в багатьох сучасних правових системах, але також стають основою для аналізу складних правових випадків.

Вивчення римського права дозволяє студентам порівнювати різні правові системи, що стає дорогоцінним ресурсом в глобалізованому світі. Знання того, як римське право взаємодіє з іншими традиціями, розширює розуміння юридичного мислення та допомагає адаптуватися до різноманітних правових середовищ.

Вивчення римського права розвиває критичне мислення та аналітичні навички, необхідні для вирішення складних правових питань. Юридична етика, вирощена на основі розуміння історичних та теоретичних аспектів римського права, визначає стандарти професійної поведінки.

Загалом чималу роль відіграє римське права у процесах сьогодення. Багато вчених, що сьогодні проводять дослідження та вивчають розвиток права, правників, які посилаються на відомі принципи римського права все ж звертаються до минулого, щоб виявити тенденції та умови, за яких стали формуватись та змінюватись різні правові норми. У сучасній правовій системі римське право виконує роль фундаменту. Розвиток нашої правової системи повністю обумовлений глобальними та внутрішніми подіями, і на даний момент важливо оперативно реагувати на сучасні зміни, оглядаючись на минулі рішення та уникати помилок, які можуть були допущені [4, с. 695].

Таким чином, кожен правник повинен чітко розуміти, що надання високоякісних юридичних послуг, надання правової допомоги та здійснення правового захисту в сучасних умовах вимагає від нього не лише високого рівня юридичних знань та вмінь. Практична діяльність в цій області вимагає від юристів значних інтелектуальних зусиль, енергії і часу для постійного самовдосконалення, підвищення кваліфікації та досягнення високого рівня професійної культури.

Юридична діяльність професіонала включає такі характеристики, як професійна орієнтація, професійна майстерність, талант, професійне самоствердження, професіоналізм, продуктивна діяльність, професійне мовлення та інші. Під поняттям «професійна майстерність» розуміється високий рівень теоретичної підготовленості та результативної діяльності, що проявляється в обізнаності минулого та сучасного, а також в здатності аналізувати та проводити паралелі. Талант у контексті роботи юриста означає високі здібності відчувати нове, що проявляється в кінцевих результатах службової діяльності. Під професіоналізмом правника розуміється рівень знання права, юридичної практики, здатність

застосовувати правові норми та мистецтво спілкування, які надзвичайно важливі для юридичної практики [5, с. 58].

Професіоналізм розвивається в ході самої професійної діяльності. Зрозуміло, що для того, щоб стати юристом-професіоналом, потрібен певний час, і тому професіоналізм супроводжується крім знань і навичок також практичним досвідом у конкретній галузі та виконанням посадових обов'язків. Однак наявність досвіду не завжди визначальна при формуванні професіоналізму. В професіоналізмі юриста можна виділити три складові.

Перша складова – це світоглядні основи професійної діяльності, де ключовими є цілі та цінності, обрані для виконання професійних обов'язків. Друга складова – це конкретні прийоми і засоби здійснення професійної діяльності. Третя складова – це зміст і форми професійної свідомості [6, с. 257].

Правові цінності означають важливість самого права, як його здатність служити метою і засобом для задоволення справедливих потреб та інтересів особи та суспільства, а також функцією, яка протистоїть сваволі. Важливість або корисність права полягає в тому, що воно призначене для організації життя людини, забезпечує стабільність і впевненість у майбутньому. Право визначає порядок суспільних відносин. Значущість права визначається для кожної особи, але юристи, як професіонали, повинні демонструвати його значення своїм прикладом.

Вирішальною ознакою професійної культури юриста є творчий характер його діяльності. У сучасних умовах очікування суспільства та держави від суддів та інших правоохоронних органів значно зросли. Таким чином, це стає актуальним та важливим, при підготовці фахівців у юридичних навчальних закладах. Професійна культура майбутнього правозахисника включає глибокі та фундаментальні знання джерел права, правильне розуміння принципів права, формування професійного ставлення до права та його практичного застосування відповідно до закону. Така підготовка є важливою для досягнення високого рівня володіння правом у сучасній юридичній освіті.

Таким чином, застосування та передача юридичного досвіду становить важливий аспект суспільного життя в правовій сфері. Професійно-правова культура передбачає передачу правових цінностей правникам, що може відбуватися через правове виховання, юридичну освіту та практику. Зрозуміло, що адаптація юридичного досвіду інших країн повинна враховувати національний менталітет та готовність українського суспільства до такого усвідомлення. Деякі важливі правові цінності вже глибоко вкорінилися в нашому суспільстві, і тому їх необхідно зберігати. Наприклад, римське право продовжує залишатися

фундаментом сучасного правотворення та практичного використання в умовах сьогодення. Теоретичні досягнення римських юристів також корисні для сучасних правників. Отже, юридична спадковість не просто передача цінностей минулих поколінь; це вивчення уроків минулого, уникнення помилок та використання юридичного досвіду як фундаменту для розвитку сучасного правового життя.

Висновок. Отже, римське право, що має свої коріння в римській Республіці, пройшло довгий шлях еволюції, впливаючи на становлення багатьох сучасних правових систем. Вивчення цієї історії допомагає майбутнім юристам розуміти, як формувалися правові принципи, та відстежити їх трансформації до наших днів. Вивчення римського права має велике значення для підготовки кваліфікованих правників. Це не лише сприяє розумінню історичного контексту правових принципів, але й розвиває важливі навички для успішної кар'єри в галузі права. Знання римського права допомагає створювати професіоналів, здатних вирішувати сучасні юридичні виклики з високим рівнем компетентності та розуміння.

Література:

1. Ворошилова А., Костенюк Р. Роль римського права у сучасному світі. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ. 2017. Вип. 41. С. 332-335.
2. Бліхар В., Вовк В. «Римський слід» у становленні легіспруденції. *Філософські та методологічні проблеми права*, 2022. С. 20-24.
3. Ганжа О. Г. Використання латинських висловів у судових рішеннях як новітня форма рецепції римського права. *Нове українське право*, (2), 2022. С. 224-236.
4. Белова М. В., Переш І. Є. Вплив римського права на сучасну зміну правової парадигми. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (5), 2023. С. 692-695.
5. Задорожний Ю. Витоки формування системи права романо-германської правової сім'ї. *Сучасне право: міжнародний вимір і національний досвід. Матеріали*, 2022. С. 57-60.
6. Саветчук Н. М. Роль професійної культури юриста у правничій практичній діяльності. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей. Випуск 60. Івано-Франківськ: *Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*, 2022. С. 257-268.

*Петришина Марина
Олександрівна,
Науково-дослідний інститут
правового забезпечення
інноваційного розвитку
Національної академії
правових наук України
ORCID: 0000-0002-5702-0112*

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МУНІЦИПАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4632/>

Нормативно-правове забезпечення процесів, що пов'язані із подальшим розвитком і удосконаленням як системи органів державної влади, так і системи місцевого самоврядування загалом, так і цифровізацією процесів державного і муніципального управління, взаємодії різних рівнів і підсистем публічної влади, взаємодії між владою і громадянами, владою і бізнесом представляє собою великий масив актів різного характеру. Йдеться про концепції, стратегії, програми і плани, які так чи так визначають передумови, цілі, способи, інструменти, перспективи, можливі побічні і негативні наслідки, а також покладають відповідальність на конкретні органи публічної влади щодо здійснення тих чи інших дій, спрямованих на їх реалізацію.

Нормативно-правовими актами, що безпосередньо врегульовують правові відносини у сфері, як правило, є закони. Деякі аспекти щодо покращення певного виду діяльності визначалися й іншими органами і вищими посадовими особами публічної влади, зокрема, указами Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, наказами міністерств тощо.

На найбільш наближеному до громадян рівні власні нормативно-правові акти з питань місцевого значення, а також щодо здійснення окремих повноважень органів державної виконавчої влади видають й органи місцевого самоврядування (зокрема, місцеві ради, виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад, обласні, районні, районні у містах (в разі їх створення) ради).

Так, наприклад, Концепція реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади визначає, що публічні послуги повинні надаватися відповідно до державних стандартів, з урахуванням необхідності забезпечення: територіальної доступності, що передбачає

надання послуг на відповідній території; належної матеріально-технічної бази для надання основних форм публічних послуг (органи місцевого самоврядування повинні мати відповідні засоби та інфраструктуру); відкритості інформації про послугу, а також порядок та умови її надання; професійності надання цих послуг [1].

При цьому, перші серйозні зрушення у сфері надання публічних (адміністративних) послуг відбулися у 2012 році із прийняттям Закону України «Про адміністративні послуги» [2]. У цьому Законі було надано визначення поняття «адміністративна послуга», встановлено обов'язковість належного інформування споживачів адміністративних послуг, запроваджено інформаційні та технологічні картки з метою регулювання процедури та строків надання адміністративних послуг, а також передбачено створення Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), що працюють за принципом «єдиного вікна».

На реалізацію Закону України «Про адміністративні послуги» було спрямовано низку заходів організаційного та нормативно-правового характеру з метою реформування системи надання адміністративних послуг. Зокрема щодо заходів, які сприяли доступу громадян до адміністративних послуг, слід відзначити ухвалення низки підзаконних актів, зокрема, постанов Кабінету Міністрів України: «Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг» від 14 травня 2021 р. № 514 [3]; «Про затвердження Примірного положення про центр надання адміністративних послуг» від 20 лютого 2013 р. № 118 [4]; «Про затвердження вимог до підготовки технологічної картки адміністративної послуги» від 30 січня 2013 № 44 [5]; «Про затвердження Примірного регламенту центру надання адміністративних послуг» від 1 серпня 2013 р. № 588 [6] та ін.

На рівні відповідних профільних органів державної виконавчої влади (міністерства, служби, агентства) формувалися і визначалися вимоги, особливості (порядок) надання відповідних послуг, навчання та підвищення кваліфікації кадрів, розроблялися напрями державної політики у цій сфері.

Органи і посадові особи, у свою чергу, у регламентах, що визначають порядок організації і діяльності відповідних органів і установ, деталізують порядок і умови роботи, передбачають низку стимулюючих заходів для персоналу, облаштовують приміщення, займаються матеріально-технічним та іншим забезпеченням. З метою конкретизації положень нормативно-правових актів видаються інструкції, положення, правила.

Проте, невирішені до кінця проблеми у сфері реформування місцевого самоврядування призводять до невизначеності щодо

встановлення особливостей правового регулювання надання відповідних послуг, зокрема, можливості їх врегулювання виключно законом та/або підзаконними нормативно-правовими актами. Так, з одного боку, регулювання окремих питань (у тому числі, тих, врегулювання яких Конституцією України прямо передбачено лише за посередництвом закону) нормами законів передбачає їх (а по суті йдеться про можливості реалізації певних прав) конституційно-правове гарантування, забезпечення і захист. З другого боку, якщо йдеться про дотримання певного рівня якості надаваних послуг, зокрема й тих, що можуть/повинні надаватися відповідними органами місцевого самоврядування, то йдеться про можливість врегулювання окремих питань щодо особливостей надання публічних послуг відповідними органами і посадовими особами місцевого самоврядування. Проте, у такому разі виникає одразу декілька пов'язаних між собою проблем, як, наприклад, недосконалість і незавершеність процесу децентралізації (зокрема й з урахуванням, втрат і руйнувань в умовах війни); визначення місця актів органів місцевого самоврядування у системі законодавства (що є предметом окремого дослідження); наявність не лише достатніх фінансових, а й інших ресурсів тощо.

Таким чином, не стільки сама реформа децентралізації (нормативно-правове та політико-правове забезпечення), як ключовий елемент муніципально-правової політики в Україні, сьогодні стикається з ускладненнями, спричиненими війною РФ проти України (людські втрати, руйнування житла, інфраструктури, міське забруднення територій, екологічні проблеми та інші наслідки), скільки сам процес недосконалої її реалізації може спричинити ще більше ускладнень в умовах війни, коли виклики і загрози зростають. Усе це призводить до думки про те, що саме завдяки приверненню уваги наукових, громадських кіл, бізнесу, органів державної влади до актуальних проблем нормативно-правового забезпечення процесу формування муніципально-правової політики в Україні, а також активізації участі органів місцевого самоврядування можна разом знайти вихід з кризи та віднайти шлях до повоєнного відновлення і розвитку.

Література:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
2. Про адміністративні послуги: Закон України № 5203-VI від 06.09.2012 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text>

3. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України № 514 14.05.2021 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-2021-%D0%BF#Text>
4. Про затвердження Примірного положення про центр надання адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України № 118 від 20.02.2013 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2013-%D0%BF#Text>
5. Про затвердження вимог до підготовки технологічної картки адміністративної послуги: Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 30.01.2013 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2013-%D0%BF#Text>
6. Про затвердження Примірного регламенту центру надання адміністративних послуг Постанова Кабінету Міністрів України № 588 від 01.10.2013 р. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2013-%D0%BF#Text>

*Польова Марія Андріївна,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4651/>

З початком повномасштабного вторгнення держави-агресора до України змусило тисячі громадян змінити своє місце проживання та переселитися в інші регіони нашої держави. Це спричинило появу не тільки нового суб'єкта права – внутрішньо переміщеної особи, а й нових проблем, передусім щодо працевлаштування, забезпечення житлом, відновлення пенсійних виплат, грошових допомог, медичної допомоги, що потребують вирішення. Зазначені проблеми є викликом для держави, кожного громадянина та суспільства вцілому. Термін «внутрішньо переміщений» дослівно означає особу, яка змінила місце проживання в країні, а термін «вимушений» означає примусовий характер і діє проти

волі особи, підданої тиску. Внутрішньо переміщені особи – це люди або групи людей, які були змушені покинути свої домівки, щоб уникнути збройних конфліктів, насильства чи масових порушень прав людини. Вони також мають включати людей, які постраждали від стихійних або техногенних катастроф. При аналізі конституційно-правового становища внутрішньо переміщених осіб необхідно проаналізувати додаткові права та гарантії, надані їм внаслідок нещодавнього розвитку законодавчої бази. Внутрішньо переміщені особи зіткнулися з проблемою здійснення своїх прав, гарантованих Конституцією України, в тому числі виборчих прав, трудових та соціальних прав, захисту права власності, відновлення втрачених ідентифікуючих документів тощо. Незважаючи на прийнятий Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», чинне законодавство недосконале та не містить належних і ефективних правових, зокрема, організаційних і процедурних механізмів забезпечення прав ВПО, що негативно впливає на стан національної безпеки України. Внутрішньо переміщеним особам гарантується право на користування правами і свободами громадян України. Права внутрішньо переміщених осіб можна поділити на певні сфери, найважливішою з яких є соціальна. Зареєстровані ВПО мають право на працевлаштування, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги та освіту. Крім того, особи мають: пенсійний вік, інваліди, діти-інваліди мають право на соціальне обслуговування відповідно до законодавства України; особи, які звільнилися (припинили інший вид трудової діяльності), мають право зареєструватися як безробітні та отримувати допомогу по безробіттю, соціальні та інші послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття відповідно до законодавства; мають право на надання технічних та інших засобів реабілітації, на реабілітаційні послуги відповідно до законодавства місця проживання; мають право продовжувати здобувати певний рівень освіти в інших регіонах України за рахунок державного бюджету або інших джерел фінансування.

Отже, універсального механізму відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії, наразі не існує. Проте пошук шляхів відшкодування шкоди має відбуватися так, щоб уникнути конкуренції між різними інституційними механізмами. Для цього потрібен системний підхід, що приведе до реального відшкодування заподіяної шкоди.

Література:

1. Вирішення соціальних проблем ВПО не втрачає своєї гостроти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/news/13260.htm>
2. Вдосконалення національного законодавства України стосовно захисту прав людини ВПО. Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини ВПО в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680693ca7>

*Ревуцька Дар'я Володимирівна,
студентка 2 року навчання
освітньої програми «Магістр»,
спеціальність «Приватне право»,
Навчально-науковий
інститут права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЗНАЧНІ ПРАВОЧИНИ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4666/>

Стрімкий розвиток суспільних та ринкових відносин потребує грамотного правового регулювання.

Важливість існування та функціонування значного правочину пояснюється потребами забезпечити майнові права акціонерів і учасників та запобігти можливим зловживанням з боку виконавчих органів товариства та його посадових осіб.

Вперше поняття «значний правочин» з'явилося у вітчизняному корпоративному законодавстві в Законі України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон про АТ).

Наступним важливим нормативно-правовим актом у сфері значних правочинів став Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон про ТОВ), який врегулював порядок укладення значних правочинів, що вчиняються таким господарським товариством.

Так як акціонерне товариство (далі – АТ) та товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) є господарськими товариствами, тоді норми ст. 1 Закону України «Про господарські товариства» визначають, що: «господарським товариством є юридична особа, статутний капітал якої поділений на частки між учасниками».

У законодавстві багатьох країн світу поняття «господарські товариства» мають різну назву: США – корпорації; у Великобританії – компанії тощо.

Наприклад, в Німеччині основними організаційно-правовими формами підприємницької діяльності є акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю.

Правове регулювання значних правочинів здійснюється господарським та корпоративним законодавством: надання згоди на вчинення значного правочину є складовою системи корпоративного контролю, а укладання договорів, які можна кваліфікувати як значні, є господарською діяльністю товариства.

Положеннями ст. 202 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) визначено, що: «Правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків».

Відповідно до ст. 202 ЦК України залежно від кількості осіб, які є сторонами правочину, правочини поділяють на односторонні, двосторонні та багатосторонні.

Залежно від впливу підстав вчинення правочину на його дійсність правочини є каузальними та абстрактними.

Каузальні правочини – це більшість правочинів, які визначені цивільним правом та ті, для дійсності яких необхідна певна підстава, а для абстрактних правочинів підстава не є необхідністю для дійсності останніх.

Зауважимо, що за характером дії правочини бувають умовні та безумовні:

- умовні – це ті правочини, у яких виникнення, зміни або припинення прав та обов'язків сторін залежать від підстави, яка є істотною умовою такого правочину.

- безумовні правочини – це правочини, права та обов'язки в яких виникають, змінюються або взагалі припиняються з моменту його вчинення.

Підкреслимо, що значні правочини належать до двосторонніх та багатосторонніх правочинів залежно від суб'єктів (сторін) та предмета такого правочину.

Нормами ст. 106 Закону про АТ визначено, що правочин є значним якщо ринкова вартість предмета такого правочину становить 10 і більше відсотків вартості активів товариства, за даними останньої річної фінансової звітності.

Крім того, статутом акціонерного товариства можуть бути визначені додаткові критерії для віднесення правочину до значного правочину.

Визначимо, що поняття «активи» закріплено в законодавстві про бухгалтерський облік та фінансову звітність.

Положеннями ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підкреслено, що активи – це «ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому».

Тотожне визначення поняття «активи» знаходиться в Національному Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України.

Варто зауважити, що положеннями Закону про АТ визначено наступне:

- «якщо ринкова вартість предмета значного правочину становить від 10 до 25 відсотків вартості активів, за даними останньої річної фінансової звітності товариства, рішення про вчинення значного правочину приймається наглядовою радою або радою директорів (у разі неприйняття наглядовою радою або радою директорів рішення про вчинення значного правочину питання про вчинення такого правочину може бути винесено на розгляд загальних зборів)»;

- «якщо ринкова вартість предмета значного правочину перевищує 25 відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства, рішення про вчинення такого правочину приймається загальними зборами за поданням наглядової ради або ради директорів»;

- «якщо ринкова вартість предмета значного правочину перевищує 25 відсотків, але менша ніж 50 відсотків вартості активів, за даними останньої річної фінансової звітності товариства, рішення про вчинення значного правочину приймається простою більшістю голосів акціонерів, які зареєструвалися для участі у загальних зборах та є власниками голосуючих з цього питання акцій»;

- «якщо ринкова вартість предмета значного правочину становить 50 і більше відсотків вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності товариства, рішення про вчинення значного правочину приймається більш як 50 відсотками голосів акціонерів від їх загальної кількості».

Таким чином, вартість предмету значного правочину є критерієм для розмежування повноважень наглядової ради та загальних зборів товариства відносно прийняття необхідного рішення про вчинення значного правочину.

Загальними положеннями Господарського кодексу України (далі – ГК України) та ЦК України предмет визнається істотною умовою договору.

Тобто, віднесення правочину до значного може бути тоді, коли зацікавлені особи будуть своєчасно проінформовані про сутність або правові наслідки значного правочину та погодяться з вчиненням останнього у визначеному законом порядку.

Підкреслимо, що предмет та ціна значного правочину є самостійними умовами.

У континентальній Європі приватне право поділяється на дві основні категорії: (1) цивільна (норми, які регулюють відносини приватних осіб) та (2) торгівельна (відносини приватних осіб, які виникають з приводу отримання прибутку).

«Торговельні» товариства по своїй суті є господарськими товариствами, тому акціонерні товариства розглядаються як частина «торговельних» товариств.

Поділ юридичних осіб (на товариства різних видів) є притаманним та традиційним для Швейцарії та Німеччини, які виділяють корпорації та установи.

У цих країнах корпорації характерні такі ознаки як наявність членства, наявність мети, яка є спільною для багатьох учасників товариства та незалежність існування від зміни учасників.

Установи в Швейцарії та Німеччині створюються одним засновником, що сам визначає склад майна, який необхідний для досягнення поставленої засновником мети.

Як відомо з чинного законодавства України, акціонерні товариства поділяють на публічні та приватні.

Для прикладу законодавство Великобританії розрізняє два види акціонерних товариств: приватні та публічні, у чому є співвідношення з національним правом.

Варто зауважити про поняття «значний правочин із заінтересованістю», яке регулюється положеннями Закону про АТ.

Відповідно до ст. 107 Закону про АТ правочин, щодо вчинення якого є заінтересованість - це правочин, у вчиненні якого хоча б одна із зазначених осіб у ч. 2 ст. 107 Закону про АТ має заінтересованість відповідно до ч.3 ст. 107 Закону про АТ.

Крім того, ст.107 Закону про АТ визначено, що правочин, щодо вчинення якого є заінтересованість це також правочин, який вчинений між афілійованою особою публічного акціонерного товариства та юридичною особою, що перебуває під контролем такого публічного акціонерного товариства.

Порядок вчинення правочину із заінтересованістю, який є одночасно значним правочином, регулюється положеннями ст. 107 Закону про АТ.

Із запровадженням правового інституту «правочин із заінтересованістю» постає необхідність співвідношення такого інституту з правовим інститутом «значний правочин», порівняння їх вчинення та правових наслідків.

Інститут значного правочину спрямований на захист майнових інтересів товариства та його акціонерів.

Статут товариства з обмеженою відповідальністю може визначати порядок надання згоди на вчинення правочинів, щодо вчинення яких є заінтересованість відповідно до ст. 45 Закону про ТОВ.

Закон про ТОВ запровадив правочини, щодо вчинення яких є заінтересованість, як нову категорію правочинів для ТОВ.

До такого запровадження такі положення були відображені в Законі про акціонерні товариства, що іноді призводило до казусів у діяльності ТОВ.

Підкреслимо, що правочини, щодо вчинення яких є заінтересованість в юридичній літературі ще називають правочинами з конфліктом інтересів, адже це такий правочин, який укладається з пов'язаними особами, афілійованими особами або будь-якими іншими особами, які визначені статутом товариства.

Ознакою значного правочину приватного акціонерного товариства є попереднє надання згоди на вчинення такого правочину, яке визначене в Законі про акціонерні товариства: «Якщо на дату проведення загальних зборів приватного акціонерного товариства неможливо визначити, які значні правочини вчинятимуться таким товариством у ході фінансово-господарської діяльності, загальні збори приватного акціонерного товариства (крім банку) можуть прийняти рішення про попереднє надання згоди на вчинення значних правочинів, які можуть вчинятися приватним акціонерним товариством протягом не більш як одного року з дати прийняття такого рішення, із зазначенням характеру правочинів та їх граничної сукупної вартості».

Проблематикою, яка стосується поняття «значний правочин», можна назвати витрату ресурсів або часу у товариств на оформлення наданої згоди на вчинення такого правочину.

Прийняття Закону про ТОВ, у частині про значний правочин, викликало ряд питань щодо ознак такого правочину: критерії визначення новоствореним ТОВ значних правочинів та можливість надання попередньої згоди на вчинення певної кількості таких правочинів.

Нормами ст. 44 Закону про ТОВ визначено, що: «Рішення про надання згоди на вчинення правочину, якщо вартість майна, робіт або

послуг, що є предметом такого правочину, перевищує 50 відсотків вартості чистих активів товариства відповідно до останньої затвердженої фінансової звітності, приймаються виключно загальними зборами учасників, якщо інше не передбачено статутом товариства».

Наголосимо, що Закон про ТОВ не містить визначення поняття «чисті активи», але таке визначення можна знайти у Наказі Міністерства фінансів України від 07.07.1999 № 163, яким затверджено Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19, де вказано, що «чисті активи – це активи підприємства за вирахуванням його зобов'язань».

Це означає, що інформацію про чисті активи ТОВ можна отримати із балансу такого товариства, який повинен бути складений наприкінці попереднього кварталу.

Таким чином, ознакою значного правочину у Законі про ТОВ є відношення правочину до значного в залежності від вартості чистих активів, а ознакою Закону про акціонерні товариства є визначення правочину значним в залежності від вартості всіх активів товариства.

Статут ТОВ може встановлювати особливий порядок надання згоди уповноваженими на те органами товариства на вчинення певних правочинів, але це буде залежати від вартості предмета такого правочину або інших критеріїв.

Крім того, існують вимоги щодо інформування про укладення значних правочинів. Положеннями Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» визначено, що емітент зобов'язаний готувати річну та проміжну звітну інформацію про результати фінансово-господарської діяльності емітента, які є складовими регулярної інформації про емітента.

Регулярна інформація про емітента розкривається на ринках капіталу та організованих товарних ринках, у тому числі шляхом подання до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Відповідно до ст. 126 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» річна інформація про емітента повинна містити «інформацію про вчинення значних правочинів або правочинів, щодо вчинення яких є заінтересованість, або про попереднє надання згоди на вчинення таких правочинів».

Можливість подання інформації емітентом цінних паперів внесено до Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів, затвердженого рішенням Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку від 03.12.2013 № 2826 (далі – Положення № 2826).

Зміни щодо розкриття інформації емітентами цінних паперів також визначені рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Змін до Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів» від 12.04.2016 № 410.

Положення № 2826 підкреслює, що: «Публічні акціонерні товариства, банки та приватні акціонерні товариства зобов'язані розкривати особливу інформацію.

Емітент, який не є акціонерним товариством та щодо інших цінних паперів, крім акцій, якого здійснено публічну пропозицію та/або цінні папери якого допущені до торгів на фондовій біржі, зобов'язаний розкривати особливу інформацію.

Емітент, який не є акціонерним товариством та щодо цінних паперів якого не здійснено публічну пропозицію та цінні папери якого не допущені до торгів на фондовій біржі, не зобов'язаний розкривати інформацію».

Висновок. Сучасне здійснення господарської діяльності в Україні є неможливим без укладення правочинів.

Однак вчинення значних правочинів у господарських товариствах мають свої особливості в залежності від організаційно-правової форми сторін такого правочину.

Загалом це пов'язано з положеннями чинного законодавства України, які прагнуть захистити інтереси всіх зацікавлених осіб, зокрема інтереси акціонерів.

Правочин – це та правомірна дія, яка вчиняється, зокрема, акціонерним товариством та товариством з обмеженою відповідальністю для досягнення дозволеної законодавством мети.

Значний правочин є основоположною частиною господарської діяльності, а саме діяльності акціонерного товариства та товариства з обмеженою відповідальністю.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Законодавство України. – Офіційний сайт Верховної Ради. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Законодавство України. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. «Про акціонерні товариства»: Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#top>
4. «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#top>
5. «Про господарські товариства»: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#top>

6. «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#top>
7. «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
8. «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
9. «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19»: наказ Міністерства фінансів України від 07.07.1999 № 163 [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#top>
10. «Про затвердження Змін до Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів»: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12.04.2016 № 410 [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-16#Text>
11. «Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів»: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 03.12.2013 № 2826 [Електронний ресурс]. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2180-13#top>

*Сахно Наталія Володимирівна,
студентка II курсу
Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА КРЕДИТНИМ ДОГОВОРОМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4665/>

За цивільним законодавством України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків» (ст. 626 ЦК України). Подібне визначення договору закріплене й у цивільному законодавстві ряду інших держав, наприклад стаття 1101 ЦК Франції [1, 433], стаття 1321 ЦК Італії [2].

Кредитні відносини виникають на основі кредитного договору, який є цивільно-правовим документом, укладеним у письмовій формі, згідно з яким одна сторона (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) іншій стороні (позичальнику), а позичальник відповідно зобов'язується повернути наданий йому кредит та сплатити відсотки у строк, визначений договором (ст. 1046 Цивільного кодексу України (надалі – ЦКУ)) [3]. Отже, кредитний договір як правочин, з якого одночасно виникають обов'язки банку видати кредит та обов'язки позичальника його повернути. Даний договір характеризується специфічними рисами, такими як суб'єктний склад, зміст кредитного договору, що становить його умови, обов'язки та відповідальність сторін кредитного договору, тощо.

Сторони за кредитним договором чітко визначені в законі: банк або інша фінансова установа (кредитодавець), що має ліцензію НБУ на всі або окремі банківські операції і позичальник, який одержує кошти для підприємницьких чи споживчих цілей [4, 56-73].

С. М. Лепех зазначає, що кредитний договір є двостороннім тому, що кожна з сторін одночасно несе обов'язки щодо другої сторони, тобто кожна сторона є кредитором і боржником. Особливістю цього договору є те, що кредитодавець перший виконує обов'язок з передачі кредитних коштів, а позичальник використовує їх, а потім зобов'язаний повернути та сплатити проценти[4, 56-57].

Кредитний договір, у правовому розумінні, об'єднує наміри сторін та їх виконання. Як виконання намірів кредитний договір передбачає конкретні дії щодо видачі та погашення позики. Реальні зобов'язання клієнта стосовно повернення позики виникають лише після її отримання, хоча угоду підписують раніше [5, 169]. До особливостей кредитного договору відносять також те, що такі договірні стосунки формуються на довірчих (фідуціарних) відносинах. Видача грошових коштів відбувається після вивчення кредитоспроможності позичальника.

У розумінні Закону України «Про банки і банківську діяльність» кредитними операціями є розміщення залучених коштів, що здійснюються на підставі кредитного договору, та інші банківські операції, перелічені у статті 49 [6], наприклад, кредитний договір, договір фінансового лізингу, договір факторингу, договір купівлі-продажу цінних паперів, гарантія тощо). Такий розширений підхід у визначенні банківського кредиту характерний для банківського законодавства країн ЄС (прикладом чого є ст. L-313-1 ГФК Франції) [7].

Як впливає з положень ч. 3 ст. 14 ЦКУ виконання цивільних обов'язків забезпечується у тому числі відповідальністю, яка встановлена

договором [3]. До істотних умов кредитного договору, у тому числі, відносять майнову відповідальність за порушення умов договору [8].

Апріорі здійсненням учасниками цивільних відносин своїх суб'єктивних прав і виконанням цивільних обов'язків є добросовісним. Ст. 526 ЦКУ також закріплює виконання зобов'язання належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу [3].

Під порушенням зобов'язання розуміють його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання) (ст. 610 ЦКУ) [3]. Порушення обов'язків одним із сторін договору завжди тягне за собою порушення прав іншого і має наслідком факт відповідальності одного контрагента перед іншим.

Під невиконанням зобов'язання розуміється бездіяльність боржника, а саме: невчинення ним дій, що становлять об'єкт зобов'язальних правовідносин. При неналежному виконанні боржник виконує обов'язок, але з порушенням певних умов, які складають зміст договору, або визначених законом [9].

Неналежне виконання грошових зобов'язань взагалі, і кредитних зокрема, як правило, виражається у простроченні боржника (позичальника). Відповідно до ст. 612 ЦКУ боржник вважається таким, що прострочив зобов'язання, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом. Позичальник не звільняється від відповідальності у зв'язку з неможливістю повернення суми боргу так як предметом кредитного договору є гроші (ст. 625 ЦКУ) [3].

Загальні підстави відповідальності кредитора за порушення зобов'язання передбачені статтею 613 ЦКУ, і у такому випадку виконання зобов'язання боржником може бути відстрочене на час прострочення кредитора. У разі прострочення кредитора, боржник не сплачує проценти за цей час.

Крім того, відповідно до ст. 611 ЦКУ, у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: 1) припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; 2) зміна умов зобов'язання; 3) сплата неустойки; 4) відшкодування збитків та моральної шкоди» [3]. Цей перелік невичерпний і банк може встановлювати й інші види відповідальності позичальника за неналежне виконання зобов'язань, у тому числі за дострокове погашення боргу [10, 265].

Так, наприклад, до клієнта можуть застосовуватися такі санкції за порушення умов договору як сплата банку підвищених відсотків з простроченого кредиту; використання гарантій для повернення кредиту

(застава, гарантії, поручительства, страхування), організація поточного й наступного контролю за фінансовим станом позичальника і заставленим майном; припинення кредитування з правом дострокового одностороннього розірвання договору; надання додаткових гарантій; стягнення у безспірному порядку прострочених платежів, що встановлюються за згодою сторін. Види відповідальності позичальника та стягнення з нього додаткових платежів можуть міститися як у статтях про терміни погашення кредиту, так і в положеннях про права та обов'язки сторін.

Право кредитодавця вимагати дострокового повернення кредиту встановлюють норми ст. 1050 ЦКУ, а також норми, що регулюють способи забезпечення виконання зобов'язань (наприклад, ст. 592 ЦК України [3], ст. 12 Закону України «Про іпотеку» [11]).

Може мати місце порушення позичальником цільового використання кредиту, внаслідок чого кредитодавець має право відмовитися від подальшого кредитування позичальника за договором (ч. 3 ст. 1056 ЦКУ)

За нормами ч. 4 ст. 16 ЗУ «Про споживче кредитування» у разі затримки повернення споживчого кредиту щонайменше на один календарний місяць, а за споживчим кредитом, забезпеченим іпотекою на три календарні місяці, кредитодавець має право вимагати повернення споживчого кредиту [12].

Згідно з § 498 Німецького цивільного уложення підставою для вимоги кредитодавця щодо дострокового повернення кредиту є прострочення позичальника при поверненні частини кредиту (дефолт позичальника), та виникнення загрози неповернення кредиту або виникнення ризику такої загрози (§ 490 НЦУ) [13]. Згідно статті 75 ЗБП Польщі, якщо позичальник не відповідає умовам надання кредиту або втрачає кредитоспроможність, банк може зменшити суму наданого кредиту або розірвати кредитний договір [14].

Поширеним правовим наслідком порушення кредитних зобов'язань є розірвання договору. Додатковою підставою розірвання споживчого договору є умова щодо укладення договору про надання супровідних послуг протягом 15 календарних днів після розірвання попереднього, який є обов'язковим для укладення договору про споживчий кредит [12].

Договором, у разі порушення його умов, може бути встановлено обов'язок відшкодувати збитки лише в тій частині, в якій вони не покриті неустойкою або стягнення неустойки без права на відшкодування збитків або можливість за вибором кредитора стягнення неустойки чи відшкодування збитків» [3]. Неустойка підлягає стягненню у повному розмірі, незалежно від відшкодування збитків (ст. 624 ЦКУ).

Неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання (ст. 549 ЦКУ). Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання» [3].

Проценти у кредитному договорі є окремою категорією, це є своєрідна плата за користування чужими грошовими коштами (капіталом), на які розраховує кредитор на момент укладення кредитного договору; це його реальний прибуток, який він отримає в майбутньому під час виконання кредитного договору. ВП ВС у Постанові від 23.05.2018 р. у справі 910/1238/17 додатково роз'яснила, що термін «користування чужими коштами» використовується у двох значеннях, які є різними за своїми правовими наслідками: 1) правомірне користування чужими коштами – одержання боржником (як правило, за плату) можливості правомірно не сплачувати кредиту борг протягом певного часу (застосуванню підлягає ч. 1 ст. 1048 ЦКУ) та 2) неправомірне користування чужими коштами – прострочення виконання грошового зобов'язання, коли боржник повинен сплатити гроші, але неправомірно не сплачує їх (застосуванню підлягає ч. 2 ст. 625 ЦКУ) [16].

Проценти нараховані кредитором за період після настання строку повернення кредиту і до моменту його фактичного повернення можна віднести до категорії активів, включаючи вимоги, щодо яких заявник може стверджувати про наявність у нього щонайменше «правомірного очікування» ефективного отримання майнового права. Правомірність такого очікування ґрунтується на правовій нормі абз. 2 ч. 1 ст. 1048 ЦКУ, якою передбачено, що у разі відсутності іншої домовленості сторін проценти виплачуються щомісяця до дня повернення позики. Таке законне сподівання можна вважати додатковою частиною майнових прав в цілях ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [15].

У справі «Prince Hans-Adams of Lichtenstein II v. Germany» ЄСПЛ захищає легітимні очікування щодо набуття певного майна чи майнового права, тому право вимоги, де особа може стверджувати, що має принаймні легітимні очікування щодо ефективного здійснення права власності [17, 176-177].

В розріз практики ЄСПЛ за законодавством України чітко передбачено, що предмет вимоги до боржника за ч. 1 ст. 1050 ЦКУ, який прострочив виконання грошового зобов'язання, а саме стягнення суми боргу з урахуванням індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми (ст. 625 ЦКУ). У ч. 2 ст. 1050 ЦКУ при поверненні позики (грошових коштів) позичальником із

розстрочкою платежу позикодавець уже може вимагати сплати процентів, належних йому відповідно до статті 1048 ЦКУ.

Колегією суддів ВП ВС у Постанові від 04.02.2020 р. у справі № 912/1120/16 [18] зазначено, що у випадках, коли боржник порушив умови договору, прострочивши виконання грошового зобов'язання, за ч. 1 ст. 1050 ЦКУ застосуванню в таких правовідносинах підлягає положення ст. 625 ЦКУ. Одночасне застосовуватись ч. 1 ст. 1048 ЦКУ та ч. 2 ст. 625 ЦКУ виключається, тому до прострочення боржника підлягають стягненню проценти від суми позики (кредиту) відповідно до умов договору та ч. 1 ст. 1048 ЦКУ як плата за надану позику (кредит), а після такого прострочення підлягають стягненню річні проценти відповідно до ч. 2 ст. 625 ЦКУ як грошова сума, яку боржник повинен передати кредиторіві в разі порушення боржником зобов'язання.

ВП ВС зазначила, що якщо є умова договору про право кредитора нараховувати відсотки до моменту фактичного повернення кредиту, це не надає кредитору право нараховувати відповідні відсотки після прострочення боржника; для нарахування відсотків після прострочення боржника необхідно зазначити в договорі, що такі відсотки є платою боржника за неправомірне користування грошовими коштами.

В контексті відповідальності кредитора за покладення на нього обов'язків перед позичальником, визначено безпосередньо у нормативно-правових актах, наприклад Законом України «Про споживче кредитування» [12].

Так, кредитор має переддоговірний обов'язок перед споживачем щодо ознайомлення його з паспортом споживчого кредиту. І таке ознайомлення, його підписання споживачем не означає факту укладеного договору про споживчий кредит та дотримання його форми, оскільки в паспорті кредиту не відбувається фіксація волі сторін договору та його змісту, як зазначає ВП ВС у постанові від 23.05.2022 року у справі № 393/126/20 [19].

У разі укладання договору на менш сприятливих для споживача умовах, ніж ті, що передбачені у переддоговірній інформації (паспорті споживчого кредиту), на вимогу споживача кредитор зобов'язаний привести договір у відповідність з умовами, зазначеними у наданій інформації, протягом 14 днів з дати отримання такого повідомлення [12].

Кредитор зобов'язаний безоплатно повідомляти інформацію про платежі за договором, які сплачені чи які належить сплатити, тощо. Умова щодо оплатності інформації щодо кредиту є недійсною (Постанова ВП ВС від 13 липня 2022 року у справі № 496/3134/19) [20].

Правовими наслідками для кредитора у разі неповідомлення про зміну змінюваної процентної ставки споживача за 15 календарних днів до

дати, з якої застосовуватиметься нова ставка (ч. 6 ст. 11 Закону України «Про споживче кредитування») є позбавлення права вимагати від споживача сплати платежів розрахованих на підставі підвищеної процентної ставки, а платежі, що залишаються до сплати, розраховуються за діючою процентною ставкою.

Застосування штрафу та пені за одне й те саме порушення споживачем зобов'язання за договором про споживчий кредит заборонено (ч. 4 ст. 21 ЗУ «Про споживче кредитування»).

У споживчих договорах законодавець обмежив пеню за невиконання зобов'язання щодо повернення кредиту та процентів за ним, яка не може перевищувати подвійної облікової ставки НБУ, що діяла у період, за який сплачується пеня, та не може бути більшою за 15 % суми простроченого платежу. Сукупна сума неустойки (штраф, пеня), нарахована за порушення зобов'язань споживачем на підставі договору про споживчий кредит, не може перевищувати половини суми, одержаної споживачем за таким договором, і не може бути збільшена за домовленістю сторін. (ч.2 ст. 21 ЗУ «Про споживче кредитування»).

Сукупна сума неустойки (штраф, пеня) та інших платежів, що підлягають сплаті споживачем за порушення виконання зобов'язань по споживчому кредиту, загальний розмір якого не перевищує розміру однієї мінімальної заробітної плати, не може перевищувати розміру подвійної суми, одержаної споживачем за таким договором, і не може бути збільшена за домовленістю сторін.

Споживач має право на дострокове повернення споживчого кредиту, при цьому він сплачує кредитодавцю проценти за користування кредитом та вартість усіх послуг, пов'язаних з обслуговуванням та погашенням кредиту, за період фактичного користування кредитом. Відмова кредитодавця в прийнятті платежу заборонена. Будь-яка плата, яка встановлена як умова в договорі, пов'язана з достроковим поверненням споживчого кредиту, є нікчемною.

Законодавець поклав на кредитора відповідальність за розголошення інформації щодо діяльності та фінансового стану клієнта банку, яка становить банківську таємницю у розумінні статті 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [6]. Особи, винні в розголошенні інформації, що становить банківську таємницю, та/або її використанні на свою користь чи на користь третіх осіб, що заподіяло банку чи його клієнту збитки, зобов'язані відшкодувати заподіяні збитки та моральну шкоду відповідно до закону.

Кредитор несе відповідальність за порушення прав позичальника у сфері захисту персональних даних згідно із Законом України «Про захист персональних даних» [21]. Інформація про споживача, отримана у зв'язку

з укладенням, виконанням та припиненням договору про споживчий кредит, може бути передана третім особам без згоди споживача лише у випадках і порядку, передбачених законом [12].

Кредитор не має права включати у договори із споживачем умови, які є несправедливими. Умови договору є несправедливими, якщо всупереч принципу добросовісності його наслідком є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача. Якщо положення договору визнано несправедливим, включаючи ціну договору, таке положення може бути змінено або визнано недійсним. Положення, що було визнане недійсним, вважається таким з моменту укладення договору [22].

КЦС ВС у постанові від 20.07.2022 у справі № 343/557/15-ц [23] зазначив, що несправедливими є положення договору про споживчий кредит, які містять умови про зміни у витратах, зокрема щодо плати за обслуговування кредиту, і це є підставою для визнання таких положень недійсними. Банк включив в умови договору сплату позичальником на користь банку винагороди за надання фінансового інструменту, відсотків за дострокове погашення кредиту та винагороди за проведення додаткового моніторингу, тобто за дії, які банк здійснює на власну користь, що є несправедливим, суперечить принципу добросовісності, є наслідком істотного дисбалансу договірних прав і обов'язків на погіршення становища споживача, за своєю природою є дискримінаційним та таким, що суперечить моральним засадам суспільства.

Висновки: Кредитний договір є цивільним договором, ціллю якого є отримання позичальником грошових коштів кредитодавця із зобов'язанням їх повернення та сплати процентів за кредитом, тобто юридичним фактом, який породжує цивільні права та обов'язки.

Кредитний договір визначає особливості взаємних зобов'язань та відповідальності сторін, що виникають у процесі безпосередньої організації кредитних відносин між ними.

Після укладення кредитного договору у сторін такого договору виникають зобов'язання. Кредитор має зобов'язання, які включають надання кредиту відповідно до умов договору. Якщо кредитор не виконує свої зобов'язання, позичальник може мати право на відшкодування збитків або вимагати іншої форми компенсації.

Позичальник зобов'язується повернути позичену суму визначену терміном і умовами договору та сплатити проценти за користування кредитом. Порушення кредитного договору може проявлятися у його невиконанні або неналежному виконанні, яке найчастіше виражається у простроченні позичальника. Оскільки предметом кредитного договору

є гроші, боржник не може бути звільнений від відповідальності у зв'язку з неможливістю повернення суми боргу.

За порушення зобов'язань за кредитним договором позичальник несе цивільно-правову відповідальність, яка виражається у відшкодуванні збитків та стягненні неустойки.

Особливістю кредитного договору є визнання однієї сторони (банку) сильнішою за формальної юридичної рівноправності обох сторін. Мова іде про умови, котрі створюють певні вигоди для банку. Так, для банку такими вигодами можуть бути умови дотермінового погашення позики або ж установлення диференційованих підходів у провадженні процентної політики.

Споживчий кредит за законодавством України, зокрема, характеризується наявністю спеціального законодавства, що регулює відносини у сфері споживчого кредитування, та гарантує споживачу низку прав, яких не мають інші учасники цивільних відносин за кредитним договором; покладенням на кредитодавців обов'язків, які не покладаються на них у кредитних відносинах, відмінних від відносин споживчого кредитування.

Законом України «Про захист прав споживачів» передбачено заборону для кредитора включати у договори із споживачем умови, які є несправедливими, відповідно до принципу добросовісності.

Законодавець поклав на кредитодавця відповідальність за розголошення інформації щодо діяльності та фінансового стану клієнта банку, яка становить банківську таємницю у розумінні Закону України «Про банки і банківську діяльність». Особи, винні в порушенні умов поводження з банківською таємницею зобов'язані відшкодувати заподіяні збитки та моральну шкоду відповідно до закону.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» певне коло зобов'язань покладено на кредитора за порушення прав позичальника у сфері захисту персональних даних.

Список використаних джерел:

1. Code civil. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721 (дата звернення: 18.07.2023).
2. Codice civile. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2015/01/02/codice-civile> (дата звернення: 18.07.2023).
3. Цивільний кодекс України. Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top> (дата звернення: 15.07.2023).

4. Лепех С. М. Кредитний договір: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів, 2003. 206 с.
5. Малахова О. Кредитна угода як основа ефективної взаємодії банків з позичальниками. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. 2011. Випуск 16. С. 165-173. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/26388/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9E.pdf>. (дата звернення: 15.07.2023).
6. Про банки і банківську діяльність. Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#top> (дата звернення: 15.07.2023).
7. Code de monetaire et financier. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=04B2801B2A49711A1C73038ECCB1E98A.tplgfr34s_3?cidTexte=LEGITEXT000006072026&dateTexte=20181112 (дата звернення: 18.07.2023).
8. Мазурков В. С. Особливості правового регулювання кредитних договорів. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. Суми. УАБС НБУ, 2007. Вип. 21. С. 328-332.
9. Баранова Л. М. Невиконання або неналежне виконання як види порушення зобов'язання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6375/1/Baranova_87.pdf (дата звернення: 15.07.2023).
10. Костюченко О. А. Правові основи банківської діяльності. – К.: Видавництво “Магістр – XXI сторіччя”, 2005, с. 400.
11. Про іпотеку. Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text> (дата звернення: 15.07.2023).
12. Про споживче кредитування. Закон України; від 15.11.2016 № 1734-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 15.07.2023).
13. Bürgerliches Gesetzbuch. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html#BJNR001950896BJNE049206123> (дата звернення: 15.07.2023).
14. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971400939> (дата звернення: 15.07.2023).

15. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ, Протокол від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 15.07.2023).
16. Постанова ВП ВС від 23.05.2018 р. у справі 910/1238/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105505162> (дата звернення: 15.07.2023).
17. Жорнокуй Ю. М., Сліпченко С. О., Жорнокуй В. Г. Корпоративні правовідносини : монографія. Харків : ЕСКУС, 2021. 248 с.
18. Постанова ВП ВС від 04.02.2020 р. у справі № 912/1120/16 Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89083008> (дата звернення: 15.07.2023).
19. Постанова ВП ВС від 23.05.2022 року у справі № 393/126/20 Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104580342> (дата звернення: 15.07.2023).
20. Постанова ВП ВС від 13.07.2022 року у справі № 496/3134/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105423479> (дата звернення: 15.07.2023).
21. Про захист персональних даних. Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 15.07.2023).
22. Про захист прав споживачів. Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#top> (втрата чинності, відбудеться пізніше, підстава – 3153-IX) (дата звернення: 15.07.2023).
23. Постанова ВП ВС від 20.07.2022 у справі № 343/557/15-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105423479> (дата звернення: 15.07.2023).

*Слободян Крістіна Русланівна,
Таращанський технічний
та економіко-правовий
фаховий коледж*

ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4652/>

На сучасному етапі розвитку суспільства волонтерська діяльність являє собою фундамент громадянського суспільства, а без участі волонтерів важко уявити громадські організації й благодійність взагалі. Волонтерська робота – це діяльність, яка здійснюється громадянами на добровільних засадах без матеріальної винагороди, без кар'єрного зросту, задля добробуту та процвітання громадян і суспільства в цілому. Р. Габдрахманова зазначає, що волонтером є будь яка фізична особа, в тому числі й іноземець, й людина без громадянства, котра вносить свій вклад у розвиток волонтерства, базуючись на принципах волонтерської діяльності, та якщо людина працює безкорисно, намагаючись внести свій вклад в реалізацію соціально-значимих проєктів. Волонтерська діяльність має широкий спектр дії, який включає в себе традиційні форми взаємодопомоги та самопомочі, офіційне надання послуг та інші форми громадянської участі, котрі здійснюються добровільно на благо широкого загалу, при цьому всьому матеріальна винагорода не являється пріоритетом. Основна мета волонтера – це захист прав і свобод людини, підтримка її як матеріально так і психологічно, а також реалізація своїх громадянських обов'язків. Саме під час військових подій волонтерство заручилось підтримку світової спільноти, а також утворилась така важлива організація як ООН. Наразі волонтери та волонтерські організації активно допомагають Збройним Силам України, добровольцям, військовим підрозділам, які оберігають спокій на Сході та Півдні України. Волонтерами можуть стати, як громадяни України, так і особи без громадянства, які легально проживають та працюють на території України. Особи віком від 14 до 18 років можуть займатися волонтерською діяльністю лише за згодою батьків, прийомних батьків або опікуна.

Основними напрямками роботи волонтерського руху є:

- збір та доставка до зони ведення бойових дій різних ресурсів (медикаментів, одягу, боєприпасів, транспортних засобів, військових пристроїв), ремонту та вдосконалення техніки тощо;

- медична допомога жертвам військових дій, оснащення лікарень;
- допомога переміщеним особам з зони ведення бойових дій (правова, психологічна та гуманітарна допомога, пошук житла та роботи, адаптація на новому місці та суспільстві);
- пошук зниклих та робота над звільненням ув'язнених.

Таращанський технічний та економіко-правовий фаховий коледж з перших днів війни – активно працює заради Перемоги. Уже 25 лютого у коледжі виготовляли оборонні конструкції та фреші для загарбників. Починаючи з 28 лютого і по сьогодні, виготовляємо окопні свічки і захисні сітки. За приблизними підрахунками сплетено десятки тисяч квадратних метрів маскувальних сіток, виготовлено тисячі свічок. Зібрано сотні продуктових наборів, електричні генератори, тепловізори, рації, одяг, ліки. Вже два роки поспіль у коледжі проводяться різні благодійні ярмарки та фестивалі, акції та доброфести, студенти та викладачі постійно готують продуктові передачі для наших земляків військовослужбовців, закупаємо сецодяг, спорядження, проводяться патріотичні флешмоби. Всі зібрані кошти під час благодійних заходів передаються на потреби 72-гої окремої механізованої бригади імені Чорних Запорозжців. Коледж всі сили докладає для того, аби максимально допомагати нашим Збройним Силам наближати таку бажану Перемогу!

Література:

1. Борисенко М. І. Волонтерська діяльність як одна із форм благодійництва // Молодий вчений. 2019. № 6 (3). С. 102-104.
2. Лях Т. Л. Волонтерство як суспільний феномен // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. пр. / Волинський державний університет імені Лесі Українки. Луцьк : Волинський академічний дім, 2021. Вип. 3-4. С. 139-144.

Viktoriia Leonidivna Vertegel
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Zaporizhzhia National University,
Dmytro Motornyi Tavria State
Agrotechnological University
ORCID: 0000-0002-5100-3784

**ISSUES OF MOTIVATING STUDENTS TO LEARN
A FOREIGN LANGUAGE**

Internet address of the article on the web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4661/>

Nowadays the problem of learning foreign languages is getting its great importance. Knowing a foreign language is a key to become a successful competitive professional of a new generation. Therefore, it is difficult to overestimate the potential of students' motivation in the educational process and the issue of motivating students to learn foreign languages as well. We need to admit that recently the number of students who wants to learn and master their foreign language skills has encreased dramatically.

The psychologists insist that motivation is the desire to act in service of a goal. Being the crucial element in setting and attaining our objectives, motivation is one of the driving forces behind human behavior. Motivation is what is inside a person and it includes a whole complex of qualities, understood as a system of zeal, interests, needs, motives, goals.

There are two types of motivation, extrinsic and intrinsic. The formation of extrinsic motivation may be influenced by a teacher, friends, acquaintances, the need to pass tests or exams. The intrinsic motivation represents a long and complex process when students themselves are aware of the need to learn a foreign language in order to achieve their goal [1; 2].

The reasercher Noemi Ollero in her scientific paper "The Influence of Motivation in the Foreign Language Learning Process" points out that intrinsic motivation refers to somebody internal desires to perform a particular task itself or from the sense of satisfaction in completing or even working on a task. On the other hand, extrinsic motivation refers to the external factors that lead an individual to perform something. It is related to rewards such as money or grades and these rewards provide satisfaction and pleasure that the task itself

may not provide. However, intrinsic motivation does not mean that a person will not seek rewards. It just means that such external rewards are not enough to keep a person motivated [1, p. 698].

These both types of motivation are considered crucial factors for students' achievement in language learning, but most scientists state that intrinsically motivated students often develop show better results when learning a foreign language than extrinsically motivated ones, and without the inclusion of external rewards. Besides this, intrinsically motivated students have more advantages because here is evidence showing that intrinsic motivation can promote student learning and achievement better than extrinsic motivation [1; 3].

N. Ollero also highlights that students' motivation in foreign language learning is affected by several factors (age, culture, personal interests, past actions, expectations, social or effective factors, environment, etc). It is obvious that keeping students motivated is not an easy task. We can increase students' motivation to learn a foreign language through interactive and personally oriented pedagogical technologies. Even teachers' behaviour and methodology, syllabus design, informal interactions with the students, nature of the assignments or even classroom environment are factors that affect students' predisposition, eagerness or motivation to learn a foreign language [1, p. 699].

The majority of teachers unanimously claim that it is impossible to teach a foreign language to a person who lacks motivation. If students are interested in learning and have their objectives, it is much easier for them to acquire a foreign language and enjoy the process; hence this process will be effective.

There are some ways to complete this task.

First, you yourself must be keen on your subject, if you are indifferent and bored, your students will not be enthusiastic about it either. Charismatic teachers who are passionate about what they teach are highly successful and can provide their students with fruitful learning. Teachers should and can be actors, but they should be sincere and genuine, since students can easily feel fakery. You should always try to do your best to learn something new and to acquire innovative methods in order to make your teaching both effective and exciting.

Then, you should take into account students' interests. In each and every topic you can try to find something that is relevant to students' sphere of expectations. Completing interesting and challenging assignments can be motivating.

And, of course, students should not be afraid of making mistakes and then been criticized – only constructive criticism can be appropriate and only in a tolerant manner; we should not bruise their feelings, that is not a point, and that is not your objective.

Thus, the process of teaching a foreign language should be interactive creativity, where the teacher is encouraging and supportive and students are active and encouraged, where everybody enjoys the process and profit from the results. Isn't that our goal?

References:

1. Ollero, Noemi (2014). The Influence of Motivation in the Foreign Language Learning Process. *FÒRUM DE RECERCA*, (19), pp. 695-707. <https://core.ac.uk/download/pdf/92992568.pdf>.
2. Тарасенко М. І. (2018). Способи підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови. *Педагогічні науки. Херсонський державний університет: Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, (75). <https://core.ac.uk/download/pdf/199587079.pdf>.
3. Бойко Л. М. (2022). Підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови при навчанні онлайн. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (207), 104-108. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-207-104-108>.

*Макара Анатолій Іванович,
здобувач вищої освіти другого
(магістерського) рівня
Кременецької обласної
гуманітарно-педагогічної
академії ім. Тараса Шевченка*

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4619/>

Орієнтація сучасної школи скерована на створення оптимальних умов для розвитку особистості, формування в учнів здібностей самостійного осмислення навколишньої дійсності. У зв'язку з цим передбачено перебудову процесу навчання, підсумком якого має стати максимальне розкриття індивідуальних можливостей і самоактуалізація особистості кожного школяра.

У Концепції загальної середньої освіти, Державному стандарті базової та повної середньої освіти визначено основну мету музичної освіти, яка, передбачає всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів повноцінних музично-творчих знань, умінь і навичок, набуття особистого досвіду культури спілкування і співпраці у різних видах освітньої діяльності, самовираження у творчих видах завдань, загальнонавчальних та цільових компетенцій. Одним із провідних способів належної реалізації цієї мети є музична освіта.

Серед педагогів, які працюють у сфері мистецтва, часто говорять про необхідність розвитку творчості учнів.

Виховання має означати саме розвиток в учня особливих особистісних якостей, які в майбутньому мають стати основою для повноцінної в усіх відношеннях самоосвіти та самостійної виконавської діяльності. Як наслідок розучування твору вже не є самоціллю, а стає завданням вирішення педагогічних нюансів, завданням, вирішення якого веде учня до майбутньої самостійної творчості.

На нашу думку, основним чинником, який визначає особливості педагогічної роботи на індивідуальних музичних заняттях, є вік учня.

Врахування вікових особливостей допомагає вчителю спланувати ефективну стратегію власної поведінки в кожному окремому випадку.

Період молодшого шкільного віку.

Різноманітність самих характерів нескінченна, але є 8 науково обґрунтованих узагальнених характеристик:

1. Екстраверсія – підвищена збудливість. Заняття доцільно проводити в ігровій або діалоговій формі.

2. Інтроверсія – замкнуті, сором'язливі, погано переносять стрес. Оскільки вони найкраще засвоюють матеріал самостійно, бажано не перевантажувати таких дітей на уроці, а краще ретельно продумувати домашнє завдання.

3. Спонтанність – розкутість, слабка дисципліна. Для таких дітей швидше за все підійде нестандартна форма музикування, тобто навчання не за затвердженими програмами, а на основі музичного матеріалу популярних стилів, щоб вони на собі не відчували тиску загальнообов'язкових норм та правил.

4. Чутливість – поведінкова модель, що стосується дітей зі слабкою психологічною стійкістю. На першому етапі навчання до них потрібно ставитися дуже уважно і обережно: заохочувати навіть невеликі успіхи хорошими оцінками, допомагати йому розвивати впевненість у собі.

5. Тривожність – у таких дітей виникають безпідставні страхи чи занепокоєння, через що іноді вони сприймають концерти чи заходи занадто серйозно. Іспит для них – це вже серйозне випробування. Серед сильних сторін – наполегливість і бажання зробити все якомога краще.

6. Педантичність – цим дітям властива наполегливість, що межує з упертістю. Таких дітей спочатку потрібно зацікавити на першому етапі навчання, після чого вони за своєю інертністю навчатимуться безперервно. Вони також погано адаптуються до нових навчальних матеріалів або нових умов навчання, але досягнуті результати зберігаються в їх пам'яті надовго і надійно.

7. Емотивність – ці учні дуже активні та енергійні. Вони легко адаптуються і постійно прагнуть до чогось нового. Стратегія навчання таких дітей має бути зміщена в бік кількості. Їм швидко набридає грати одні й ті самі твори, навіть якщо вони не доводять їх до потрібного рівня. У таких випадках слід постійно оновлювати репертуар простими п'єсами та однаковими технічними прийомами, щоб вони стали усталеними. Найбільш негативною рисою таких характерів є сильні перепади настрою.

Головне завдання вчителя на першому етапі позашкільної музичної освіти – підготувати підґрунтя для продуктивної музичної діяльності в майбутньому.

У ранньому підлітковому віці психологічне життя людини збагачується новою динамікою розвитку. Виникає «почуття дорослості», що виражається в потребі в повазі і визнанні з боку батьків і вчителів.

Процес активної соціалізації спонукає учнів обирати собі певні ролі, наприклад: «розумна», «сильна», «креативна», «нестандартна» людина. Якщо такий учень потрапляє на індивідуальне заняття, то вчитель музики стає однією з ключових фігур у здійсненні спеціальної виховної роботи. Уже в підлітковому віці учень здатний не тільки шукати в музиці виразність, а й досягати такого стану, коли сама музика знаходить своє неповторне звучання в його душі.

Гра на музичному інструменті – саме таке заняття. Вирішуючи завдання мотивації та стимулювання творчого інтересу, вчитель музики стикається з проблемою відбору відповідного за складністю матеріалу, тобто визначення характеру вимог до конкретного учня.

Старші підлітки. Цей період характеризується активним розвитком абстрактно-логічного мислення. Його життя видається йому неповторним у всіх відношеннях і прагненням до одкровення. Старші підлітки вже прагнуть утвердитися не лише як члени колективу, а й як автономна особистість. Для вчителя музики це найсприятливіший час для реалізації всіх засобів музично-естетичного виховання. Нові духовні та інтелектуальні потреби учня роблять його сприйнятливим до нових музичних та естетичних переживань.

Музика має унікальний виховний потенціал і здатна в незвичній формі реалізувати переживання підлітка. Але незважаючи на те, що на цьому етапі життя людина стає більш відкритою до пізнання всього нового, в той же час підліток вкрай неохоче відмовляється від власних поглядів. Мотив вибору надзвичайно важливий для цього віку.

Музично-естетичне виховання школярів відбувається не лише шляхом розвитку музичних здібностей, а й шляхом інформаційного впливу.

У роботі з молоддю важливий стиль викладання. Ставлення до тієї чи іншої навчальної діяльності може визначатися особистістю самого вчителя: те, як він поводить, як говорить, формує образ в голові учня.

Очевидно, що вчитель повинен проводити складну, комплексну роботу з кожним учнем окремо, щоб добитися від нього певної реакції, яка була б не просто твердженням: щоб естетичне виховання стало не формальністю, а психологічною реальністю.

Література:

1. Варемус К. І. Музично-пізнавальні завдання для формування моральних норм і цінностей учнів. *Мистецтво та освіта*. 2014. № 8. С. 53-56.
2. Васильєва О., Поклад І. Розвиток особистості дитини в музичній діяльності. *Мистецтво та освіта*. 2012. №2. С.42-43.
3. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
4. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки : теорія та історія : навч. посіб. Суми : Наука, 2004. 210 с.

*Мамічева Олена Володимирівна,
доктор психологічних наук,
Державний вищий навчальний
заклад «Донбаський державний
педагогічний університет»
ORCID: 0000-0001-5299-7939*

ВЕЛБІІНГ В ОСВІТІ. БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО КЛІМАТУ В КЛАСІ І ШКОЛІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4639/>

Велбіїнг в освіті – це новий підхід до навчання, що сприяє створенню сприятливого та підтримуючого середовища для учнів. Його ідея полягає в тому, щоб підтримати підростаюче покоління, як психічно так і емоційно для подальшого благополуччя учнів і вихованців та педагогічного персоналу. Основні принципи велбіїнгу в освіті включають увагу до фізичного та психічного здоров'я учнів, підвищення самоповаги та довіри між учасниками навчального процесу та сприяння позитивному клімату в навчальних загальноосвітніх та спеціальних закладів освіти [2].

Однією з важливих складових успішної реалізації велбіїнгу є створення сприятливого клімату в класі та школі. Для цього важливо враховувати потреби та емоційний стан учнів, дотримуватися принципів емпатії та розуміння. Забезпечення безпеки, підтримка та визнання досягнень кожного учня сприяють формуванню позитивного середовища для навчання [1]. Велбіїнг в освіті відкриває нові можливості для створення гармонійного та підтримуючого середовища, де кожен учень може розвивати свій потенціал, зберігаючи емоційне та фізичне благополуччя. Реалізація цих принципів може визначати успіх навчального процесу та позитивно впливати на життєвий шлях учнів [3].

Питання благополуччя учнів є вкрай важливим, оскільки воно безпосередньо впливає на їхні академічні успіхи, поведінку та загальний розвиток. У наш час освіта стає все більш інтенсивною та вимогливою. Учні повинні засвоювати все більше інформації, встигати за темпом розвитку технологій та вести конкуренцію за найкращі місця у школах сучасності, що безпосередньо може призводити до підвищеного стресу та тривожності в учнів. Стрес є однією з найпоширеніших проблем, з якими

стикаються молодь в сучасній освітній системі. Він може бути викликаний різними факторами, такими як високе навчальне навантаження, вимоги вчителів, тиск однолітків та особисті проблеми, соціальні мережі, булінг, війна та інші. Це може негативно впливати на їхнє психічне та емоційне здоров'я та успіхи учнів у навчанні. Він може призводити до зниження концентрації, запаморочення, головного болю, безсоння та інших проблем. У деяких випадках стрес може навіть призвести до серйозних психічних розладів.

Сучасні діти живуть у більш складному та мінливому світі, ніж їхні попередники. Тому, в останні роки в суспільстві зростає увага до благополуччя підростаючого покоління, оскільки процес формування сприятливого соціально-психологічного клімату в класі вимагає від учителів та психологів розуміння психології дітей, їхнього емоційного стану, настрою, душевних переживань, хвилювань та стосунків всередині колективу. Учні, які відчують себе добре, більш мотивовані до навчання, краще сприймають інформацію та легше справляються зі стресом. Це дозволяє їм досягати кращих академічних результатів та успішно адаптуватися до життя після школи [4].

Соціально-психологічний клімат (СПК) колективу завжди характеризується специфічною для спільної діяльності людей атмосферою психічного та емоційного стану кожного його учасника, індивіда і, безперечно, залежить від загального стану оточуючих його людей. У свою чергу атмосфера тієї чи іншої спільності чи групи проявляється через характер психічної налаштованості людей, яка може бути діяльною чи споглядальною, життєрадісною чи песимістичною, цілеспрямованою чи анархічною, буденною чи святковою тощо [5].

Вчителі відіграють важливу роль у створенні позитивного шкільного середовища. Вони можуть зробити це, встановивши чіткі правила та очікування, створюючи атмосферу підтримки та поваги та навчаючи учнів цінностям, які сприяють доброзичливому спілкуванню. Вчителі повинні створювати в класі атмосферу, в якій учні відчують себе в безпеці та поважають один одного [4]. Це означає, що вчителі повинні бути справедливими та чесними зі своїми учнями, а також повинні створювати можливості для учнів висловлювати свої думки та почуття, заохочувати позитивну взаємодію між учнями, наприклад, шляхом створення групових проектів або ігор. Це допоможе учням краще пізнати один одного та

розвивати навички співпраці, протидіяти булінгу та іншим формам насильства в школі. Це означає, що вчителі повинні встановити чіткі правила поведінки та суворо їх дотримуватися. Між благополуччям та успішністю навчання існує тісний зв'язок. Коли працівники освіти створюють позитивне шкільне середовище, це може мати значний вплив на успіх учнів. Учні, які навчаються в позитивному середовищі, більш схильні відчувати себе щасливими, задоволеними та залученими до навчання. Вони також менш схильні до цькування, насильства та інших проблем поведінки.

Існує кілька причин цього зв'язку. Благополучні учні мають більшу мотивацію до навчання. Вони більш зацікавлені в матеріалі та більше прагнуть досягти успіху, мають кращі когнітивні здібності, краще концентруються, запам'ятовують інформацію та вирішують проблеми, мають більш розвинені соціальні навички, краще спілкуються з учителями та однокласниками, що допомагає їм у навчанні [5]. Звичайно, благополуччя не є єдиним фактором, що визначає успішність навчання. Інші важливі фактори включають інтелект, здібності та доступ до ресурсів. Однак благополуччя є важливим фактором, який може сприяти успіху учнів у будь-якому середовищі навчання.

Для визначення перспективних напрямів удосконалення соціально-психологічного клімату (СПК) в колективі класу необхідно провести науково-обґрунтовані дослідження, з метою виявлення чинників, що негативно впливають на емоційно-психологічний стан учнів. Таку діяльність у класі треба проводити за участі психологів та класних керівників, разом ці фахівці здатні визначити реально необхідні для учнів заходи, що допоможуть налагодити СПК в колективі. Умови навчання в сучасному розумінні не зводяться лише до досягнення оптимальних технічних параметрів безпеки середовища, не менш важливими чинником є також забезпечення комфортності учня під час навчання. Також велику роль відіграє естетика та гуманізація процесу навчання. В межах цього напрямку поліпшення СПК важливими є безліч чинників, починаючи від дизайну будівлі, в якій розташовані класи, закінчуючи психоемоційним сприйняттям дитиною оточуючого середовища [5]. Створення сприятливого клімату в педагогічному колективі є важливою умовою для ефективної роботи школи. Він сприяє підвищенню мотивації та продуктивності праці педагогів, створенню атмосфери взаємодопомоги та підтримки, підвищенню рівня задоволеності роботою.

Для створення сприятливого клімату в колективі існує декілька основних пунктів, які повинен дотримуватись вчитель: бути щирим та відкритим в спілкуванні з колегами. Вчитель повинен виявляти інтерес до їхньої роботи, особистого життя, думок та почуттів; бути готовим прийти на допомогу колегам та своїм учням у разі потреби. Не соромтеся пропонувати допомогу, коли це потрібно; створювати можливості для спілкування та взаємодії між колегами та учнями. Організуйте спільні заходи, такі як свята, екскурсії, майстер-класи тощо; будьте терплячим і толерантним до оточуючих. Усі люди різні, і важливо поважати їхні відмінності; бути толерантним до думок та поглядів колег. Уникайте конфліктів та розбіжностей [4, 5].

Отже, благополуччя в освітньому середовищі – це стан, при якому учні відчують себе в безпеці, підтримуваними та здатними до успіху. Воно залежить від багатьох факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх. Стабільність у поведінці дитини грає велику роль у встановленні її взаємовідносин із оточенням. Якщо дитина стабільна, відповідальна і загалом передбачувана, то оточення сприймає її позитивно. Якщо ж вона постійно не врівноважена, примхлива і схильна робити непередбачувані кроки, то колектив негативно реагує на такого учня.

Список літератури:

1. Гончар О. В., Кірсанова О. О., Огородник І.В. Велбіїнг в освіті: теорія та практика. К.: Педагогічна думка, 2022. – 256 с.
2. Гончар О. В., Кірсанова О. О. Велбіїнг у закладах освіти: досвід, проблеми, перспективи. *Педагогіка і психологія*. 2022. № 2. С. 14-23.
3. Гончар О. В. Велбіїнг як основа успішного навчання та розвитку учнів. *Освіта України*. 2022. № 1-2. С. 10-15.
4. Дубровська Л. В., Бігунова О. Г. Психологічне благополуччя учнів у школі: теорія, методика, практика. К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2022. – 192 с.
5. Лєскова Л. Ф. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату у колективі установи соціальної сфери. *Молодий вчений* № 4 (44). 2019 р. С. 98-103.

*Орленко Наталія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Національний
авіаційний університет, м. Київ
ORCID: 0000-0003-4044-2201*

*Бобр Володимир Іванович,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Національний
авіаційний університет, м. Київ
ORCID: 0000-0002-2143-8031*

*Скидан Інна Володимирівна,
старший викладач, Національний
авіаційний університет, м. Київ
ORCID: 0000-0003-0472-1975*

*Шип Лілія Олександрівна,
старший викладач Національний
авіаційний університет, м. Київ
ORCID: 0000-0001-6677-0241*

РОЛЬ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4627/>

У сучасному світі існує безліч потенційних небезпек, з якими може зіткнутися людина в будь-який момент. Надзвичайні ситуації, такі як природні катастрофи, техногенні аварії, терористичні акти, масові нещасні випадки або воєнні конфлікти, можуть створювати жахливі та непередбачувані ситуації, коли здоров'ю і життю людей загрожує небезпека.

В таких умовах тактична медицина та евакуація відіграють важливу роль у наданні невідкладної медичної допомоги та забезпеченні безпеки осіб, що перебувають у небезпеці. Тактична медицина – це спеціальна галузь медицини, яка застосовується у військових операціях, надзвичайних ситуаціях та кризових умовах. Вона орієнтована на надання

медичної допомоги на передовій лінії, де доступ до повноцінних медичних установ обмежений або відсутній.

В умовах воєнного стану варто бути готовим до всього, навіть якщо ви цивільна особа. Прості речі рятують життя. А чітке розуміння алгоритму дій допоможе взяти себе в руки в екстреній ситуації та надати першу допомогу, в першу чергу собі або постраждалому.

Тактична медицина вимагає спеціальних знань та навичок від медичного персоналу. Лікарі, медсестри та інші медичні працівники, які працюють у тактичній медицині, мають бути готовими оперативно реагувати на надзвичайні ситуації, використовуючи обмежені ресурси та адаптуючись до складних умов.

Розглянемо основні принципи тактичної медицини. Початкова оцінка та догляд: це перший крок у тактичній медицині при зустрічі з пораненим. Під час першого огляду буде оцінено стан потерпілого та визначено найважливіші проблеми, які потребують негайного втручання. Після обстеження буде надано необхідну допомогу, включаючи накладення джгута, зашивання рани та інші невідкладні процедури.

Принцип «що можна зробити»: у тактичній медицині застосовується принцип «що можна зробити» або «що можна зробити зараз». Це означає, що медичний персонал вживає заходів, які можуть бути здійснені в даній ситуації з наявними ресурсами та обмеженим обладнанням.

Мобільність і захист: медичний персонал, який працює в тактичних умовах, має бути мобільним і здатним адаптуватися до мінливих обставин. Вони також мають забезпечити власний захист, включно з використанням засобів захисту та дотриманням принципів безпеки. Одним із ключових аспектів тактичної медицини є евакуація постраждалих осіб з місця небезпеки до медичних установ. Це може включати використання вертольотів, швидких автомобілів, морських або повітряних транспортних засобів для транспортування постраждалих до безпечних місць, де їм наддадуть медичну допомогу.

Цей процес може бути спровокований різними обставинами, такими як стихійні лиха, техногенні аварії, конфлікти чи терористичні загрози. Основна мета евакуації – захистити людей і врятувати їх життя.

Евакуація постраждалих має бути організованою та координованою дією, яка вимагає співпраці між рятувальними службами, медичним персоналом та іншими відповідальними організаціями. У таких ситуаціях швидка та безпечна евакуація може бути вирішальною для врятування життя та запобігання подальшим ускладненням стану постраждалих.

Основною метою евакуації є забезпечення безпеки людей у небезпечних зонах. Усуваючи їх із небезпечних ситуацій, знизити ризик травм або небезпечних ускладнень.

Однією умовою евакуації є надання необхідних ресурсів, також вона спрямована на забезпечення притулку, їжі, медичного обслуговування та інші необхідні послуги для евакуйованих.

Також, евакуація потребує добре організованої системи та ефективної координації між різними службами, такими як екстрена медична допомога, правоохоронні органи, служби порятунку та інші відповідальні установи, а також гарної фізичної підготовки.

Таким чином, тактична медицина та евакуація є невід'ємними складовими надзвичайного реагування та допомоги в умовах небезпеки. Вони спрямовані на захист та збереження життя та здоров'я осіб у небезпечних або кризових ситуаціях. Розвиток цих галузей і покращення координації між ними є важливим завданням для забезпечення ефективного реагування на надзвичайні ситуації та мінімізації наслідків для людей.

Література:

1. Тактична медицина: Як діяти у разі поранень, травм та надавати першу допомогу [Електронний ресурс] // АрміяInform – Інформаційне агентство АрміяInform. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2022/03/10/taktychna-medycyna-yak-diyaty-u-razi-poranen-travm-ta-nadavaty-pershu-dopomogu/> (дата звернення: 26.06.2023). – Назва з екрана.

*Смолянко Юлія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-7058-8207*

*Павленко Євгенія Володимирівна,
студентка 2 курсу, 63 група,
Дошкільне виховання,
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ З РАС У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ДІТЬМИ НОРМОТИПОВОГО РОЗВИТКУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4657/>

На сьогодні розвиток та освіта для дітей із особливими освітніми потребами, набуває чинності у вихованні дітей серед звичайних (нормотипових) дітей у закладах дошкільної освіти, що регламентується такими законодавчими документами міжнародного та національного рівнів: Конвенція ООН про права дитини (1989), Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990), Закон України «Про дошкільну освіту» (2023), Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006), Концепція розвитку інклюзивної освіти (2023), Лист МОН України «Щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах» (Інструктивно-методичні рекомендації) (2023), Закони України «Про освіту» (2023), «Про вищу освіту» (2023), Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання створення ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів» (2018) тощо.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що зарубіжними та вітчизняними вченими (Е. Гарр, П. Хант, Т. Лейтон, Е. Шоплер, Л. Вотсон, І. Ковалець, Є. Нікіфорова, О. Нікольська) накопичено певний досвід, дозволяє стверджувати, що формування комунікативних навичок

у дітей із РАС є проблемою соціально-педагогічного та психологічного характеру та потребує практичного вивчення.

Зважаючи на модернізацію української освітньої системи та впровадження інклюзії як однієї з основних тенденцій розвитку освіти, вважаємо за потрібне зазначити, що розробленням цієї проблеми на теренах України займаються Т. Скрипник, А. Колупаєва, О. Гуренко, Т. Ілляшенко, Т. Сак, Л. Міщик, М. Перфільєва та ін. [1].

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови ефективності взаємодії дітей з РАС у закладі дошкільної освіти з дітьми нормотипового розвитку.

Перший етап у роботі з дитиною з РАС – це її адаптація до закладу дошкільної освіти, поступове налагодження контакту з дорослими. Дайте дитині звикнути до нових умов, середовища, соціального оточення. Взаємодію з різними фахівцями організовуйте через взаємодію з тим, кого дитина з РАС виділяє з поміж інших і ставиться прихильніше: дозволяє доторкнутися до себе; адекватно реагує на його прохання; сама приходить із запитаннями чи звертається по допомогу.

Наступним етапом у роботі з дитиною з РАС може бути залучення її до роботи в мікрогрупі дітей з нормотиповим розвитком, у процесі якої сприяти взаємодії дитини з однолітками. Залучати її до спільних прогулянок із групою дітей. Активну участь у цьому мають брати батьки дитини, які зазвичай є її супроводжувальними особами в закладі дошкільної освіти. Перебуваючи постійно поруч, вони можуть залучати дитину до взаємодії з однолітками – пропонувати, наприклад, поділитись іграшкою, попросити погратися чужою іграшкою тощо.

Взаємодія між дітьми з РАС і дітьми нормотипового розвитку та їх спільність повинна бути у всіх видах діяльності: у грі, у праці, на заняттях. Слід наголосити, що спільна діяльність дітей дошкільного віку, особливо старших, спрямована на досягнення певного результату роботи, однак головна її мета – засвоєння дітьми правил взаємодії з ровесниками, у позитивних формах спілкування з товаришами і турботливому ставленні до них. Адже вміння правильно поводитися під час організації спільної діяльності та в її процесі вкрай необхідне дошкільникам для майбутньої участі в житті шкільного колективу, у громадській діяльності й водночас для формування моральних рис особистості дитини [2].

Педагогічні умови ефективності взаємодії дітей з розладом аутистичного спектра (РАС) у дошкільному закладі з дітьми нормотипового розвитку – це ключовий аспект створення інклюзивного середовища у навчальному оточенні. Вагаємо за необхідне виділити кілька важливих педагогічних умов, що сприятимуть успішній взаємодії між цими двома групами дітей:

1. Створення сприятливого освітнього середовища для дітей з РАС та дітей з нормотиповим розвитком: Організація простору, що сприяє сприйняттю та комфортній взаємодії дітей з РАС та їхніми однолітками. Це може включати зони для спокійного відпочинку, місця для взаємодії та групової роботи, що підтримують розвиток соціальних навичок. Застосування різноманітних методів навчання та виховання, що дозволяють дітям з РАС розвивати навички соціальної взаємодії.

2. Розвиток у дітей дошкільного віку емпатії та толерантності у процесі спільної діяльності в освітньому процесі ЗДО: Сприяння розумінню різниці та прийняття різноманітності серед дітей нормотипового розвитку. Проведення спільних занять та ігор, що сприяють співробітництву, взаємопідтримці та розвитку емпатії.

3. Використання візуальних інструментів та інших засобів комунікації, застосування ефективних форм та методів роботи, що допоможуть дітям з РАС легше взаємодіяти та виражати свої потреби; вдосконалення їхніх навичок взаємодії та адаптації до індивідуальних потреб кожної дитини.

Взаємодія між дітьми з розладами аутистичного спектру (РАС) та дітьми нормотипового розвитку в дошкільному віці може бути сприяючою та підтримуючою для обох груп дошкільників. Наведемо деякі форми та методи взаємодії, які можуть бути використані:

Форми та методи взаємодії: спільні ігрові та творчі активності, групові заняття (організація спільних групових занять, де діти з РАС та їхні ровесники можуть спільно взаємодіяти. Метод: Спільні тематичні заняття, ігри, та активності, що сприяють спільному навчанню та взаєморозумінню; розвиток спільних творчих проєктів, наприклад, створення спільної картини або конструкції); партнерські взаємодії (формування пар між дитиною з РАС та дитиною нормотипового розвитку для спільних завдань чи активностей. Метод: Спільне виконання завдань, гри в парах, взаємна підтримка в різних активностях); робота в малих групах (дрібні групи, де кожна група складається з представників обох категорій дітей для спільних завдань. Метод: Групові проєкти, творчі роботи, вирішення завдань в малих колективах), педагогічна підтримка; структуровані інтерактивні заняття – використання візуальних підказок (таблиць, діаграм, інструкцій з ілюстраціями для сприяння розумінню завдань [2].

Методи комунікації: Використання різних форм комунікації, таких як візуальні картки, жести та інші методи для сприяння розумінню та спілкуванню); соціальні інтеракції та співпраця: партнерські завдання – організація парних або групових завдань, де діти з РАС та нормотипового розвитку можуть взаємодіяти та допомагати один одному); моделювання

соціальних ситуацій (спеціально організовані ситуації, щоб допомогти дітям з РАС вивчати та розуміти соціальні правила); підтримка сприйняття та регуляції (структуроване середовище – створення стабільного та передбачуваного середовища, що допомагає дітям з РАС відчувати безпеку); підтримка саморегуляції (використання технік, таких як регулювання дихання або паузи для допомоги дітям з РАС у впорядкуванні емоційного стану); індивідуалізація та підтримка (особистий підхід: розроблення індивідуальних стратегій підтримки для кожної дитини з РАС); менторство та підтримка (організація допомоги від старших чи більш досвідчених дітей для дітей з РАС).

Необхідно пам'ятати, що кожна дитина унікальна, тому може виникати необхідність в адаптації форм та методів взаємодії відповідно до їхніх потреб та можливостей. Важливо включати батьків у процес навчання та створення сприятливого середовища для розвитку дітей з РАС. Регулярна комунікація та співпраця з батьками сприяють підтримці успішного розвитку дитини.

Ці умови, за умови їх правильного застосування, можуть сприяти покращенню взаємодії між дітьми з РАС та дітьми нормотипового розвитку в освітньому процесі дошкільних закладах. Питання педагогічних умов ефективності взаємодії дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) у закладі дошкільної освіти з дітьми нормотипового розвитку є важливим аспектом створення включаючого та підтримуючого середовища для всіх дітей [1].

Ефективна взаємодія між дітьми з РАС та їхніми однолітками потребує постійного удосконалення педагогічних підходів та терплячого, розуміючого ставлення до кожної дитини, сприяючи таким чином створенню позитивного навчального середовища для всіх. Відповіді на ці питання можуть служити основою для розробки ефективних педагогічних стратегій та умов, спрямованих на підтримку взаємодії дітей з РАС із їхніми ровесниками з нормотиповим розвитком у дошкільному навчальному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Скрипник Т. В. Методика дослідження психічних процесів у дошкільників з аутизмом: методичні рекомендації. К.: Педагогічна думка. 2008. 72 с.
2. Супрун Г. В. Особливості вивчення міжособистісних стосунків у дошкільників з розладами аутистичного спектра. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 2. С. 76-82.

*Гармановська Вікторія,
студентка першого курсу
юридичного факультету
Західноукраїнського
національного університету*

ІНСТИТУТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНЩИНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4672/>

У кожній країні, ключовим правовим елементом є інститут власності, його регулювання визначає характер інших цивільних правових інститутів та системи управління. Людство завжди цікавило, як власність виявляється у суспільних відносинах, і яким чином встановлюється, захищається та припиняється право власності. Для розуміння цього важливого аспекту життя суспільства потрібне вивчення історії та аналіз процесів розвитку відносин власності у минулому для визначення стратегій і тактик регулювання в майбутньому [2, с. 1].

Мета публікації – загальна характеристика інституту права власності в період Гетьманщини.

Виклад основного матеріалу. Гетьманат у XVIII ст. був сформованим соціальним та політичним утворенням, в якому важливу роль відігравали козацька старшина та гетьмани. Цей період характеризувався важливим впливом гетьманської влади на економічний, соціальний та політичний розвиток. Козацька старшина, представлена представниками заможного козацтва, міщанства, православної шляхти та духовенства, взяла під своє керівництво ключові аспекти державного життя.

Старшинське землеволодіння існувало в формах приватного (спадкового) та тимчасового (рангового), але його розвиток став зростаючим завдяки займанщині вільних земель, купівлі землі та гетьманським наданням маєтків. Політика Б. Хмельницького спрямовувалася на захист інтересів спадкового козацтва та відмову від феодального землеволодіння. З 1654 року почалося формування документального підтвердження закріплення права власності на земельну ділянку. Їх місце займали акти гетьманської і місцевої

воєнно-адміністративної влади, що видавалися в формі універсалів, ордерів, листів, декретів, грамот [5]. Перехід земельних володінь українських феодалів у спадщину контролював царський уряд і земельна власність переходила за правом спадкування до спадкоємців тільки чоловічої статі за умови продовження військової служби» [4, с. 232-233].

Соціально-економічні права українського козацтва, зокрема, ключове право на володіння та розпоряджання приватною власністю, стали предметом правового регулювання. Охорона майнових прав мала високий ступінь ефективності, що відзначалося суворими покараннями за цивільно-майнові порушення та високим рівнем поваги до особистої власності.

Походження права власності в Гетьманщині визначалося складними історичними та соціально-економічними умовами того періоду. Основні аспекти походження права власності в Гетьманщині включають: 1) козацькі традиції (право власності в Гетьманщині витікало з козацьких традицій. Козацька старшина мала певні земельні права, які базувалися на участі у воєнній службі та специфіці козацького соціального устрою); 2) утворення Гетьманщини (під час формування Гетьманщини під владою Богдана Хмельницького та його наступників, право власності визначалося потребами козацької еліти. Земельні дари від гетьмана створювали основу для власності; 3) Грамоти та Укази гетьманів (гетьмани видавали грамоти та укази, які регулювали права власності. Ці правові акти визначали умови передачі, спадкування та володіння майном; 4) люстрації та перерозподіл земель (певні гетьмани проводили люстрації та перерозподіл земель, що впливало на структуру власності та соціальний лад; 5) вплив співвідношення із Московією та Польщею (зовнішні відносини Гетьманщини, зокрема співвідношення із Московією та Польщею, впливали на умови володіння та передачі майна). Враховуючи ці фактори, право власності в Гетьманщині було результатом взаємодії різних соціальних, економічних та політичних чинників [4].

Особливість юридичної системи Гетьманщини полягала у використанні козацького звичаєвого права як її основи. Це право регулювало різноманітні сфери суспільних відносин, включаючи військово-адміністративну організацію держави, систему судочинства та частину земельних відносин між селянством і козацтвом. В певному обсязі норми звичаєвого права також впливали на аспекти особистих та майнових відносин у сім'ї, а також на невеликі кримінальні й цивільні

справи та судочинство в судах різного рівня. Звичаєве право, у своїй найбільш традиційній формі, повноцінно функціонувало на Запорозькій Січі. Навіть під час обмеження української державності у XVIII столітті, звичаєве право залишалося чинним, і його норми враховувались усіма кодифікаціями та законами імперії, що розповсюджувалися на територію України [3, с. 346].

Основні риси звичаєвого права включали корпоративність, переважання публічного права, усну форму вираження, відсутність поділу на галузі, консервативність, обрядовість та застосування суворих, переважно тілесних покарань, включаючи смертну кару [1].

Багато сфер права на Україні-Гетьманщині у другій половині XVII – 80-х роках XVIII століття були досить розвиненими. Право власності визнавалося як основне речове право, означаючи право володіння, користування, розпорядження, дарування, відчуження та інші повноваження щодо майна [3].

Одним із центральних правових інститутів у звичаєвому праві запорізьких козаків виступало саме право власності. Дослідники одностайно сходяться на тому, що загальний рівень розвитку звичаєво-правового регулювання відносин власності на Січі був достатньо високим. Варто зазначити, що норми козацького права вже дозволяли відрізнити право власності від права володіння, оскільки ними визначався порядок витребування власником виявленого ним власного майна, яке перебувало у володінні іншої особи. Із часом з'являється й поняття про неправомірне володіння, оскільки за нормами звичаєвого права від порушника стало вимагати вже не тільки повернення речей законному власникові, але й виплати компенсації за несанкціоноване користування ними.

Основним способом набуття права земельної власності у землях Нової Січі виступала вільна займанщина, будучи обмеженою лише таким самим правом будь-якого іншого козака: на землю міг претендувати кожний запорожець, займаючи і стільки, скільки міг своїми силами чи своїм коштом обробити.

Право займанщини мало в козацьких землях таку саму юридичну силу, як і царські грамоти, гетьманські універсали і рішення Коша. Однак козацька старшина, користуючись тим, що рядові козаки дуже рідко отримували документальні підтвердження від урядів на землі, якими вони володіли на праві займанщини, а також тією обставиною, що це право повинно було підтверджуватися присягою свідків, нерідко підкуповувала таких свідків і відбирала земельні ділянки, стверджуючи цей факт подальшим судовим рішенням. За загальним правилом дозволялося займати тільки вільні землі, які до того нікому раніше не належали,

оскільки землю займали конкретні особи (чи особа), то на цьому ґрунті, як писав О.І. Гуржій, відразу ж виникала й певна форма землеволодіння громадська (колективна) чи особиста (індивідуальна) [2, с. 33-35].

Під час гетьманської держави в XVIII столітті відбувалася еволюція права власності, що визначала відносини між землевласниками та суспільством. Козацька старшина, яка складалася з представників заможного козацтва, міщанства, православної шляхти та духовенства, відігравала ключову роль у цьому процесі.

Землеволодіння старшини існувало у формах приватного (спадкового) та тимчасового (рангового). Спадкове землеволодіння передбачало передачу маєтків у спадок, тоді як тимчасове володіння надавалося гетьманськими наказами на певний термін. Займанщина вільних земель, купівля маєтків у козаків чи селян, а також гетьманські надання з фонду вільних військових маєтностей служили джерелами росту старшинського землеволодіння.

Література:

1. Лісна І. С., Белінський П. В. *Розвиток відносин власності в Україні в період козацько-гетьманської держави. Держава та право України в період Української Козацько-Гетьманської держави.* 2017. № 4. С. 67-79.
2. Остапенко Т. О. *Правова система України-Гетьманщини у другій половині XVII – 80-х рр. XVIII ст.* Автореф. дис. ... к. ю. н. за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2011. 21 с.
3. Кулішенко О. Ю. *Право власності і право володіння в Гетьманській Україні: характеристика понять. Система джерел українського права XVIII ст.* Київ, 2014. 234 с.
4. Стешенко Л. *Формування права в період Української Козацько-Гетьманської держави у ХУІІ ст. Держава та право України в період Української Козацько-Гетьманської держави.* 2017. № 4. С. 67-79.
5. Ухач В. З. *Історія держави і права України : навчальний посібник (конспекти лекцій).* Тернопіль : Вектор, 2022. 302 с.

*Душний Юрій,
студент першого курсу юридичного
факультету Західноукраїнського
національного університету*

СПРОБИ ПОЛІТИЧНИХ РЕФОРМ В УМОВАХ ПЕРЕБУДОВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4671/>

Перебудова – термін, що ввійшов у широке вживання у середині 1980-х рр. Політика перебудови, почата частиною керівництва КПРС на чолі з генеральним секретарем ЦК партії М. С. Горбачовим, привела до значних змін у житті країни й миру в цілому (гласність, політичний плюралізм, закінчення "холодної війни" та ін.). До кінця 80-х – початку 90-х рр. у результаті суперечливості й непослідовності в здійсненні перебудови відбулося загострення кризи в усіх сферах життя суспільства, що завершилося розпадом СРСР у серпні-грудні 1991 р.

Стан наукового дослідження теми. Дослідження основних аспектів спроб політичних реформ в умовах перебудови здійснювали такі вчені, як Ю. Зайцев, Ф. Рудич, В. Ухач та В. Щербицький.

Метою публікацій є висвітлення спроб політичних реформ в умовах перебудови.

Виклад основного матеріалу. Трансформація радянського суспільства почалася як спроба реформування тоталітарної системи згори. У квітні 1985 року на Пленумі ЦК КПРС було проголошено курс на прискорення соціально-економічного розвитку.

У рамках цього курсу передбачалося: інтенсифікація економіки, тобто підвищення продуктивності праці та ефективності виробництва; прискорення науково-технічного прогресу; активізація «людського фактора», тобто залучення широких мас трудящих до управління виробництвом; перебудова управління та планування, тобто підвищення гнучкості та ефективності господарського механізму; удосконалення структурної та інвестиційної політики, тобто перехід до виробництва конкурентоспроможної продукції; підвищення організованості й дисципліни, тобто створення умов для ефективної праці; поліпшення стилю діяльності, тобто підвищення прозорості та відкритості влади; обґрунтовані кадрові зміни, тобто призначення на керівні посади кваліфікованих кадрів [1, с. 389].

Перші результати реформ були досить обнадійливими, але з часом виявилось, що вони не можуть кардинально змінити тоталітарну систему. Тому акценти реформ стали зміщуватися з економічної сфери в політичну.

У лютому 1986 року XXVII з'їзд КПРС прийняв «нову редакцію» Програми партії, з якої було усунуто завдання побудови основ комунізму. Натомість було проголошено курс на удосконалення соціалізму.

Саме тоді М. Горбачов висунув два принципові лозунги: «гласність» і «широка демократія». Гласність означала свободу слова та інформації, а також відкритість влади. Широка демократія означала розширення прав і свобод громадян, а також розвиток багатопартійної системи. Ці лозунги суттєво вплинули на подальший розвиток суспільних процесів у СРСР. Вони призвели до активізації громадського життя, посилення критики тоталітарної системи та врешті-решт до її розпаду.

Однією з ключових досягнень гласності є усунення «білих плям» історії через відновлення політично дискримінованих імен, творів мистецтва, наукових праць, включення замовчуваних фактів у історичний контекст та розкриття раніше заборонених тем. Гласність сприяла розширенню джерельної бази історичних досліджень, відкриттю доступу до праць закордонних дослідників та розгортанню дискусій навколо ключових історичних питань. Цей процес також призвів до появи плюралізму думок, ламання стереотипів і нових інтерпретацій відомих фактів та подій, а також сприяв осмисленню сучасності через призму історичного досвіду. Першими, хто успішно пристосувався до історичної правди, були видання «Московские новости», «Огонек», «Новый мир» та ін. Українська преса приєдналася до цього процесу через видання «Літературна Україна», «Жовтень», «Україна» тощо, відзначаючи роботу авторів, таких як Ю. Щербак, В. Чемеріс, І. Цюпа, М. Жулинський, В. Пахаренко, С. Білоконь, В. Сікора та інших, які відновлювали сторінки історії, раніше викреслені з неї [2, с. 12].

Породжений гласністю плюралізм думок вступав у суперечність із панівною тоталітарною системою, що диктувало необхідність радикальної політичної реформи - демократизацію механізму влади, формування багатопартійності тощо.

Гласність, яка означала свободу слова та інформації, а також відкритість влади, призвела до появи різноманітних думок і поглядів, які не завжди збігалися з офіційною пропагандою. Це суперечило тоталітарній системі, яка прагнула до ідеологічної одноманітності. Тому гласність призвела до активізації громадського життя та критики тоталітарної системи.

Перебудовні процеси в Україні загалом збігалися з загальносоюзними. Однак вони мали і свої особливості. По-перше, перебудова в Україні розвивалася повільніше, ніж у центрі СРСР. Це було пов'язано з тим, що в Україні при владі перебувала консервативна еліта, яка не хотіла змін. По-друге, рівень активності населення в Україні

був порівняно низьким. Це було пов'язано з тим, що українці були втомлені від тоталітарної системи та не вірили, що перебудова принесе реальні зміни. По-третє, Чорнобильська трагедія мала потужний політичний ефект в Україні. Вона стала символом небезпеки тоталітарної системи та призвела до посилення критики влади [4, с. 20].

Поступово горбачовське керівництво почало усвідомлювати, що економічні реформи не можуть бути реалізовані без політичних реформ й ослаблення соціального напруження в суспільстві.

На січневому (1987) Пленумі ЦК КПРС було проголошено курс на демократизацію суспільного життя, пом'якшення режиму та розширення соціальної бази перебудови [1, с. 403]. Серед основних завдань, які були поставлені перед цим курсом, були: відновлення ролі Рад як органів політичної влади; розвиток внутрішньопартійної демократії; демократизація економічного управління; забезпечення міцної законності; підвищення соціальної активності народу та рівня участі громадян у житті суспільства; перетворення профспілок на захисників інтересів трудящих.

На другому етапі перебудови відбулися два докорінних зрушення. По-перше, формування стратегії перебудови. Політичний центр сформулював курс на створення правової держави, парламентаризму, поділу влади. По-друге, активне формування соціальної бази перебудови. Це проявилось в діяльності і розвитку неформальних організацій, зокрема Народного Руху України [1, с. 390].

На конференції було офіційно проголошено курс на демократизацію політичної системи. Рішення конференції дали новий поштовх вільнодумству і сприяли формуванню нових політичних структур. Установчий з'їзд Руху став важливим етапом у розвитку української національної руху. На з'їзді були представлені різні політичні течії, від помірних, які виступали за незалежну суверенну Україну в межах реформованої союзної федерації, до радикалів, які наполягали на виході України зі складу СРСР і здобутті незалежності.

Розвиток політичного плюралізму сприяв розгортанню в республіці багатопартійності. Першою формально задекларованою політичною партією стала створена в жовтні 1989 року Українська національна партія.

Причинами повороту від демократії стали: втрати контролю за процесом перебудови; запізнення з реформуванням СРСР; відсутність міцного центристського руху; загальна організаційна слабкість демократичних сил; політичні вагання М. Горбачова.

Ускладнила ситуацію заміна Голови Ради Міністрів СРСР М. Рижкова на прем'єр-міністра В. Павлова (січень 1991). Падіння виробництва, темпи грошової емісії посилювали соціальне напруження в суспільстві.

До літа 1991 ситуація в країні суттєво ускладнилася. Центр не встигав за подіями, демократи енергійніше виступали за глибинне реформування суспільства, поступово активізувалися консерватори. Упродовж 21-23 червня 1991 у м. Києві відбувся Установчий з'їзд Всеукраїнської організації солідарності трудящих (ВОСТ), на якому, поряд з економічними, були висунуті й політичні вимоги: вихід України зі складу СРСР, розпуск КПРС, припинення урядом УРСР усіх фінансових відрахувань до центру, розпуск Верховної Ради УРСР тощо [3, с. 21].

Література:

1. Зайцев Ю. Комітет державної безпеки – охоронний загін КПРС. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2012. Вип. 13/14. С. 381-406.
2. Наєнко М. «Літературна Україна» як джерело. *Літературна Україна*. 2017. 30 березня. С. 12.
3. Рудич Ф. Політична влада і опозиція в Україні: методологічний контекст. *Віче*. 2013. № 17 (350). С. 18-21.
4. Ухач В. 3. The scientific problems of peridization of the history of state and law of Ukraine. *Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal "Air and Space Law"*. 2011. Vol. 2, no. 19. С. 28-31. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.19.6655> (date of access: 09.12.2023).

Кісіль Олег,
*студент першого курсу юридичного
факультету Західноукраїнського
національного університету*

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА ПЕРШОЇ УНР

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4670/>

Українська революція 1917-1921 років відбувалась навколо двох питань – національна держава та земля. Система землеволодіння у дореволюційній Росії була надто складна, незрозуміла та несправедлива. Вільного ринку землі не існувало. Тож очікування земельної реформи було високим. Чи не кожен уряд, що приходив до влади в Україні намагався розробити свій земельний закон. Центральна Рада, більшовики, Гетьман Павло Скоропадський, врешті – Директорія.

Стан наукового дослідження теми. Стан наукового дослідження цієї теми є досить важливим, адже земельна реформа першої УНР мала велике значення для історії України. Існує багато наукових праць, які аналізують особливості і наслідки цієї земельної реформи, дослідженням якої займалися Гончаренко В. Д., Рогожин А. Й., Святоцький О. Д.

Метою публікації є висвітлення ключових аспектів земельної реформи першої УНР.

Виклад основного матеріалу. Нова доба в земельному питанні почалася з революції 1917 р. Усі соціально-політичні прагнення українського народу у перші місяці після скасування монархії наражалися на затятий опір Тимчасового уряду, тому власне аграрне законодавство Україна могла здійснити лише після проголошення державної незалежності.

Чи не найважливішого значення з перших днів власної діяльності українські національні держави надавали вирішенню аграрного питання. Проводилася земельна реформа, хоча стосовно її змісту та межі між тодішніми політичними партіями велися гострі дебати. Так, ідучи назустріч побажанням селянства, висловленим ще на Першому Всеукраїнському селянському з'їзді у середині червня 1917 р., УЦР у третьому Універсалі, яким проголошували УНР і в якому викладено намітки програми певних економічних перетворень, ухвалила скасування приватної власності на землю нетрудових господарств [1, с. 32]. Варто згадати, що це положення не містило роз'яснення, які господарства слід уважати нетрудовими, а тому викликало багато непорозумінь на селі та хвилю критики в суспільстві. 18 (31) січня 1918 р. Українська центральна рада ухвалила Земельний закон, що ґрунтувався на засадах соціалізації землі [6]. Означений принцип передбачав передачу всієї землі без викупу в загальнонародне (загальнодержавне) розпорядження з наданням органам місцевого самоуправління права її розподілу між селянами згідно з відповідними нормами. У документі наголошено: «Право власності на всі землі з їх водами, надземними і підземними багатствами в межах Української Народної Республіки скасовується, – всі землі стають добром УНР і користуватися цим добром мають право всі громадяни держави без різниці статі, віри й національності» [1, с. 36]. У цих та інших положеннях Земельного закону зроблено спробу примирити соціалістичні погляди, які активно поширювались антиукраїнською пропагандою й під вплив яких підпала частина діячів УЦР з українською дійсністю селянського індивідуально-родинного землекористування. Титул земельної власності було перенесено на державу, а її зміст – у приватно-індивідуальне спадкове право [2, с. 288]

Одним з авторів Земельного закону УЦР був Борис Мартос – відомий політичний і громадський діяч, учений, економіст, кооператор, педагог, член УЦР. Він у першому українському уряді обіймав посаду генерального секретаря земельних справ. На відміну від інших соціалістів, Б. Мартос виступав проти скасування інституту приватної земельної власності. Він попереджав, що такий крок спричинить земельну анархію, позаяк «кожний селянин буде брати для себе землі стільки, скільки йому захочеться, посилаючись на те, що земля є всенародна», що «широке громадянство просто не доросло до соціалізму»; «селяни розуміють соціалізм як перенесення майна із панського двору до свого власного» [3]. Проте в стінах УЦР перемогла позиція М. Грушевського та його прихильників, яка була в цій галузі особливо жорсткою й непоступливою.

Проте, слід наголосити, що характерною особливістю доби УЦР було те, що законодавство стосовно приватної власності, зокрема на землю, весь час еволюціонувало. Так, 1 січня 1918 року був ухвалений спеціальний земельний закон УЦР, який скасовував право приватної власності на землю, норма земельного володіння не повинна була перевищувати 25 десятин [4, с. 139]. Цей закон призвів до конфліктів як у самій УЦР, так і в суспільстві. Так, польські поміщики Поділля та Волині вимагали відновлення поміщицького землеволодіння і навіть створювали власні загони, з допомогою яких прагнули повернути землю. На Лівобережній Україні поміщики і заможні селяни на зборах ухвалювали резолюції з вимогами скасувати земельний закон. Відповідно, протягом березня квітня 1918 року у розпорядження земельних комітетів перейшла значна частина приватновласницьких земель, зокрема й плантації цукроварень. При цьому керівництво «першої» УНР змушене було рахуватися з німецьким командуванням, яке прагнуло вирішити у своїх інтересах 92 продовольче питання, що передбачалося умовами Брестського мирного договору [5, с. 260].

Наприкінці 1918 р. відновила своє функціонування УНР на чолі з Директорією. Міністерству земельних справ республіки доручено негайно виробити проект земельної реформи, урахувавши помилки «першої» УНР. Відповідний закон ухвалено 8 січня 1919 р. Тут виразно окреслено принцип націоналізації землі. Додатком до цього закону став Закон про земельний наділ для козаків армії УНР (2 десятини землі й 200 гривень безвідсоткової позики на ведення господарства). Вояк, який самовільно покидав армію Директорії УНР, утрачав право на земельний наділ [7]. Закон так і не був запроваджений у життя з огляду на складне воєнно-політичне становище самої Директорії. Крім того, на заваді стали незадоволення, а то й відвертий опір українських селян положенням

Закону про недоторканність земельної власності іноземних підданих (йшлося про представників польської, німецької й деяких інших спільнот). Щодо ЗУНР, то 19 квітня 1919 р. вона ухвалила власний Земельний закон. Згідно з його положеннями в державний фонд переходили монастирські, церковні та деякі інші землі, придбані власниками для спекуляції, землі, що їх не обробляли власники своїми силами, а також ті, площа яких перевищувала визначену величину, яка ще мала бути визначена. З означеного фонду відповідними ділянками передбачено наділяти безземельних і малоземельних селян. У власність держави переходили також ліси. Відшкодування землевласникам уряд ЗУНР відкладав на пізніші часи.

Отже, цей аналіз Аналіз вказує на кілька ключових висновків. По-перше, в Наддніпрянській Україні сильно відчувався вплив більшовицької ідеології, яка пропагувала скасування приватної власності на землю та її розподіл між трудовим народом, але не надавала чітких планів з реалізації цих ідей. По-друге, проголошення власності трудового народу на землю призводило до розколу українського суспільства. Недостатня послідовність та неефективність політики Центральної Ради у вирішенні земельного питання призвели до втрати авторитету перед селянством.

Література:

1. Витанович І. Аграрна політика українських урядів 1917–1920. Мюнхен; Чикаго: УІТ, 1968.
2. Злупко С. М. Економічна історія України: навч. посіб. Київ: Знання, 2006.
3. Мартос Борис Миколайович. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 11.12.2023).
4. Історія українського права. За ред. О. Шевченко. Київ: Олан, 2007.
5. Бойко О. Земельні комітети. Довідник з історії України. Київ: Генеза, 2001.
6. Ухач В. З. *Історія держави і права України : навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль : Вектор, 2022. 302 с.
7. Ухач В. З. Земельне законодавство ЗУНР, УНР, та Української держави: порівняльний аналіз. URL: https://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=324 (дата звернення: 15.11.2023).

*Миськів Михайло,
студент першого курсу юридичного
факультету Західноукраїнського
національного університету*

КОДЕКС КАНОНІВ ДЛЯ СХІДНИХ ЦЕРКОВ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4669/>

Кодекс канонів східних церков 1990 року, повністю офіційно відомий як «Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium,» є юридичним документом, що регулює життя східних католицьких церков. Він був прийнятий папою Іваном Павлом II та введений в дію 1991 року. Основна мета Кодексу – забезпечити єдність в канонічному праві для східних католицьких церков, зблизити їхні канонічні норми із східними традиціями та дозволити церковним общинам мати свої власні правила.

Метою публікації є висвітлення ключових аспектів Кодексу канонів східних церков.

Виклад основного матеріалу. Кодекс канонів східних церков (Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium) це кодекс церковного права, був єдиним для усіх східних католицьких церков. Проголошений 18 жовтня 1990 р. апостольською конституцією. 18 січня 1990 році було видано Папою Іваном Павлом II ККСЦ. Чиним ККСЦ став з 1 жовтня 1991р.

У 1917 році папа Бенедикт XV Запровадив «Кодекс канонічного права», який став першим по-справжньому структурованим збірником права в католицькій Церкві.

Робота над тотожними збірником для східних церков почалася в 1929 році. На середину ХХ століття східний кодекс майже був створений, однак папа Пії XII проголосив лише деякі його частини: 1). Crebrae allatae sunt; 2). Sollicitudinem Nostram ; 3). Postquam Apostolicis Litteris ; 4). Cleri sanctitati [3].

Після II Ватиканського собору появилась потреба перегляду як східного, так і західного церковного права. Папа Павло VI заснував комісію для перегляду східного канонічного права у 1972 році. Результатом якої комісія майже проголосила у 1990 році новий ККСЦ.

У 1983 році, був введений у дію новий «Кодекс Канонічного Права Латинської церкви».

Першочерговий текст ККСЦ був написаний латинською мовою. Кодекс включає 1546 канонів, який був поділений на 30 титулів (що віддзеркалював традицією давніх східнохристиянських канонічних збірників). Кодекс набуває обов'язкової сили лише для вірян східних католицьких церков, іноді розповсюджуючи своє чинення й на римо-католицьку церкву в конкретних випадках.

Оскільки Кодекс канонічного права східних католицьких церков є єдиним законодавчим актом для численних церков, він часто включав посилання на конкретне право кожної індивідуальної церкви. Це робилось для того, щоб доповнити загальні положення і надати більше деталей в питаннях, що стосуються конкретних аспектів церковного життя.

У окремих ситуаціях Кодекс надає можливість партикулярному праву навіть удосконалювати положення, що містяться в самому Кодексі.

Кодекс був підданий змінам апостольським листом у формі *motu proprio* «Ad tuendam fidem» папом Іваном Павлом II у 1998 році (канони 598 і 1436).

ККСЦ врегулював організаційну структуру церков. Що дав визначення ієрархічної структури церкви та роль їх лідерів, регулювали вибори єпископа іншими чиновниками церкви.

У літургіях і обрядах, зберегли традиційну літургію та обряд. Регулювали сакраментів і способу їх проведення. Також у подружньому стані, визначили правила для укладання та розриву шлюбу. Регулювали сімейне життя та виховання дітей. Встановлювали правила щодо порушень і дисциплінарних санкцій.

Визначали правила для взаємодії із християнами інших сповідань та відносини із світськими організаціями. Регулював вірних і їхні права та обов'язки, про це свідчить 1 титул ККСЦ. У ньому розповідається про статус вірних і хто може бути вірним «Кан. 7 – § 1. Вірними є ті, хто, через хрещення втілені в Христа, утворюють Божий народ і на цій підставі по-своєму беручи участь у священничій, пророчій і царській службі Христа, покликані, відповідно до власного становища кожного, сповняти місію, яку Бог довірив виконувати Церкві у світі» [1].

Ватиканський собор у (кк. 7-9) з'ясував статус вірних, який є спільний для всіх християн, незалежно від того чи вони є в священному стані: миряни, монахи, одружені люди чи інші. Якщо ти Понтифік то ти маєш такий самий статус як і найменш охрещена людина. Іншими словами кажучи для Бога усі люди рівні.

Також віряни мають зобов'язання щодо віри, зберігати і відкрито визнавати віру, не цуратись її. Про це розповідається у 10 каноні, «Кан. 10 – Покладаючись на слово Боже і приєднуючись до живої

справжньої науки Церкви, вірні зобов'язані непорушно зберігати і відкрито визнавати віру, котру як найбільшу дорогоцінність берегли і передали предки, а також через практикування краще її розуміти і проявляти в ділах любові» [1].

10 канон є надзвичайно оригінальний з погляду на зміст, він бере за потребу, дати людям розуміння що перш ніж проголошувати себе християнином, треба спершу пам'ятати свої зобов'язання, непорушно зберігати віру і не цуратись її [5].

У II титулі ККСЦ присвячений питанням, що стосуються церков, які мають власні закони та обряди. Ця глава містить правила про структуру, організацію та обрядове життя цих церков. Особливий наголос може бути зроблений на управлінні церковними справами, ролі священників і мирян, обрядовій практиці, ініціації та інших аспектах, які визначають специфіку правової церкви.

Щодо обрядів та традицій церкви, церква завжди хотіла зберегти свої традиції та обряди, тому-що: по-перше, традиції та обряди становлять основу релігійної ідентичності. Вони є своєрідною «сполучною тканиною» між поколіннями віруючих і забезпечують стабільність і безперервність у практиках віри; по-друге, традиції та обряди мають символічне і образне значення, що сприяє формуванню духовного зв'язку віруючих зі своєю вірою. Збереження цих обрядів допомагає підтримувати та зміцнювати віру у спільноті віруючих.

Нарешті, збереження традицій і обрядів також допомагає зміцнювати авторитет і статус церкви в суспільстві, оскільки це підкреслює її історичну значущість та цінність у культурному та духовному сенсі [4].

Отже для церкви зберегти обряди і традиції вкрай необхідно, тому-що традиції та обрядами для церкви має не лише релігійне, а й культурне та соціальне значення. Також у 28 каноні розказується що обряди є літургічним тобто вони часто характеризуються послідовністю і точністю. Це допомагає забезпечити єдність і послідовність у тому, як віруючі взаємодіють з Богом. Обряд є богословським обрядом він спрямований на те, щоб говорити з Богом і виражати шанування його. Вони включають молитви, розуміння святих текстів та інші елементи, що виражають віру в Бога і Його велич. Це ясно розписується в цьому каноні: «Кан. 28 – § 1. Обряд є літургічним, богословським, духовним і дисциплінарним спадком – різним щодо культури та історичних обставин народів – який виявляється у способі практикування віри, властивому для кожної Церкви свого права» [2].

Таким чином, Кодекс східних церков (ККСЦ) є важливим документом, який регулює життя східних католицьких церков; ККСЦ гарантує єдність і стабільність східних церков та дозволяє їм зберігати свої традиції та обряди. ККСЦ регулює широке коло питань, що стосуються життя Східних Католицьких Церков, зокрема: Організаційну структуру церкви, літургію та обряди, шлюб, сімейне життя та відносини з іншими християнами та світськими організаціями і також права та обов'язки віруючих. ККСЦ є живим документом і може бути змінений або доповнений у майбутньому. Це дозволить йому адаптуватися до змін у житті східної католицької церкви. Щодо ролі обрядів і традицій у житті східних католицьких церков, то вони є вкрай важливою частиною їхньої релігійної ідентичності. Вони допомагають забезпечити єдність і узгодженість у взаємодії віруючих з Богом. Обряди також мають символічне та образне значення і допомагають поглибити духовний зв'язок між віруючими та Богом.

Література:

1. Папа Іван П. П. *Кодекс Канонів Східних Церков : прав. докум.* Брест : 1990. 1546 к. URL : <https://ktds.org.ua/-/media/files/1/4/1450022567-kodeks-kanoniv-sxidnyx-cerkov.doc>.
2. *Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков.* За ред. Джорджа Недунгатта, Т. І. 3 англ. Пер. О. Гладкий. Львів: «Свічадо», 2008. 792 с. URL : <https://ktds.org.ua/-/media/files/1/4/1459330096-dzhordzh-nedunatputivnyk-po-sxidnomu-kodeksu2008.pdf>.
3. Східні католицькі церкви: історія виникнення та сучасний стан. URL : <http://surl.li/ofpcr>.
4. Ухач В. З. Канонічно – правовий звичай як джерело церковного права. *Верховенство права у процесі державотворення. Мат-ли міжнар. наук. - практ. інтернет-конференції.* Тернопіль, 2010. С. 22-26. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/10240>.
5. Ухач В. З., Вуєчко О. В. Формування та генезис канонічного спадкового права. *«Проблеми гармонізації національного і міжнародного законодавства: досягнення і перспективи»:* збірник матеріалів Міжнародної юридичної науковопрактичної конференції «Актуальна юриспруденція», www.legalactivity.com.ua/, м. Київ, 19 травня 2015 року. Тези наукових доповідей. Київ, 2015. С. 30-35. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/19811>.

*Плахотнікова Дарина
Олександрівна,
студентка, Харківський
педагогічний інститут
імені Григорія Савича Сковороди
ORCID: 0009-0009-3922-4574*

*Науковий керівник:
Беззубенко Аліна Володимирівна,
кандидат історичних наук,
Харківський
педагогічний інститут
імені Григорія Савича Сковороди*

ВЕСТФАЛЬСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4647/>

З Тридцятилітньої війни переможцями вийшли Франція та Швеція, які відігравали після цього провідну роль у європейській дипломатії другої половини XVII – початку XVIII ст. Німеччина, навпаки, була вкрай ослаблена війною. Крім значних територіальних втрат, Німеччина була надзвичайно розорена тривалою війною, що відбувалася головним чином її території. Вестфальський світ призвів до значних територіальних змін як у самій Німецькій імперії в цілому, так і в окремих князівствах. Голландія та Швейцарія були остаточно визнані незалежними державами. Значно збільшили свої території деякі великі німецькі князівства. Водночас Вестфальський світ остаточно закріпив роздробленість Німеччини.

Таким чином, Вестфальський світ 1648 року закінчив європейську Тридцятилітню війну. Він об'єднав два мирні договори, укладені 24 жовтня 1648 р. – після тривалих (з весни 1645 р.) переговорів – у містах Вестфалії Мюнстері та Оснабрюку: Оснабрюцький (між імператором «Священної Римської імперії» та його союзниками, з одного боку, з одного боку, з одного боку, інший) і Мюнстерський (між імператором із союзниками, з одного боку, і Францією з союзниками – з іншого).

Постанови Вестфальського світу стосувалися територіальних змін, релігійних відносин, політичного устрою імперії. Згідно з Договором, Швеція отримала від імперії, крім контрибуції в 5 млн. талерів, острів Рюген, всю Західну і частину Східної Померанії з м. Штеттіном, м. Вісмар і секуляризовані архієпископство Бремен і єпископство Верден. У володінні Швеції виявилися, таким чином, найважливіші гавані як

Балтійського, а й Північного моря, вона як власниця німецьких князівств стала членом імперії з правом посилати своїх депутатів на імперські сейми. Франція отримала колишні володіння Габсбургів в Ельзасі та підтвердження свого суверенітету над лотарингськими єпископствами Мец, Туль та Верден. Франція та Швеція – держави-переможниці – були оголошені головними гарантами виконання Договору. Союзники держав-переможниць – німецькі князівства Бранденбург, Мекленбург-Шверін, Брауншвейг-Люнебург – розширили свої території рахунок секуляризованих єпископств і монастирів, за герцогом Баварії було закріплено Верхній Пфальц і титул курфюрста. Була визнана повна незалежність від імператора німецьких князів у проведенні як внутрішньої, так і зовнішньої політики (вони не могли лише укласти зовнішніх спілок, спрямованих проти імперії та імператора).

У сфері релігійної Договір зрівняв у Німеччині кальвіністів (реформатів) у правах з католиками і лютеранами, узаконив секуляризацію церковних земель, проведену до 1624 р., але позбавив німецьких князів права визначати релігійну приналежність підданих. Договір юридично закріплював політичну роздробленість Німеччини (яка була результатом всього попереднього ходу її соціально-економічного розвитку) [1].

Релігійно-церковні питання не викликали під час укладання миру значних суперечок. По суті, вони були вирішені вже 1635 року.

Кальвіністські князі були зрівняні в правах з лютеранами і католиками, правителі, як і раніше, могли виганяти підданих, які не бажали сповідувати релігію держави. Церковні майна, привласнені протестантськими князями до 1624 р. залишилися у тому розпорядженні, але надалі такі захоплення заборонялися.

У 1649-1650 рр. шведи залишили Чехію, Моравію і Сілезію, а травні 1654 р. війська всіх сторін, що воювали, відійшли за намічені мирним договором кордони.

У ході Тридцятирічної війни поставити супротивника на коліна не вдалося жодній із сторін. Якщо порівняти довоєнне становище учасників війни, а також зіставити їх цілі з досягнутими результатами, то до переможців слід віднести французьку монархію, яка придбала низку важливих територій та заклала фундамент претензій на загальноєвропейську гегемонію. Швеція, яка не досягла цілей, поставлених Густавом Адольфом, все ж таки захопила в Німеччині важливі позиції. Австрійські Габсбурги не стали господарями Центральної Європи, але їх монархія вийшла з війни зміцнілою. Перемогли німецькі

князі, які перетворилися на незалежних госуларів; багато хто з них досяг і територіальних прирощень.

Німеччина опинилася у невідгідному становищі стосовно західних сусідів, які, постійно втручаючись у її справи, підтримували внутрішні чвари та заважали об'єднанню країни.

Тридцятирічна війна завершила історичну епоху. Вона вирішила питання, поставлене Реформацією, – питання про місце церкви у державному житті Німеччини та ряду сусідніх країн. Друга найважливіша проблема епохи – створення національних держав на місці середньовічної Священної Римської імперії – вирішена не була. Імперія фактично розпалася, але далеко не всі держави, що виникли на її руїнах, мали національний характер. Навпаки, умови національного розвитку німців, чехів, угорців значно погіршилися. Зросла незалежність князів перешкоджала національному об'єднанню Німеччини, закріпила розкол її на протестантську.

Геополітична епоха, початок якої започаткувала Вестфальська система міжнародних відносин, відображала нові – в порівнянні з середньовіччям реалії.

Мирний договір, укладений у Мюнстері та Оснабрюку, став точкою відліку для сучасної держави як відокремленої територіальної освіти. Вестфальський договір закріпив суверенітет держави у сфері внутрішньої та зовнішньої політики і тим самим – принцип невтручання у внутрішні справи держав. «Вестфальська система» – це система поважають суверенітет один одного і в принципі рівних між собою держав, які самі визначають свою внутрішню політику та вільні у своїх зовнішніх діях [3].

Аналіз літератури показує, що у традиційному розумінні історичне значення Вестфальського світу виражалося у наступному: було подолано етап конфесійної нетерпимості, наприкінці конфесіоналізації народжувався новий світогляд, як Імперія, а й Європа опинилася новому етапі історії, де політика і повсякденність дедалі більше нормами релігійної ортодоксії

Але є й інші погляди на підсумки Тридцятирічної вони. Так, Ф. Прес вважає, що війна зупинила демографічну експансію, редукувала населення, зруйнувала базові виробничі структури багатьох міст і сільських місцевостей, при цьому, проте, залишаючи недоторканими цілі області та великі міста, що стали острівцями благополуччя. У сфері соціальних відносин воєнні роки привнесли сильний струс, дестабілізацію, але при тому стимулювали мобільність, появу нових

шансів на підйом окремих груп. Причому в оцінці Вестфальського світу історик конкретизував раніше висунуті їм положення. Вестфальський світ знаменував не так катастрофічні підсумки війни, скільки фіксував становище *status quo ante*. Його умови вважатимуться «Великою хартією вільності» для вищого імперського дворянства, одержав тепер підтвердження всіх своїх привілеїв. Щодо цього було зроблено крок у бік територіального абсолютизму. Але це спричиняло розпад Імперії деякі суверенні складові, оскільки общеправовые норми міцно пов'язували суспільство у єдину структуру.

Дворянство, наприклад, незважаючи на всі регіональні відмінності, загалом успішно впоралося з кризою війни: економічно, за рахунок форсованого створення вотчинних господарств у східних землях та досягненням аграрного компромісу з селянськими громадами на заході, політично завдяки інтеграції в апарат управління територіальних князівств та службі при дворі (чинник двору як соціального інституту завжди був у центрі уваги Ф.Пресса)[2].

У своїй головній книзі, що вийшла 1991 р. і озаглавлена: «Війни та кризи. Німеччина 1600-1715 рр.» Ф.Прес дає найбільш розгорнуту інтерпретацію причин, ходу та підсумків війни з позиції структуралізму. У всіх найважливіших пунктах Ф.Прес не змінив, лише розгорнув вже накидані раніше ескізи. При аналізі причин він кілька разів згадує загальноєвропейські тенденції кризи (демографічне зростання, збої в економічному розвитку), але ніде не виставляє саму війну лише наслідком абстрактних загальноєвропейських проблем. Навпаки, він цілеспрямовано звужує пошук витоків німецьких ареалом. Тридцятирічна війна стала породженням, насамперед внутрішньонімецьких протиріч.

Вестфальський світ постає у власних очах Ф.Преса у двоякому значенні. Він міг бути досягнутий лише участю іноземних держав, перетворили Німеччину на полі міжнародного конфлікту (зовнішній аспект), але мав першорядне значення лише Імперії у аспекті конфесійного врегулювання і «конституційного» (відновлення камерального суду, рейхстагу та імперських округів). Тим самим історик ставить логічну точку у своєму аналізі: розпочавшись у вигляді внутрішньонімецьких протиріч, війна закінчилася разом із їх вирішенням. Більша частина цього розділу Ф.Прес присвячує проблемі відновлення імперських структур, загалом зберігаючи вірність своїй старій тезі: світ не руйнував, але творив.

Література:

1. Мартенс Ф. Ф. Зібрання трактатів та конвенцій, укладених Росією з іноземними державами. – Т. XI.
2. Прокоп'єв А. Ю. Тридцятирічна війна у сучасній німецькій історіографії. // Альманах «Університетський історик». – СПб: Вид-во Санкт-Петербурзького університету. 2002. Вип. 1.
3. Шумський І. К. Вестфальська система як виток Новомодерної системи міжнародних відносин. Альманах міжнародного права. 2020. № 23. С. 81-86.

*Пономаренко Валерія Вікторівна,
студентка факультету історії
та права, Харківський
національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди*

*Науковий керівник:
Ісхакова Аліна Володимирівна,
кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри
всесвітньої історії, Харківський
національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди*

ЖІНКИ ТА ТВОРЧІСТЬ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ СЕРЕДНЬОВІЧЧІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4649/>

Відомості про творче життя середньовічних жінок є недостатніми і фрагментарними. Це пов'язано з тим, що жінки в той час часто не мали можливості для освіти і творчості, а їхні твори часто не підписувалися або приписувалися чоловікам. Тому дослідження творчого життя середньовічних жінок має важливе значення для розуміння їхнього становища в суспільстві, їхньої ролі в культурному розвитку Європи.

Мета даного дослідження – проаналізувати творчу діяльність середньовічних жінок та її вплив на розвиток середньовічної культури.

Існують свідчення, що у Середні віки жінки, переважно знатного походження чи черниці, займалися літературною діяльністю, що є важливим проявом творчості. Перші жінки-письменниці з'являються спочатку в духовній сфері: Мехтильда Магдебурзька в XII ст., Беатриса Назаретська, Хільдегарда Бінгенська в XIII ст. Ці жінки писали на місцевих діалектах, розповсюджуючи віру в Бога та навчаючи інших. Творчість черниць була менш індивідуальною. В жіночих монастирях були створені численні житія святих. Займатися письменництвом для жінок того часу було вже сміливим вчинком. В релігійній літературі вони, перш за все, прагнули виразити свій духовний досвід [1, с. 423-425]. Історія знає понад 20 жінок-трубадурів з Провансу, найбільш відомою з яких є Беатріс, графиня Ді [2, с. 51].

До нашого часу дійшли імена художниць, які ілюстрували рукописи. Серед них Кларіція – німецька художниця та черниця XII ст., Енде – іспанська черниця та просвітителька XI ст., Гуда або Гута – німецька черниця та просвітителька XII ст., Діемуд або Діемуд (1057-1130) – баварська черниця та просвітителька XII ст., абатиса Хітда та Хільдегарда Бінгенська (1098-1179)[3]. Всі вони були черницями. Черниці при вступі в монастир приймали інше ім'я – їхнього попереднього життя та імені вже не існувало. Роботи художниць-черниць залишалися в більшості анонімними. Вимагати права власності на будь-яку ілюстрацію, яку вони намалювали, було б непристойним і суперечило релігійним обітницям. Винятком із цього правила був випадок, коли жінка-художниця була абатисою чи настоятелькою жіночого монастиря [3].

Проте є приклади, які свідчать, що книги ілюстрували й світські жінки. Здебільшого це була родинна справа, і роботу вони виконували на замовлення. Так, наприклад, в Кельні в XIII ст. працювала Тула, яка професійно виконувала ініціали, в XIV ст. – художниця Хільда, дружина мініатюриста Йогана. Є згадки про жінок, що ілюстрували книги в Парижі в наприкінці XIII - в XIV ст. Так, наприклад, Христина Пізанська не тільки писала та переписувала книги, а й чудово їх ілюструвала. Портрети, котрі вона виконала, представлені в багатьох рукописах [1, с. 387-388]. Також у XV ст. в Італії Марієта Баров'єр, донька художника Анджело Баров'єр, була відомою художницею, яка створила особливий дизайн скла з венеціанського Мурано. До сьогодні її пам'ятають як художницю по склу. Однак у техніках гравюри на дереві та у гравюрах загалом жінки були мало залучені [4].

Жінки, які були ілюмінаторами, мали бути професіоналами своєї справи, оскільки цей вид мистецтва був складним і дорогим у виробництві. Ілюмінований рукопис містив текст, доповнений додаванням прикрас або ілюстрацій, таких як прикрашені ініціали, рамки та мініатюри. Спочатку дописували текст документа, а потім художниці малювали ілюмінацію. Жінки, які були освітлювачами, створювали ілюмінацію, використовуючи воскові таблички як блокнот для малювання. Часто дизайн спочатку наносили на пергамент [3].

Деякі цехові записи звідчать, що у Фландрії та Північній Франції жінки були особливо активними в текстильній промисловості. В Англії жінки відповідали за створення багатих вишивок для церковного чи світського одягу та різноманітних завіс. В королівстві було кілька майстерень вишивання, зокрема в Кентербері та Вінчестері. Англійська вишивка була відома в Середньовічній Європі того часу, і вважається, що жінки були майже повністю відповідальні за її виготовлення [4].

Велике срібне розп'яття XII ст. з Іспанії, прикрашене тонким спіральним візерунком, є прикладом долученості жінок і до ювелірної справи. Відома авторка виробу – Санча Гвідосалві [1, с. 390].

Таким чином, жінки в епоху Середньовіччя все ж займалися мистецькими професіями. Це переважно було письменництво, ілюстрування книг, художня вишивка. Більше можливостей для творчої діяльності мали черниці, однак вони здебільшого концентрувалися на релігійних темах. Часто жінки виконували творчу роботу на замовлення, оскільки це було їх родинним ремеслом.

Література:

1. История женщин на Западе / под ред. Ж. Дюби и М. Перро. В 5 т. Том 2. Молчание средних веков. Спб.: Алетейя, 2014. 540 с.
2. Келлі Дж. Чи існував Ренесанс для жінок? / Д. Келлі // Гендерний підхід: історія, культура, суспільство. Під редакцією Ліліани Гентош, Оксани Кісь. Львів, ВНТЛ-Класика, 2003. С. 46-61.
3. Medieval Women Artists. URL: <https://www.medieval-life-and-times.info/medieval-art/medieval-women-artists.htm> (дата звернення: 17.12.2023)
4. Women Artists in the Middle Ages. URL: <https://womennart.com/2021/03/17/women-artists-in-the-middle-ages/> (дата звернення: 18.12.2023)

*Пушкаренко Олександра Сергіївна,
здобувач вищої освіти другого
(магістерського) рівня другого року
навчання факультету історії і
права Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди*

ДИПЛОМАТИЧНІ ЛИСТУВАННЯ ХЮРРЕМ-СУЛТАН

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4648/>

Приблизно 500 років тому до гарему султана Сулеймана I потрапила дівчина, яка фактично стане першою жінкою, що закохає в себе всемогутнього володаря трьох континентів та втримає його біля себе на все життя. Її справжнє ім'я досі невідоме – хоча деякі історики вважають, що її звали Анастасія або Олександра Лісовська. Наразі відоме лише ім'я, яке дали дівчині в гаремі, – Хюррем (у перекладі з фарсі – квітуча, свіжа, весела, приємна) [5, с. 6].

Сучасники приписували Хюррем-султан те, що вона просто зачарувала турецького султана, не маючи інших доводів з приводу того, як їй вдалося мати таку владу при дворі. Цей образ підступної і владної жінки був перенесений і в західну історіографію, хоча і зазнав деякої трансформації [2]. Про високу цінність Хюррем для Сулеймана може вказувати те, що її щоденна платня складала 2 тис. акче, що за сучасними мірками дорівнює 6 тис. дол. [4, с. 59]. Цікаво, що Махідеван до народження у 1515 р. сина Мустафи, будучи в Манісі у статусі улюблениці Сулеймана, отримувала від нього 4 акче на день [1, с. 55]. Історик Ахмет Рефек ставив її красу понад усе: «Хюррем-султан бажала заволодіти падишахом за допомогою своєї краси і стати єдиною султаншою у дворі і державі. Щоб здійснити цю мрію, вона не гребувала ні обманом, ні зрадою, ні вбивством» [3, с. 56].

Окрім краси, Хюррем володіла рядом інших чудових якостей. Вона була розумна, освічена, знала кілька мов, писала вірші і книги, танцювала і співала. Але найголовнішою її якістю, яку цінував сам султан Сулейман, була вірність. Завдяки своїй відданості і любові до Сулеймана, Хюррем отримувала багато прав. Одним з таких було право на спадок, на володіння рухомим і нерухомим майном, на вчинення торгівельних угод тощо [3, с. 57].

Вплив на султана Роксолана мала чималий, і користуючись своїм високим становищем, вела дипломатичні листування з такими державними діячами як: угорська королева Ізабелла Ягеллонка, польський король Сигізмунд II Август, сестра шаха Тагмаспа Султан Бейгюм. Варто зауважити, що і до неї жінки османських султанів вели такі листування, але всі вони були знатного походження, на відміну від Хюррем-султан.

Свій лист до угорської королеви Ізабелли Ягеллонки Хюррем починає такими словами: «Імператриця турків королеві Угорщини Ізабеллі бажає доброго здоров'я. Найдорожча дочко! Кожна з нас народжена від однієї матері – Єви, ми з одного матеріалу створені, й обидві служимо одній людині. Я – найближча особа до верховного імператора, ти ж – королева Угорського Королівства. Їжа, пиття, одяг та сон дуже близькі для людини, та я для Цісаря ближча, ніж це все... Хай не думають, що ми щось погане хочемо заподіяти Валентинові Тереку. З волі Цісаря він є впійманий і до його двору приведений, бо для вчинення цього наймогутніший, після всемогутнього Бога, Цісар має [таку] владу, і якщо він пересвідчиться у його правдивості та вірності, то відпустить його». Лист був написаний з приводу того, що угорська королева просила султана Сулеймана звільнення з османської в'язниці Єдікуле двох знаних угорців – Терека та Майлада. Утім, отримала відмову [4, с. 108]. Роксолана вирішила самотійно посприяти цій справі. Як бачимо, вона у цьому листі, попри незначне походження, не лише наголошувала на своєму надвисокому статусі дружини могутнього султана, прирівнюючи себе до Ізабелли Ягеллонки, яка була королівського роду, а й переказувала, що в курсі тих справ, які стосуються Угорщини. Вона зазначила, що має вплив на султана Сулеймана та володіє інформацією, пов'язаною зі становищем угорських в'язнів. Скидається на те, що Роксолана навіть дала королеві надію на їх повернення додому. Втім, угорський граф Терек помер у стамбульській в'язниці Єдікуле у 1551 р., так і не дочекавшись звільнення. Така ж доля спіткала й іншого бранця – Майлада [4, с. 111].

Що відповіла Роксолані королева Ізабелла Ягеллонка, наразі не відомо. Але це не так уже і важливо, якщо розуміти, що насправді криється за наведеним листом. Польський історик Анджей Дзюбінський назвав його проявом таємної жіночої дипломатії [4, с. 111].

Хюррем не обмежилася листуванням з угорською королевою Ізабеллою Ягеллонкою. Невдовзі по тому вона надіслала послання її братові – Сигізмундові II Августу, який після смерті батька Сигізмунда I

(Старого) зійшов на трон. У зв'язку з цим султана написала йому вітального листа: «Ми доводимо до відома Його Королівської Величності, що, дізнавшись про Ваш вступ на королівський престол по смерті Вашого отця, Ми вітаємо Вас, і Всевишній свідок тому, скільки радощів і задоволення принесла нашому серцю ця приємна вість. Адже це воля Аллаха. Ви маєте скоритись і погодитися з Його присудом та велінням. Ось тому Ми написали Вам цього дружнього листа і надіслали його до Ваших величних ніг через нашого слугу Хасана-агу... Найпокірніша слуга Хасекі Султан» [4, с. 114].

У випадку з дипломатичним листуванням із польським королем Хюррем діяла в інтересах держави як дружина султана Сулеймана, який хотів усе своє військо кинути на боротьбу з Габсбургами, допомагала йому шляхом мирних перемовин.

Хюррем також листувалась із Султан Бейгюм – сестрою шаха Тагмаспа, якого вона у посланні Сулейманові навіть проклинала. Це відбулося 29 травня 1555 р. в Амасї, коли було укладено мирну угоду персів з османами, які тричі ходили на Іран війною, спровокованою релігійними розбіжностями між мусульманами-сунітами та шиїтами. Тому Султан Бейгюм намагалася заручитися підтримкою дружини султана Сулеймана Хюррем, яка на той час була у zenіті слави як в Османській імперії, так і далеко за її межами.

Спершу Султан Бейгюм спробувала отримати згоду Роксолани, а отже, і султана Сулеймана, на прийняття до відкриття мечеті Сулейманіє коштовного дарунка від неї та шаха Тагмаспа – перських паласів.

У листі Султан Бейгюм ішлося також про те, що ініціаторами укладення у 1555 р. мирної угоди між шахом Тагмаспом і султаном Сулейманом були Хюррем та її зять – великий візир Рустем-паша. Це – перша така угода між османами та персами з часів, коли Мехмед II Фатіх завоював Константинополь. Водночас Султан Бейгюм порушувала питання безперешкодного шляху перських паломників до священних міст мусульман – Мекки та Медини.

Хюррем же акцентувала у листі до Султан Бейгюм увагу на розвитку добросусідських відносин між двома державами. Метою попередніх військових кампаній султана Сулеймана проти шаха Тагмаспа вона назвала не завоювання мусульманських земель, а повернення їх у лоно релігії та продовження на них правління Аллаха. Також Роксолана написала, що доклала багато зусиль задля примирення османів із персами і висловила сподівання, що ніщо не порушить добросусідських відносин.

Таким чином, вона, як і під час листування з польським королем, виконувала роль посередника султана Сулеймана із налагодження миру між сусідніми державами [4, с. 129].

Листи Хюррем свідчать про активну дипломатичну місію, яку вона здійснювала за порадою султана Сулеймана. Адже він довіряв їй та цінував її думку. Однак Хюррем не могла самостійно приймати серйозних політичних рішень щодо розв'язання війн чи створення законів. Тож не варто переоцінювати її вплив на державні справи в Османській імперії.

Тож, закохавши в себе султана, не маючи суперників, Хюррем-султан користувалася своєю владою при дворі. Вона вела листування з польським королем Сигізмундом II, угорською королевою Ізабеллою та сестрою перського шаха Тагмаспа I, була обізнана в усіх державних справах і зустрічалася з європейськими посланцями. Таким чином, Хюррем-султан можна точно назвати зачинателькою доби «Жіночого султанату» – періоду в історії Османської імперії, коли жінки значно впливали на державні справи.

Література:

1. Peirce L. The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire. Oxford: Oxford University Press, 1993. 344 p.
2. Роксолана. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0>
3. Романова К. В. Женщина в Османской империи (гендерная роль и правовой статус хасеки-султан). Вопросы истории, археологии, политических наук и регионоведения: сб. статей. Томск, 2017. Вып. 13. С. 55-56.
4. Шутко О. Жіночий султанат: влада та кохання. Листи Хюррем (Роксолани), Міхрімах, Нурбану, Сафіє, Кьосем, Хатідже Турхан (Надії). Тернопіль: Навчальна книга, 2019. 592 с.
5. Шутко О. Роксолана: міфи та реалії. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2016. 272 с.

*Ухач Василь,
кандидат історичних наук,
доцент Західноукраїнського
національного університету*

*Ухач Олександра,
викладачка вищої категорії
Відокремлений структурний
підрозділ «Фаховий коледж
економіки, права та інформаційних
технологій Західноукраїнського
національного університету*

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4667/>

Відновлення Української держави на західних землях має багато повчальних уроків для розвитку новітньої держави. Найбільш цінним є досвід формування органів правопорядку, жандармерії, народної міліції, суду, прокуратури, в тому числі збройних сил, враховуючи те, що Україна перебувала в стані війни. Оскільки у перші дні існування ЗУНР виникла потреба у її військовому захисті, тому УНРада і Генеральна команда 5 листопада 1918 р. звернулись до українського народу з закликом: «До зброї», яким була обґрунтована необхідність створення власної Національної Армії [3].

Одним з напрямів будівництва органів правопорядку було реформування жандармерії. В процесі зламу старого державного апарату у багатьох повітах і населених пунктах була ліквідована австрійська жандармерія. Замість неї місцеві комісари почали на добровільних засадах формувати, так звану, народну міліцію. Але така система не могла забезпечити надійної охорони порядку в усій державі. Тому 6 листопада 1918 року, згідно з рішенням уряду ЗУНР на основі Закону Австро-Угорської імперії «Про жандармерію» від 25 грудня 1894 р., почав формуватися «Корпус Української Державної Жандармерії», підпорядкований Державному Секретаріату Військових Справ. Корпус мав і скорочену назву – «Державна жандармерія» (далі – ДЖ). Її центральна команда (керівництво) під проводом майора Л. Індишевського знаходилась у Львові [2, с. 227]. Вийшов наказ, що зобов'язував уже існуючі повітові команди продовжувати свою діяльність, керуючись старими австрійськими законами і постановами, перейнятими

Українською Національною Радою, аж до розробки нової нормативної бази. Підрозділи міліції були підпорядковані ДЖ як допоміжні формування. Передбачалося, що в разі потреби в розпорядження корпусу надавалися загони ополчення. Військовим та цивільним відомствам заборонялося втручатися в роботу та кадрові питання жандармерії. Зверталась увага командантів (командирів) повітових команд на необхідність результативного контролю за роботою підлеглих. Щоб якось зарадити нестачі старшинських кадрів, керівництво ДЖ призначило трьох так званих «експонованих старшин», яким підпорядкувало жандармерію у військово-територіальних регіонах, введених Державним Секретаріатом Військових Справ. Місцями перебування експонованих старшин були: Львів(тимчасово – Жовква), Станіслав, Тернопіль. Відповідно до військово-територіального поділу ЗУНР, сформовано 23 відділи жандармерії з дислокацією у таких містах: Львів, Перемишль, Ярослав, Сянік, Самбір, Сокаль, Рава-Руська, Городок-Ягайлонський, Дрогобич, Тернопіль, Тереховля, Чортків, Бучач, Броди, Золочів, Бережани, Стрий, Долина, Станіслав, Городенка, Коломия, Заставна, Чернівці [1, с. 32].

Команда Державної Жандармерії ділилася на відділи і станиці. Якщо станиця знаходилась в адміністративному центрі, то вона отримувала назву повітової команди.

Начальниками відділів ДЖ призначалися старшини, керівниками повітових команд – повітові вахмайстри, станиці очолювали вахмайстри I і II класу. Окремі повітові команди підлягали прямо експонованим старшинам, а ті – керівництву ДЖ. Після відходу українських військ зі м. Львова керівництво Державної жандармерії разом з урядом переїхало до м. Тернополя, а потім – до м. Станіслава, де перебувало аж до травня 1919 р. Після перевірки та прийняття присяги вони призначалися на відповідні посади. Комплектування кадрів здійснювалося і шляхом залучення добровольців, що пройшли строкову військову службу та підготовлених резервістів. Значним державотворчим кроком Національної Ради ЗУНР стало прийняття Закону «Про Державну жандармерію» від 15 лютого 1919 р. [4, с. 159] Заслугує позитивної оцінки те, що основи діяльності ДЖ ЗУНР регламентувалися нормативним актом вищої юридичної сили, що відповідало демократичним політичним і правовим традиціям. Закон від 15 лютого 1919 року досить чітко і детально регламентував правовий статус Державної жандармерії, її підпорядкованість і територіальну структуру, порядок заміщення посад та проходження служби (відповідно до прийнятого табелю про ранги), порядок підбору і систему підготовки кадрів ДЖ, вимоги до кандидатів на службу. Важливо також, що у цьому законі здійснюються спроби захисту соціальних прав співробітників ДЖ та членів їх сімей [5].

За новим законом Державна жандармерія являла собою воєнізовану організацію, покликану захищати й убезпечувати суспільний лад (тобто боротися зі шпигунством, саботажем і ворожою пропагандою), підтримувати спокій і порядок в країні. В разі необхідності вона могла залучатися і до виконання окремих бойових завдань, якщо це не шкодило її основній діяльності. У вищих інстанціях жандармерія підпорядковувалась Державному Секретаріату Внутрішніх Справ [6]. Були ліквідовані посади експонованих старшин та інспектора жандармерії, а при Відомстві внутрішніх справ утворюється «VI відділ жандармерії і поліції». Його начальником став майор Ю. Волощук. На співробітників корпусу поширювалися дія військових законів та дисциплінарних статутів. Повітові команди жандармерії перебували у подвійному підпорядкуванні: стосовно загальних питань суспільної безпеки вони підлягали повітовим державним комісарам, а у справах військових і оперативних, адміністративно-господарських, професійної підготовки та контролю за службою – своїм командантам (командирам).

У своїй діяльності ДЖ повинна була дотримуватись чинного законодавства. Щоб уникнути непорозумінь, пропонувалося видавати накази у письмовій формі, якщо ситуація і час дозволяють це зробити.

Співробітник жандармерії мав право під час несення служби застосовувати зброю у таких випадках: «конечної оборони» – в разі потреби відбити напад на нього чи інших осіб, якщо це загрожувало їхньому життю; коли особа, щодо якої здійснюється затримання, чинить опір; при намаганні небезпечного злочинця утекти, якщо немає іншого способу для його затримання. Загальну чисельність Державної жандармерії встановлював Державний Секретаріат Внутрішніх Справ, а кількісний склад її місцевих підрозділів (станцій) – начальник ДЖ за узгодженням з повітовим державним комісаром.

У лютому 1919 р. Державну жандармерію очолив підполковник О. Красіцький, його заступником став майор Л. Індишевський, а згодом – підполковник Я. Яськевич. Вступивши на посаду команданта ДЖ, підполковник О. Красіцький, обмежив особистий склад до кількості, необхідної для поповнення жандармерії на час війни та інших надзвичайних обставин. Під його керівництвом вдосконалюється організація роботи, система контролю, ефективніше здійснюється комплектування підрозділів. Уже в лютому 1919 р. були здебільшого укомплектовані команди відділів, повітові команди й станиці. Чисельний склад ДЖ перед відворотом за Збруч у липні 1919 р. був таким: «6 булавних старшин, приблизно 25 сотенних старшин і хорунжих, 1000 заводових (кваліфікованих) жандармів, 400 пробних жандармів та 3000 міліціонерів» Один старшина очолював приблизно 155 жандармів [7, с. 12].

За дисциплінарні порушення обов'язків служби, на службовців Корпусу Жандармерії може бути накладено дисциплінарні кари: а) догана; б) арешт до 30 діб; в) пониження на посаді; г) звільнення зі служби.

На період роботи у ДЖ громадяни звільнялися від служби у війську, оскільки цей час зараховувався їм як військова служба. Всі видатки на утримання, навчання та забезпечення особового складу здійснювались із бюджету Державного секретаріату внутрішніх справ.

Таким чином, виходячи з аналізу наявних документів є підстави вважати, що «Корпус Української Державної Жандармерії» став реальним інструментом охорони правопорядку, що ґрунтувався на розумному гуманізмі й поступовому утвердженні демократичних засад у суспільстві. Було прийнято два важливі закони, які стали значним поштовхом до процесу створення ДЖ. Водночас створено відповідну матеріально-технічну базу жандармерії, налагоджено фінансове забезпечення платні особовому і старшинському складу та інших видатків. Унаслідок цих заходів створено загальнодержавну спеціалізовану службу, яка мала чітку організаційну структуру (провідна команда й регіональні органи, диференційована система підготовки кадрів та ін.).

Література:

1. Вівчаренко О. А. *Правоохоронні органи Західноукраїнської Народної Республіки*. Матеріали міжнародної наукової конференції присвяченої 75-річчю Західноукраїнської Народної Республіки. Львів, 2009. С. 31-33.
2. Даниленко Ю. О. Жандармерія та її роль у захисті Західноукраїнської народної республіки. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки»*. Том 25 (64). 2012. № 1. С. 225-230.
3. *Історія правоохоронних органів України : Підручник* / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 225 с.
4. Мищак І. До історії законотворчості Західноукраїнської Народної Республіки. *Право України*. 2008. №10. С. 156-163.
5. Тищик Б. Й. *Західноукраїнська Народна Республіка*. Коломия: Вид-во «Світ», 1993. 119 с.
6. Ухач В. З. *Історія держави і права України: навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
7. Швець Д. В. *Охорона громадського порядку в Україні часів національної революції (1917 – 1921 рр.) : проблема організації та кадрового забезпечення*. Тези виступів учасників Міжкафедрального круглого столу до Дня Соборності України (м. Харків, 20 січня 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 8-13.

*Хоменко Аліна,
студентка I курсу юридичного
факультету Західноукраїнського
національного університету*

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЕКТИ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4668/>

Метою публікації є пізнання та висвітлення конституційного ладу України у період «добы Директорії», а також дослідження положень нереалізованих проектів конституції. Період Директорії в історії державності та законодавства України характеризується установою тимчасового керівного органу після усунення політики Гетьманату.

Виклад основного матеріалу. «Добою Директорії» в історії України є період управління колегіального органу виконавчої влади. Директорія УНР – тимчасовий орган державної влади Української народної республіки, створений 14 листопада 1918 року у Києві, спочатку як верховний орган для організації антигетьманського повстання, що згодом розпочав функціонувати як найвищий державний орган УНР, на чолі із Володимиром Винниченком, під чийм керівництвом перебували : Опанас Андрієвський, Андрій Макаренко, Симон Петлюра, Федір Швець. Після проголошення Акту Злуки 22 січня 1919 року членом Директорії УНР став Євген Петрушевич, та займався виключно справами Галицьких територій. 4 травня 1919 року зі складу Директорії УНР вийшов Опанас Андрієвський. 15 листопада 1919 року було ухвалено рішення про скасування повноважень Федіра Швеця та Андрія Макаренка. Правовий статус існування Директорії як найвищої влади УНР в одноосібному складі регулював закон «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в УНР». Наприкінці 1920 року Директорія УНР втратила контроль над територією України через недостатню кількість підтримки впливовості.

«Героїчним поривом українського озброєного трудового народу зметено з лиця землі української руйнуюче поміщицько-монархічне панування – Гетьманщину».

Декларація Української Директорії (1918 р.) [5] «...Усі соціальні і політичні завоювання революційної демократії будуть повернені, - говорилося у першому зверненні Директорії. – а Українські Установчі Збори твердо й неухильно закріплять їх на вільній Українській землі». Отже, безсумнівно, Директорія вважала себе лише тимчасовим органом, що змінивши Гетьманат, веде боротьбу як «друга» УНР, тим паче, що поновлення діяльності «першої» УНР не було офіційно проголошеним,

а читалося із назви нового політичного утворення «ДУНР» – Директорія Української Народної Республіки.

Директорія не поновлювала чинності Конституції УНР від 29 квітня 1918 року, проте, джерелами права «другої» УНР стало законодавство УЦР, а також гетьманів, російських урядів та радянської влади. У тогочасних умовах Директорія не мала можливості для повноцінної побудови якісного законодавства. Саме тому Директорії довелося зіткнутися із проблемою колізії з попередніми і паралельними системами законодавства. 17 травня голова Директорії В. Винниченко затвердив постанову Ради Народних комісарів «Про анулювання на території України чинності законів і декретів як так званого Радянського Українського, так і Радянського Російського урядів і поновлення чинності законів УНР». Директорія не скасовувала у повному обсязі законодавства Гетьмана Скоропадського, проти якого виступала.

Деякі дослідники історії державності України вважають Декларації Директорії «тимчасовою конституцією», проте водночас, конституційне значення декларацій фактично впливає із законодавчої діяльності Директорії, до прикладу – закон «Про скасування всіх законів і постанов гетьманського уряду у сфері робочої політики». Також, як орган верховної влади, Директорія взяла на себе керівництво виконавчою владою. У день проголошення Декларації Директорія своїм розпорядженням затвердила Раду народних міністрів у складі 18 осіб. Процес прийняття законів відбувався лише за нагальної потреби щодо втручання чи внесення змін та лише поступово торкався реформації законів меншої частотності застосування. Саме тому до галузей цивільного й кримінального законодавства не дійшла кодифікація власними актами [3]. Була спроба регламентації процесу законодавства у вигляді закону «Про порядок внесення і затвердження законів в УНР» від 14 лютого 1919 року. Також низка законів, що виражалися конституційним характером, шляхом дослідження та розробки власного типу законотворчості: Закон «Про форму влади в Україні» від 28 січня 1919 року; «Тимчасовий закон про державний устрій і порядок законодавства УНР» від 14 лютого 1920 року [4]. У 1920 році Всеукраїнською Національною Радою було запропоновано конституційний проект, який передбачав реалізацію федеративності України, можливість місцевої автономії з окремими представницькими органами, чії повноваження та рівень компетенції визначав Державний Сейм або ж останній з варіантів – принцип етнографії при визначенні територіальності держави. Окрім конституційного проекту Всеукраїнської Національної Ради було проголошено конституційні проекти Центральної Ради та проект О. Ейхельмана, проте в результаті дискусійності при визначенні основи

для побудови конституції, було взято проект Всеукраїнської Національної Ради. За ним установлювалась форма правління у вигляді президентсько-парламентської республіки [4].

Також існував нереалізований проект «Проект конституції основних державних законів УНР», що клав в основу внутрішньої політичної організації України федеральну форму державного устрою, щоби, так мовити, усю державність по можливості найтісніше пов'язати з народом і поступово застосувати право референдуму для народу. Також проект затверджував, що під зверхністю народного суверенітету функціонуватимуть такі органи влади, як парламент, орган виконавчої влади – управління, суд, та орган фінансового контролю. На цих засадах також визначалися правові обов'язки та функції. Статус парламенту визначався основним державним законом – конституцією. В управлінні строго застосовувався принцип правомірності його діяльності та відповідальності перед судом. Суду, у свою чергу, як і органам фінансового контролю надавалась повна незалежність від парламенту та виконавчої влади, а також на суд покладался обов'язок охорони конституції в діяльності парламенту. До інших постанов основних державних законів УНР входили положення, що визначали наступне : демократично-республіканський державний устрій УНР; державні справи УНР, що належали до загальнодержавної організації цілої республіки, складали її федерально-державний устрій; для охорони зовнішньої безпеки в УНР діяла певна військова організація; законодавство і державний бюджет в федерально-державній і земсько-державних організаціях УНР покладається на парламентські установи, що складаються з громадян через загальні вибори.

До постанов щодо федерально-державного устрою входило положення, що федерально-державну організацію в УНР творять такі установи : федерально-державна установча влада народу в УНР; надзвичайне національне зібрання УНР; федерально-державний парламент та федерально-державний голова; федерально-державне міністерство; федерально-державний суд; місцеві органи федерально-державного управління; федерально-державний контроль для перевірки прибутків і видатків федерально-державної організації.

I – XV статуту проекту конституції основних державних законів УНР визначали основні положення щодо правового становища федерально-установчої влади УНР, громадян відносно органів влади, політичних формувань, шляху їх встановлення та процесу відбору їх членів, а також пункти, що передбачали введення системи референдумів та регулювали її здійснення. I акт постановлював приналежність влади УНР, фіксував, що федерально-державна установча влада народу є

найвищою та своєю діяльністю не суперечить основним законам земель, що творять УНР. II акт врегульовував питання устрою федерально-державного парламенту. III-IV акти становили вимоги, правила та обов'язки голови федерально-державної організації та, зокрема, міністерств та міністрів. V акт визначав положення та засади діяльності федерально-державних судів та торкався правил процесу судочинства в УНР. VI акт зосереджував правове становище місцевих органів федерально-державної організації УНР. VII акт закріплював положення діяльності федерально-державного контролю. Фінансові питання врегульовував VIII акт. IX акт було зосереджено на питанні правового федерально-державного становища окремих земель в УНР. X акт визначав засади та правила діяльності тогочасних правоохоронних органів та війська. XI – XII акти торкалися питання врегулювання законності у діяльності органів федерально-державних органів та питань коректної правової законотворчості. Питання тимчасових законів, загальних постанов та тимчасових статей було зосереджено XIII актом. Останні, XIV – XV акти були зосереджені на обов'язках, правах та свободах людини і громадянина, зокрема, XIV акт було записано у формі звернення до громадянина УНР [2].

Література:

1. *Історія держави і права України : Підручник. У 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. Том 2. Кол. авторів: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький та ін. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре»», 2003. 580 с.*
2. *Конституційні акти України. 1917 – 1920. Невідомі конституції України. Київ : Філософська і соціологічна думка, 1992. 272 с. ;*
3. *Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917-1919 рр. Історико-генетичний аналіз. Київ, 1995. 262 с.*
4. *Ухач В. З. Історія держави і права України : навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль : Вектор, 2022. 302 с. ;*
5. *Хрестоматія з історії держави і права України : Навч. посібн. Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.), О. Л. Копиленко, В. М. Кривоніс, В. В. Свистунов, Г. І. Трофанчук. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 656 с.*

*Хуторська Анна Йосифівна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри сценічної мови
Харківського національного
університету мистецтв
імені І.П. Котляревського*

ПЕРЕКЛАД ЧИ ОРИГІНАЛ: РОЗДУМИ ВИКЛАДАЧА ЩОДО ВИКОНАННЯ ІНОЗЕМНИХ ПІСЕНЬ СТУДЕНТАМИ-АКТОРАМИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4656/>

Проблематика вокальних перекладів абсолютно не нова, але надзвичайно актуальна у наш час, особливо стосовно акторської творчості, коли дослідники констатують «превалювання вербального компоненту при виборі акторами морфологічного вектора першості в інтерпретації вокальної музики» [2, с. 416].

Кожен виконавець (співак, актор) стикається з дилемою – співати йому мовою оригіналу або ж у перекладі рідною мовою. Зазначимо, що це питання в різні часи вирішувалося по-різному, відповідно до існуючих соціально-культурних тенденцій, то на користь оригінального виконання, то з вимогою бути зрозумілим «рідній» публіці, яка не володіє іноземною мовою. Коли мова заходить про використання літературного поетичного перекладу, погляди композиторів, виконавців, а також дослідників фокусується на проблемі адекватності переклада оригіналу, їхньої естетичної та художньої тотожності, а також еквіритмічності (співпадіння ритмічної будови) та еквіфонічності (співпадіння окремих фонем), важливість яких для вокальної музики важко переоцінити.

Існує безліч різних визначень перекладу, але їх об'єднує одна загальна обставина – дослідники вважають за краще говорити не про буквальне дотримання оригіналу, тотожності, адекватності, а про «прийнятність», «модифікованість» – тобто про інтерпретаційність, зміни. Що ж змушує дослідників так обережно висловлюватися про процес перекладу, адже він має замінити собою оригінал для читача-слухача,

який не володіє мовою оригіналу? Перша причина криється в самих мовах – насиченості мовного потоку голосними та приголосними звуками, наявності чи відсутності службових слів тощо. Т. Мадішева у ґрунтовному дослідженні «співак і мова» наводить думку відомого лінгвіста І. Лівого «переклад не може бути рівним оригіналові, але він має бути рівним йому за впливом на читача, тобто треба передати естетичні й смислові властивості оригіналу» [1, с. 109].

Ще одна причина – відмінність історико-культурних традицій (один і той самий символ, образ може нести різне значення для різних культур; або різні асоціації, що зв'язуються з одним віршованим розміром). Це всі причини об'єктивні, які не стосуються особистості перекладача. Але є й особливі чинники, причиною яких є сам перекладач, як суб'єкт: особливості художнього мислення, у тому числі – індивідуальна інтонація, схильність до певних форм вираження думки, лексика, синтаксичні побудови – все те, в чому відображається особистість перекладача незалежно від його волі та, можливо, навіть проти бажання.

Ці причини хоч і суб'єктивні, але наявні у всіх перекладах, є неодмінними супутниками перекладача. Можна відзначити і таку причину «небуквальності», невідповідності оригіналу та перекладу як початкова суб'єктивність: створення оригінального тексту автором – є суб'єктивне відображення об'єктивної дійсності, так і процес сприйняття твору перекладачем, а потім і читачем-слухачем, є процес сприйняття об'єктивного тексту (але вже не дійсності, а художнього твору) та подальшої його конкретизації.

Отже, по суті перекладач є посередником між автором та іншомовним читачем-слухачем. Проте таке посередництво – це вже мистецтво інтерпретації. При виконанні творів зарубіжних композиторів питання еквіритмічності та еквіфонічності літературного першоджерела та його перекладу виявляються гострішими, оскільки літературний переклад у цьому випадку є додатковим етапом, вторинним і за змістом, і за функцією.

У білінгвістичній комунікації на виконавському етапі завдання перекладача не лише зводяться до адекватної передачі сенсу вірша, а й розширюються у зв'язку з необхідністю зберегти відповідність із вже завершеним музичним твором (синтетичним за своїми характеристиками), у якому поетичне першоджерело вже отримало композиторське мелодійне та ритмічне трактування. Тобто у перекладача не одна (поет), а дві системи координат, причому друга (композитор) – суворіша. Тут на

першому плані знаходиться проблема фонізму мови, перекладачеві (в ідеалі) необхідно знайти такі фонічні поєднання, які максимально наблизяться до оригіналу і не створюватимуть зайвих труднощів для виконавця.

На жаль, створення еквіфонічних перекладів – дуже складне завдання, з яким не завжди справляються навіть досвідчені перекладачі. Так, як не будучи співаками, вони не можуть врахувати специфіку звуковидобування, природу вокалізації. Непоодинокі випадки, коли самі виконавці вносять корективи в переклад виконуваних ними творів, і подібні нововведення закріплюються в подальшій виконавчій та навчальній практиці, як найбільш зручні та вірні.

З іншого боку, сучасні тенденції глобалізації відбилися і на прагненні виконувати зарубіжні твори мовою оригіналу, бо особливості національної мови є однією із складових звукового образу твору, що у свою чергу спричинило проблеми вже іншого роду. Тепер велика увага приділяється правильності вимови, щоб у гонитві за оригінальністю та адекватністю не втратити якість виконання, але це вже залежить від професійного рівня виконавця.

Інша не менш важлива проблема – це розуміння слухачем тексту камерно-вокального твору. Я не випадково говорю саме про камерно-вокальну сферу, оскільки тут мініатюрність форми породжує особливу значущість та глибину змісту, де просто немає зайвих слів, а кожен нюанс має велике значення для загального враження від твору. Якщо ліричний зміст сприяє виникненню порозуміння між виконавцем та слухачем, то іронія, гумор, характерність, прояви яскравої жанровості часом потребують гарного перекладу, щоб донести до публіки всі тонкощі.

Все вищесказане справедливо і у випадку опанування акторами іншомовного вокального матеріалу за одним виключенням, саме викладач з огляду на методичну доцільність та рівень майстерності студента має обрати чи вивчати твір мовою оригіналу, чи скористатися перекладом. Тож актуальною стає проблема пошуку професійних перекладів та перекладачів, що спроможні запропонувати саме вокальні переклади. Тут можна згадати і прекрасні переклади М. Вороного, Дм. Ревуцького, Л. Старицької-Черняхівської, а потім і П. Тичини, М. Рильського і багатьох інших митців-перекладачів, що заклали засади вокального перекладу саме українською. Й зараз робота у даному напрямі ведеться, згадаємо проєкт «Світова класика українською», що декілька років поспіль видавав цікаві переклади вокальної літератури, і переклад

Ю. Гершунської циклу Ф. Шуберта «Зимова подорож», і Польські пісні Ф. Шопена в українському перекладі, і збірки, підготовлені Г. Ганзбургом. Але, звичайно, це лише крапля у морі тієї цікавої вокальної літератури, що може наблизити виконавця і актора до публіки.

Література:

1. Мадішева Т. П. Співак і мова. Культура співу мовою оригіналу: теорія та практика. Харків : ШТРИХ, 2002. 160 с.
2. Хуторская А. Вокальная музыка в актерском творчестве: грани исполнительской свободы // Проблемы взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство: зб. наук. пр. Вип. 40. / Харк. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського ; ред.-упоряд. Л. В. Шаповалова. Харків : Видавництво ТОВ «С.А.М.», 2014. С. 406-416.

*Батяєва Вікторія Ігорівна,
студентка,
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

*Науковий керівник:
Пономарець Ганна Миколаївна,
викладач кафедри української
і зарубіжної літератури,
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ПОЕТИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ЗАГАДКИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4650/>

Актуальність. Увесь культурний багаж, який несе українець і який створений народом – це український фольклор. Чільне місце в ньому посідають загадки. Скарб для лінгвіста, але темний ліс для літературознавця – ось що зумовлює актуальність даної роботи. Наукову роботу з цієї теми доцільно писати з двох причин:

- Загадка не досліджена як елемент культури;
- Тема загадок майже не розглянута у літературі.

Загадка – це біла пляма на тлі літературної планети.

Аналіз робіт попередніх авторів. Загадку досліджували Іван Франко, Наталія Салтовська, О.Потебня та ще десятки фольклористів різних часів. Про цей жанр писав видатний фольклорист Філарет Колесса у книзі «Українська народна словесність», кажучи про значення жанру для народу, зв'язок з анімізмом, формуючи поняття загадки [1, с 147-148]. Це стисла робота, але дуже гідна для своїх часів. Відступаючи від літературознавства, треба зазначити, що загадка як об'єкт досліджується також у мовознавчому та педагогічному аспекті.

Основна частина. Термін для визначення загадки доволі простий. В Українській малій енциклопедії Є. Онацького йдеться про те, що загадка – це гра слів, де треба відгадати образ за ознакою чи групою ознак [2, с. 456]. Справді, термін доволі вичерпний, але не можна казати про те, що він цілком охоплює поняття.

Суть загадки полягає у тому, що в певних суміжних образах прихований істинний, який треба відгадати. Таким чином перевіряється здатність людини мислити образно. Філарет Колесса казав і про те, що це була перевірка на мудрість, бо у народі вважалось, що відгадати загадку міг лише мудрець [1]. У системі фольклору загадці виділено місце у епічних жанрах. Раніше це була мала проза, яка стояла поруч з прислів'ями і приказками, проте загадка з часом відійшла від малої прози.

Тепер варто окреслити поетику. Вперше поетику як поняття окреслив Аристотель, але історія її розвитку сягає ще часів стародавньої Індії. Є думка, що розуміння поетики розвивалось в двох цивілізаціях ізольовано. Проте батьком поетики все ж вважається Аристотель.

Виведення терміну поетики у Аристотеля відповідає часу, коли він жив. Сучасне літературознавство дивиться на це питання ширше. Наприклад, фольклорист Олександр Потебня виділяє два визначення поетики:

- 1) Розділ літературознавства, який вивчає становлення літератури як виду мистецтва через художні засоби;
- 2) Система усіх художніх засобів, що визначають унікальність твору [3].

Тут буде застосовуватися друге визначення. Воно ж, у свою чергу, сформувалося у період класицизму, коли виникла потреба структурувати вже набуті знання. Це призвело до того, що поетика стала вузьким поняттям і перестала бути тотожною до історії літератури.

Якщо казати ширше, то поетика – невід'ємна частина теорії літератури. Поетика належить до теорії літератури, але формує зв'язок з історією літератури. Митці були і є дітьми свого часу, а тому художні засоби зумовлюються часом, коли митець живе.

Під поетикою української народної загадки маємо на увазі сукупність образів, символів, метрик, тропів, які використовуються в українських народних творах, що містять закодоване поняття. Українська

народна загадка – цікавий, малодосліджений жанр. Було виявлено, що їй присвячено справді дуже мало робіт. Фольклористика переживає певний занепад, проте є такі жанри, що викликають інтерес у дослідників. На нашу думку, загадка – жанр, що заслуговує уваги не менше.

Поетика української народної загадки напряму залежить від того, як мислить народ. Чим нижчий образ, про який загадують, тим менше тропів для його вираження. Якщо казати суто за оформлення, то для малої прози властиві тривіальні римування, відсутність ритміки, що не дозволяє відносити загадку до лірики, метафоричність і анімізм. Усі неживі предмети змальовані як живі. На етапі ізольованої загадки можна знайти метафору, перифраз, антитезу, епітет, персоніфікацію, символ, алегорію, евфемізм, анафору, ониматопею, літоту і бурлеск. Таким чином, загадка, незважаючи на малий об'єм, все ж багата на тропи, які найкраще показують її естетику.

Висновки. У народному світогляді брали участь не лише язичницькі та християнські вірування, але і спостереження як базовий метод дослідження для людей. Значну роль відіграє і час, коли живе представник народу: загадка передається буквально «з вуст у уста», тому первинний вигляд не зберігає. Загадка, як і будь-який жанр фольклору, трансформується відповідно до часу і залежно від важкості. Встановили зв'язок фольклору між історією та теорією літератури. З деяких закодованих понять можна зрозуміти, коли виникла загадка. Також загадка як жанр – чудовий матеріал для дослідження, бо народні мотиви притаманні і класичній, авторській літературі. Фольклор – це витоки авторського мислення.

Джерела:

1. Колесса Ф. Загадки. Українська усна словесність : підручник. Львів, 1938. С. 148-149.
2. Онацький Є. Українська мала енциклопедія : словник. Буенос-Айрес, 1959. Т. 4 : Українська мала енциклопедія. Літери Ж-Й. 132 с.
3. Потебня А. А. Из записок по теории словесности. Х., 1905; Його ж. Из лекций по теории словесности. Басня. Пословица. Поговорка. Х., 1930.

*Брикес Надія Вячеславівна,
студентка 2 (магістерського)
рівня вищої освіти українського
мовно-літературного факультету
імені Г. Квітки-Основ'яненка
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

*Науковий керівник:
Лямпрехт Олена Валеріївна,
кандидат філологічних наук,
доцент, Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ЕМБЛЕМАТИКА В ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4645/>

Упродовж тривалого часу дослідники творчості Г. Сковороди не зважали на вагомість у його світоглядному та стильовому самовираженні емблематичних сигніфікацій, а видання творів за редакціями Д. Багалія і В. Бонч-Бруєвича, двотомника 1961 року з'явилися без малюнків українського філософа, більшість з яких були точними копіями з амстердамського збірника «Symbola et emblemata selecta». Дмитро Чижевський був першим серед дослідників, хто звернув увагу на малюнки в рукописах і зацентрував велику залежність Григорія Савича від емблематичного та символічного способів смисловираження. «Просто незрозуміло, як від уваги дослідників Сковороди заховалися ті місця його творів, де він переводить розмову на образи, символи деяких понять та дає їх опис короткими словами. Ці символи висловлюють найулюбленіші етичні думки Сковороди, та тільки вони понаводжувані в деякому, трохи випадковому порядку Це незрозуміла помилка дослідників Сковороди, що цих малюнків ані видано, ані описано». У своїх працях «Про деякі джерела символіки Гр. Сковороди», «Hieroglyphica, emblemata, symbola», «Symbola et emblemata», «Емблематична поезія» та частково в інших він детально розглядає своєрідність символічного мислення письменника, специфіку його емблематичного філософського стилю. Учений був одним з перших, хто обґрунтовано ствердив стильовий, світоглядний, епістемологічний та мистецький синкретизм творчості

Г. Сковороди, відзначивши велику залежність його філософських ідеологем від художньо-образної виразовості.

Ю. Шевельов розглядав емблематику та символіку Г. Сковороди як вияви його перманентного потягу до стильового експериментаторства та «гри словами». Роланд Піч інтерпретує скворородинський образ Нарциса у контексті дослідження міфів епохи німецького Романтизму. Опираючись на основні положення праці Фрідріха Крейцера «Символіка і міфологія стародавніх народів, особливо греків», Р. Піч розглядає центральну міфологічну візуалізацію та коментарі до неї у трактаті Сковороди на тлі західноєвропейської традиції. Цікаві трактування окремих емблем діалогу «Разговор, называемый Алфавит, или Букварь Мира» формулює Вілен Горський у студії «До питання про джерела символізму Григорія Сковороди». Окремо варто відзначити дослідження О. Межевікіної та Т. Шевчук, що розглядають емблематику Сковороди в контексті європейських емблематичних збірок 16-18 століть, їхніх провідних шаблонів та символічних представлень, а О. Шикиринська вдається до порівняльного зіставлення емблематичних інтеракції у творчості Д. Беняна і Г. Сковороди.

На думку багатьох дослідників, з європейських емблематичних збірок Сковорода запозичив численну кількість символів та семіотичних схем. «Переглянувши амстердамський збірник, – підкреслює Д. Чижевський, – ми знайдемо там мало не всі головніші символи, що зустрічаються в Сковороди», а Л. Ушкалов переконаний, що «деякі тексти Сковороди буквально зіткані з образів, які є в цій книзі ("Symbola et emblemata selecta". – О. С.)». До подібних висновків схиляються і О. Межевікіна, О. Софронова, Т. Шевчук. Емблематичні збірники презентували особливо яскраві та інтелектуально вишукані різнокультурні сигніфікати, себто рафінували та відображали іконічноконвенційні семіотичні схеми з різних контекстів. Своєю появою вони підкреслили вагомість емблематичного типу смислоконцентрування, що існував здавна. Для їхнього розкодування обов'язковим було знання та розуміння контекстів походження, первинних значень. Сковорода, помічаючи та запозичуючи з емблематичних збірників конкретні символи та емблеми, піддає їх контекстуальному переакцентуванню, а частіше – змішуванню. Він часто використовує в одній схемі знаки та текстуальні коментарі з різних контекстів, а емблематичну сигніфікацію розглядає як давню традицію єгипетського, єврейського та еллінського «богослів'я», про що детальніше в окремій розвідці [1].

Література:

1. Олександр Солецький Тексти Григорія Сковороди в контексті європейської емблематичної традиції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/10004/1/2779-Article%20Text-5446-1-10-20200318.pdf>

*Добровольська Неля Миколаївна,
викладач вищої категорії,
викладач-методист
«Українська мова (за професійним
спрямуванням)», Відокремлений
структурний підрозділ
«Фаховий економічний коледж
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ. Україна*

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4643/>

Анотація. Акцентується увага на важливості розвитку мовленнєвої компетентності у студентів економічних спеціальностей. Відзначається, що мовленнєва компетентність виступає ключовою передумовою успішного виконання професійних завдань, ефективного взаємодії з колегами, партнерами і клієнтами, а також сприяє розвитку професійної кар'єри.

Мовленнєва компетентність розглядається як здатність розуміти та створювати текст у ході мовленнєвої діяльності. У випадку фахівців з економіки, це виявляється в їх здатності використовувати мовні засоби, відповідні меті комунікації. Для розвитку мовленнєвої компетентності у студентів економічних спеціальностей пропонуються такі методи та прийоми: робота над орфографією та лексикою, зокрема термінологічною та фразеологічною лексикою. Розвиток навичок уважного слухання, здатність розпізнавати різницю у сприйнятті комунікації учасниками. Практичне застосування набутих навичок у реальних мовленнєвих ситуаціях. Мовленнєва компетентність

виступає визначальним фактором успіху майбутніх фахівців у сфері економіки.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, фразеологічна компетентність, економічна спеціальність, освіта, здобувач освіти, студент, економіст, фахівець.

Постановка проблеми. Однією з ключових складових розвитку суспільства є освіта. Цей процес відіграє важливу роль у передачі знань, навичок та умінь від покоління до покоління, формує світогляд та цінності, сприяє соціальній адаптації та професійному становленню особистості.

У наш час значущість освіти стає ще більшою, оскільки суспільство переживає період стрімких змін, які вимагають постійного навчання та адаптації до нових умов. Освітній процес має бути спрямований на розвиток критичного мислення, уміння навчатися протягом усього життя та здатність до творчості та інновацій. Сучасна освіта представляє собою складну систему, яка включає різні рівні, форми та методи навчання. Чи не одне з головних місць, як в освіті, так і в житті людей загалом, посідає роль мовленнєвої компетентності. Така важливість визначається використанням мови та мовних засобів, зокрема її лексико-понятійним арсеналом. Мовленнєва компетентність служить ознакою освіченості та унікальності кожної особистості.

Аналіз останніх досліджень. Сучасне суспільство ставить перед освітнім процесом нові завдання, які полягають у передачі та засвоєнні знань, розвитку загальних, базових навичок роботи з інформацією та основних методів самостійного засвоєння знань.

Особливо важливими стають характеристики, які гарантують засвоєння знань для студентів, які вивчають економічні спеціальності, а також оптимальні методи взаємодії у суспільстві. Мовленнєва компетентність визначаються як необхідні умови формування компетентності у всіх сферах життєдіяльності суб'єкта, про що у своїх працях зазначають А. М. Богуш, О. О. Залевська, І. О. Зимня, М. І. Пентилюк, Л. Скуратівський.

Е. Белова, О. М. Казарцева, О. Корніяка, Л. П. Крисін наголошують на проблемі недостатнього розвитку мовлення у молоді, яка, серед інших суспільних чинників, обумовлена низьким рівнем мовленнєвої компетентності і, відповідно, недостатньою мовленнєвою культурою.

Значної уваги С. С. Макаренко, О. І. Нещерет, Ю. А. Паскевська, І. О. Тяллева приділяють дослідженню мовленнєвої компетентності в професійній діяльності, яка в свою чергу включає економічні

спеціальності, зокрема у тій частині, що пов'язана із здійсненням мовленнєвої комунікації.

Актуальність теми. Економічні спеціальності вимагають від фахівців здатності до критичного мислення, творчості та інновацій. Ці якості неможливо розвинути без належного розвитку мовленнєвої компетентності, що включають знання мовних норм та правил, вміння їх використовувати у мовленні.

Об'єктом дослідження є мовленнєва компетентність, що виступає як необхідний елемент професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі економіки.

Предмет дослідження. Предмет дослідження являє собою формування мовленнєвої компетентності. Формування мовленнєвої компетентності полягає у спрямованій та систематичній діяльності, націленій на розвиток у студентів економічних спеціальностей знань, вмінь та навичок, необхідних для успішного спілкування в професійному середовищі.

Мета дослідження. Аналіз системи формування мовленнєвої компетентності серед студентів, що здобувають освіту в галузі економіки задля їх успішного професійного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєва компетентність є однією з найважливіших складових успішної життєдіяльності людини. Вона забезпечує ефективне спілкування, дає можливість отримувати та передавати інформацію, формувати та висловлювати власні думки та почуття.

Для здобувачів освіти економічних спеціальностей мовленнєва компетентність є особливо важливою, оскільки вона забезпечує їм успішне виконання професійних завдань, ефективне спілкування з колегами, партнерами та клієнтами та сприяє розвитку кар'єри.

Мовленнєва компетентність представляє собою діяльність, спрямовану на розуміння або створення тексту під час мовленнєвої діяльності. У випадку фахівця-економіста, мовленнєва компетентність виявляється у здатності використовувати мовні засоби, що відповідають меті спілкування. Це своєрідна практика оволодіння рідною мовою, її словниковим запасом, граматиною, а також дотримання всіх норм мовленнєвого вживання. Мовленнєва компетентність виконує ряд важливих функцій [1, с. 74], серед яких:

— визначення теми мовленнєвого повідомлення та його поділ на змістові частини (орієнтування);

— встановлення змістової думки та логічного зв'язку повідомлення;

- визначення загального змісту повідомлення;
- визначення рівня доцільності отримання повідомлення;
- розуміння кінцевого значення висловлювання, komponування частин змістового наповнення в завершене повідомлення;
- планування та передбачення основної мети змістової частини та створення логічного ходу інформації в повідомленні;
- реалізація змістової частини тексту під час мовлення;
- контроль відповідності сформованого тексту з повідомленням

Для розвитку орфографічної компетенції, що розуміється як вміння коректно використовувати слова на письмі відповідно до правил правопису, рекомендується використовувати різноманітні вправи. Систематизація знань з орфографії буде більш ефективною, якщо викладач впроваджує конкретні методи технології критичного мислення, що дозволяє урізноманітнювати форми роботи та зробити освітній процес більш цікавим.

Лексичну компетенцію розглядаємо як свідоме та вмотивоване дотримання лексичних норм сучасної української літературної мови: використання слів у їхньому відповідному значенні, яке закріплене в академічному тлумачному словнику; застосування слів з урахуванням історичних змін у лексиці та семантиці; використання слів з урахуванням лексикосемантичних відносин між ними; врахування правил поєднання слів між собою [2, с. 76].

Для розвитку лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей під час вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» варто проводити роботу з термінологічною лексикою, яка є важливим елементом формування мовленнєвої компетентності у студентів економічних спеціальностей. Вона сприяє розвитку фахових навичок, необхідних для успішного професійного зростання майбутніх економічних фахівців.

Аналіз термінологічної лексики за тематичними блоками забезпечить краще розуміння студентами економічних спеціальностей значення та вживання термінів. Формування стійких асоціацій між термінами та їхніми визначеннями, у свою чергу, сприятиме швидшому запам'ятовуванню студентами термінів.

Однією з ключових складових мовленнєвої компетентності є фразеологічна компетентність. Вона передбачає розуміння та використання фразеологізмів в мовленні. Фразеологізми – це сталі мовні обороти, що мають конкретне значення. Вони є важливою частиною мови, яка відображає національний колорит і менталітет. Студенти повинні

мати достатній запас фразеологізмів для ефективного спілкування в різних контекстах, зокрема в професійному оточенні.

Фразеологічна компетентність слугує важливим показником рівня володіння мовою. Коли студент вільно використовує фразеологізми у своєму професійному спілкуванні, правильно їх тлумачить, це свідчить про високий рівень мовної компетентності. Робота з фразеологізмами є важливим елементом, це сприяє розвитку високого рівня мовної культури та національної свідомості майбутніх фахівців в галузі економіки.

Висновки. Важливо, щоб студент економічної спеціальності, проводячи комунікативну підготовку, освоював ключові мовленнєві закономірності, які є найбільш суттєвими для успішної галузевої взаємодії. Під час навчання студентів економічних спеціальностей важливо акцентувати увагу на оволодінні принципами та гуманітарними аспектами мовленнєвої компетентності.

Основна мета полягає в тому, щоб забезпечити майбутнього фахівця ефективним мовним, логічним і емоційним інструментарієм, який дозволить йому успішно взаємодіяти з іншими людьми. Навчання студентів повинно спрямовуватися на розвиток навичок уважного слухача, вміння розпізнавати відмінності у сприйнятті іншими учасниками комунікації, вибір відповідних мовних засобів залежно від комунікативної ситуації. Це підкреслює необхідність не лише удосконалення компетентності, але й спонукання студентів до практичного використання набутих навичок у реальних ситуаціях мовленнєвої взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Орап М. Мовленнєва компетентність та мовленнєва діяльність сучасної молоді. Освіта регіону. 2010. № 1. С. 84-88.
2. GOLTVENYTSKA M. Competence approach in teaching the Ukrainian for specific purpose to recipients of higher education of creative specialties. Humanities science current issues. 2021. Vol. 2, no. 35. P. 74-81. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-12> (date of access: 17.12.2023).
3. Грицак Н. ВІД ПЕДАГОГІЧНОГО КОУЧИНГУ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ. Education. Innovation. Practice. 2023. Т. 11, № 9. С. 21-26. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650x-vol11i9-003> (дата звернення: 17.12.2023).
4. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Київ : МОН. 64 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>.

5. Тележкіна О. О. Застосування проєктної технології на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) у вищих навчальних закладах. Нова педагогічна думка. Рівне, 2014. № 2 (78). С. 141-144.
6. Хом'як І. Мовленнєва культура безпечної життєдіяльності. Дивослово. 2018. № 4 (733), квіт. С. 32-36.

*Родін Олександр Кімович,
викладач Харківської гуманітарно-
педагогічної академії
ORCID: 0009-0000-7140-1707*

МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4644/>

Метод проєктів виник на початку 20 століття на базі прагматичної педагогіки американського філософа Джона Дьюї і був сформульований як такий в статті американського педагога Уільяма Кіл Патріка «Метод проєктів» у 1918 році.

В ті часи думки педагогів були зайняті пошуком шляхів активізації самостійного мислення учнів з метою навчання їх не банальному запам'ятовуванню та відтворюванню знань, а вміння застосовувати надбанні знання на практиці. Цей метод спонукає учнів до активної пізнавальної та творчої спільної діяльності при вирішенні однієї спільної проблеми, тобто інтеграції знань із різних предметних галузей.

В основі методу – розвиток вміння конструювати власні знання, орієнтуватись в інформаційному просторі, власне, критичного і творчого мислення.

Головна ціль будь-якого проєкту – формування ключових компетенцій, а також готовність мобілізувати їх в необхідній ситуації. До таких компетенцій можна віднести і рефлексивні навички, і пошукові, і комунікативні, і презентаційні тощо [2].

Існують різні типи проєктів. Серед таких *дослідницькі*, що повністю підпорядковані логіці невеликого дослідження – творчі проєкти, що не мають детально опрацьованої структури спільної прикладної діяльності учасників. Вона тільки намічається і далі розвивається, підпорядковуючись логіці спільної діяльності та інтересам учасників проєкту. Також це *рольові ігрові проєкти*, у яких структура також лише намічається і залишається відкритою до закінчення проєкту. Учасники

беруть на себе певні ролі. Це можуть бути літературні персонажі чи вигадані герої. Результати таких проектів можуть намічатись на початку проекту, а можуть виявлятися лише до його закінчення. *Інформаційні проекти* – тип проекту, коли спочатку відбувається збір інформації про якийсь об'єкт чи явище, далі – ознайомлення учасників з цією інформацією та її аналіз, і узагальнення фактів, призначених для широкої аудиторії. Структура такого проекту може бути позначена так: мета проекту, предмет інформаційного пошуку, джерела інформації, способи обробки інформації, результат інформаційного пошуку, презентація. Такі проекти часто інтегруються в дослідні проекти та стають їх органічною частиною.

Чим же може бути корисний метод проектів у викладанні іноземної мови і в якій спосіб він може бути з реалізований?

Метою навчання іноземної мови є іншомовна мовленнєва діяльність як міжкультурна взаємодії. Мова – елемент культури, що функціонує в етнокультурному просторі. Опановуючи мову, ми засвоюємо властивий народові образ світу, бачення світу через призму національної культури, важливим компонентом якої є мова. Йдеться про необхідність формування країнознавчої компетенції – сукупності фонових знань про країну мови, що її вивчають, наявність яких забезпечує певний рівень використання національно-культурного компонента мови, невербальних засобів спілкування, мовленнєвого етикету.

Предметом мовленнєвої діяльності є думка. Мова ж – засіб формування та формулювання думки. [3]

Щоб при навчанні іноземної мови сформувати комунікативну компетенцію поза мовним оточенням, недостатньо наситити урок умовно-комунікативними чи комунікативними вправами, які б дозволяли вирішувати комунікативні завдання. При цьому учням необхідно надавати можливість мислити, міркувати, акцентуючи увагу на змісті свого висловлювання, щоб у центрі була думка, а мова виступала у своїй прямій функції – *формування та формулювання цих думок*.

Одже, ідея такого підходу до навчання іноземної мови – перенести акцент з різного виду вправ на активну мисленеву діяльність учнів, що вимагає для свого оформлення володіння певними мовними засобами.

В основі будь-якого проекту полягає якась проблема. Задля її вирішення учням потрібні знання мови, а також різні предметні знання. Крім того, учням необхідні певні інтелектуальні, творчі та комунікативні здібності. До перших можна віднести вміння працювати з інформацією. До творчих умінь можна віднести вміння генерувати ідеї, для чого, в свою чергу, потрібні знання у різних предметних галузях. До комунікативних відносять вміння вести дискусію, слухати і чути співрозмовника,

відстоювати свою точку зору, уміння знаходити компроміс із співрозмовником, уміння лаконічно викладати свою думку. Таким чином, для грамотного використання методу проектів потрібна значна підготовка, що реалізується у цілісній системі навчання.

У якості прикладу розглянемо заняття з англійської мови на тему «Австралія» для учнів коледжу, який знайомить студентів із новою для них лінгвокраїнознавчою інформацією. Учням заздалегідь було запропоновано самостійно знайти та подати інформацію про Австралію у вигляді проектної роботи, та поділитися цією інформацією з одногрупниками. Під час обговорення тем своїх майбутніх проектів студентам було запропоновано розглянути різні сторони життя Австралії для того, щоб зміст робіт не повторювався та був цікавим для всіх. Робота над проектом триває протягом декількох занять і вже на першому занятті тематичного розділу студенти роблять виставку своїх проектів, а частина студентів розповідає про зміст своєї лінгвокраїнознавчої знахідки, тобто захищає усно свій проект.

В результаті роботи над проектами студенти частково знайомляться з країною, мешканці якої послуговується англійською мовою. А у викладача з'являється можливість одночасно із запровадженням нового матеріалу провести контроль навичок мовлення студентів у формі монологічного висловлювання та оцінити письмовий компонент проектів.

На кожному із занять з цієї теми викладач здійснює поетапний контроль, попередньо обговоривши з учнями черговість захисту ними своїх проектів. Це знімає психологічний бар'єр, оскільки студенти самі вирішують, коли їм виступати, і дає можливість викладачеві спланувати заняття з урахуванням майбутніх виступів.

Під час заняття використовується великий наочний матеріал, виготовлений викладачем. Часто застосовуються такі форми роботи, як «мозковий штурм», групова робота та перегляд навчальних відео про країну або аматорських роликів блогерів, що містять їх особисті враження про країну та мовні особистості її носіїв. Відеоматеріали забезпечують додатковий стимул для студентів, підвищують їх мотивацію, є додатковим джерелом інформації з теми і дозволяють зробити заняття такими, що запам'ятовуються.

Метою таких занять є поглиблення та розширення знань студентів про країну мови, яку вони вивчають. Для досягнення цієї мети вирішуються наступні навчальні завдання – введення нових лексичних одиниць, навчання пошукового читання, вдосконалення навичок аудіювання, контроль рівня сформованості навичок монологічної форми спілкування (захист проектів на тему «Що ти знаєш про Австралію?»), розвиваючі завдання – розвиток мислення, уваги, пам'яті, мовної здогадки,

розвиток самостійності та креативності, розвиток умінь взаємодії у групі, розширення кругозору (розвиток лінгвокраїнознавчої компетенції) та завдання, що виховують повагу до співрозмовника, вміння вислуховувати, навчання студентів співробітництву та роботі в групі.

Оснащенням уроку можуть бути проекти учнів «Що ти знаєш про Австралію?», карта Австралії, фотографії з видами штатів та міст, діаграма “Who lives in Australia?”, плакат із назвами народів Австралії, плакат із назвами австралійських свят та їх датами, індивідуальні картки на тему “Australian Holidays”, “Exotic fauna of Australia”, аркуші для групової роботи та відео “Australia”, аркуші із завданнями до відео.

На початку заняття викладач оголошує тему та план роботи і показує на карту Австралії зі словами: “Look at the board. You can see a map. What country is shown on the map?” На що студенти відповідають: “Australia”. Викладач далі зазначає: “Right. Australia” – the theme of our lesson. The plan of our work is written on the board. Today we will speak about different features of Australia”.

Вчитель каже: “Last week I asked you to find some information pertaining to Australia and make individual or group projects. You have done this task and now you will present your projects on the board. First, we will play a game, then you will tell about your projects and learn some more information pertaining to the theme. At the end of the lesson we will watch video about Australia. If there are no questions, let’s get down to work.”

Починається «Мозковий штурм». Це групова робота. Мета гри – з’ясувати, скільки учнів вже знають про Австралію. Група ділиться на декілька підгруп по три-чотири особи (студентів краще заздалегідь розсадити за рівною кількістю людей на кожен ряд). Кожній групі видається аркуш паперу формату А4, у якому заздалегідь написані заголовки Cities, States, Natural features, Famous people, Industries, Recent events. Учням необхідно згадати та записати спільними зусиллями відому їм на даний момент інформацію про Австралію під запропонованими заголовками. Гра проводиться досить швидко, за певний час – 4 хвилини.

Викладач каже: “This game includes a writing aspect. The purpose is to find out how much you know about Australia. Work in groups. Write down as much information as you know under each heading. You have four minutes to complete.”

Коли час вичерпано, їх заповнені аркуші порівнюються наступним чином: представник кожної групи читає записи, викладач заносить їх на один великий аркуш чи на дошку і визначає групу, що продемонструвала більше знань.

Вчитель каже: Your time is over. Let’s compare your notes. How many cities (states, natural features, famous people) have you written? Please read

what you know about recent events and industries. I think, the students from the second group are more familiar with Australia. But you all have worked hard. Thank you. I hope that at the end of the lesson you will be able to add some more information.

Викладач нагадує студентам, що до заняття вони зробили проекти, представлені на виставці – на дошці або на спеціально відведеному стенді.

До цього заняття свої виступи приготували чотири студенти, які розповідають про австралійський штат, місто, австралійські свята, своєрідну фауну. Так як теми виступів заздалегідь відомі викладачеві, він для решти студентів підготував завдання для перевірки розуміння прослуханих виступів, що проходить у формі запитання-відповідь.

Після закінчення заняття студенти коротко підбивають підсумки того, що нового вони дізналися і яку інформацію можна додати до аркушів, які вони заповнювали на початку занять. Викладач оцінює роботу кожного студента, дякує за роботу та прощається.

Очевидно, що під час роботи над проектом спілкування іноземною мовою поєднується з інтелектуально-емоційною діяльністю, при якій надбання знань відбувається у процесі прогресивних змін у структурі особистості учня. При цьому зростає його внутрішня мотивація через перенесення центру навчання з викладача на студента. Таким чином, застосування методу проектів при навчанні іноземної мови допомагає долати міжмовну інтерференцію та «мислити іншою мовою» і в цілому активізувати процес мислення учнів.

Література:

1. Бодько Л. Метод проектів як засіб реалізації особистісно орієнтованого навчання / Л. Бодько // Початкова школа. – 2013. – № 10. – С. 1-4.
2. Bender, William N. (2012). Project-Based Learning: Differentiating Instruction for the 21st Century. Thousand Oaks, CA: Corwin Press. с. 42. ISBN 978-1-4522-7927-5.
3. <http://dontsov-nic.com.ua/funktsiji-movy/>
4. <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/download/3500/3066/0>
5. <http://www.nmc.od.ua/wp-content/uploads/2013/10/Oliynik.pdf>

*Шевчук Володимир Юрійович,
студент 2 курсу магістратури
спеціальності – 291 Міжнародні
відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії,
ОП «Міжнародні комунікації»,
Київський національний
університет ім. Т.Г. Шевченка*

*Науковий керівник:
Запорожець Оксана Юрївна,
кандидат політичних наук,
Київський національний
університет ім. Т.Г. Шевченка*

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ російської федерації У КРАЇНАХ АЗІЇ ТА АФРИКИ У 2022-2023 РОКАХ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4622/>

Актуальність теми дослідження полягає насамперед в тому, що на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин відбулося виникнення відносно нового поняття інформаційної війни, яка є не менш небезпечною ніж традиційна війна. Держави все частіше в своїх тактичних діях та стратегіях використовують інформаційні технології. У цьому контексті значна увага приділяється інформаційно-психологічним операціям (ІПСО), які є дестабілізуючим чинником впливу для людини, суспільства та держави. Сьогодні інформаційні технології, соціальні мережі та медіа стали частиною безпекового середовища, саме тому країни світу використовують інформаційно-психологічні операції для впливу на думки, погляди, переконання та процес прийняття рішень з метою досягнень політичних, військових, економічних та інших цілей.

Одну з провідних ролей у проведенні інформаційно-психологічних операцій відіграє Росія. Об'єктами впливу є зокрема країни Азії та Африки. ІПСО рф націлене саме на ці регіони, адже Москва має тут стабільний вплив ще з часів СРСР. Фундамент пропаганди та дезінформації, як частини інформаційно-психологічних операцій, вже був закладений, тому рф наразі продовжує реалізовувати їх. Зважаючи

на це, Україні та партнерам необхідно перехоплювати інформаційне середовище у цих регіонах, адже тут зосереджена велика частина населення світу та економічна й геополітична сила, яка здатна впливати на перебіг міжнародних подій.

Інформаційно-психологічні операції є об'єктом дослідження низки вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких варто зазначити роботи В. Телелима, Є. Магди, І. Рущенка, Г. Почепцова, В. Толубко, Я. Жаркова, В. Петрик, М. Гетьманчука, Г. Пєвцова, К. Хударковського, В. Горбуліна, О. Додонова, Д. Ланде. Темі ПІСО також присвячені роботи іноземних науковців – А. Лельонек, Д. Матерняк, Г. Лассуел, Р. Лонглі, Б. Фіндлі, Френк Л. Гольдштейн, Ф. Вокер, Дж. Джоветт, В. О'Доннелл.

У словниках інформаційно-психологічні операції визначаються як система операцій, метою яких є передача аудиторії певної інформації та сигналів, щоб вплинути на її емоції, а також формувати поведінку влади, організацій, груп та окремих осіб [1].

Використання радіомовлення під час проведення ПІСО досягло піку під час Другої світової війни. Знаменита японська «Токійська троянда» трансливала музику з неправдивою інформацією про японські військові перемоги, щоб знеохотити союзні сили. Однак у, мабуть, найвпливовішій інформаційно-психологічній операції у Другій світовій війні американські командири організували «витік» фальшивих наказів, що призвело до того, що німецьке верховне командування повірило, що союзницьке вторгнення буде розпочато на пляжах Кале, а не в Нормандії.

Френк Л. Гольдштейн у своїй книзі про принципи психологічних операцій (“Psychological operations: principles and case studies”) охарактеризовує психологічні операції США наступним чином [2].

Інформаційно – психологічні операції є життєво важливим елементом у широкому спектрі політичних, військових, економічних та ідеологічних дій США. Правильно застосована операція знижує моральний дух і боєздатність ворожих військ і викликає незгоду та незадоволення в їхніх рядах. Психологічні операції можуть сприяти опору серед цивільного населення проти ворожого режиму або використовуватися для підвищення іміджу законного уряду. Кінцева мета американських операцій полягає в тому, щоб переконати ворожі, дружні та нейтральні країни та сили вжити дій, сприятливих для США та їхніх союзників. США розділяють психологічні операції стратегічного та тактичного рівня. Стратегічні психологічні операції, як правило, вважаються аспектом публічної дипломатії і зазвичай створюються та керуються міжурядовими робочими групами, створеними для конкретної короткострокової ситуації чи регіонального питання, що викликає занепокоєння. Міжурядові групи періодично збираються для уточнення

стратегічної політики операцій, зважаючи на перебіг політичних і військових подій. У тактичних операціях або безпосередньо на полі бою командири використовують такі прийоми, як трансляція через гучномовець і розкидання листівок з потрібною інформацією, використовується тактичний обман, контрпропаганда та інші нетрадиційні засоби залежно від тактичної ситуації. Психологічні операції прискорюють позитивні наслідки військового успіху та можуть, за певних умов, відстрочити наслідки військової невдачі. Оскільки психологічні операції примножують бажані ефекти, позитивні результати можуть призвести до більш швидкої перемоги з меншими витратами матеріалів, часу та жертв.

Сьогодні інформаційна сфера стала не лише найважливішою сферою міжнародного співробітництва, але й об'єктом суперництва, а практика інформаційно-психологічної боротьби вже трансформувалася на самостійний напрям зовнішньої політики. Провідні держави світу широко використовують у своїй зовнішньополітичній діяльності технології інформаційно-психологічного впливу, які розглядаються важливими складовими частинами їх загальної стратегічної діяльності та здійснення міжнародної політики (від формування позитивного образу держав на міжнародній арені з використанням інструментів «м'якої сили» (наприклад, публічної дипломатії) до застосування технологій інформаційно-психологічного протиборства (наприклад, для проведення спеціальних інформаційних операцій, інформаційних атак, ведення повноцінних інформаційно-психологічних воєн).

Список джерел:

1. Словник з медіаграмотності. Національний проєкт з медіаграмотності Міністерства культури та інформаційної політики. – Режим доступу: <https://filter.mkp.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/slovnnyk.pdf?sv>
2. Frank L. Goldstein. Psychological Operations: Principles and Case Studies. 1996. 364 с. – Режим доступу: https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/AUPress/Books/B_0018_GOLDSTEIN_FINDLEY_PSYCHOLOGICAL_OPERATIONS.pdf

*Зубарєв Олександр Сергійович,
кандидат соціологічних наук,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0002-9722-2851*

СЕКСУАЛЬНІ ДОМАГАННЯ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4637/>

Професійне та освітнє середовища – це місця, де людина часто зустрічає іншу людину, з якою хоче мати стосунки. Вісім годин у будній день витрачається на працю, ще дві години – на шлях із роботи і додому. Сексуальні домагання – це передусім форма дискримінації за ознакою статі, яка включає образливу, небажану поведінку сексуального характеру. Тому було б неправильно стигматизувати абсолютно всі стосунки, які виникають між дорослими людьми на роботі. Проте професійне та освітнє середовище з точки зору сексуальних домагань є ризикованими просторами. Домагання не завжди відбувається в очевидній формі *quid pro quo*, тобто якимось на зразок «Переспи зі мною, або будеш звільнена», чи створенні ворожого середовища шляхом комбінації фізичних, словесних і візуальних дії [1]. Той, хто домагається, може мімікріювати, видаючи себе за людину, яка має щирі почуття. До жінок розуміння того, що їх домагалися, інколи приходить дуже пізно, вони часто говорять, що були наївними, а тепер – відчують провину [2]. Інколи усвідомлення людиною себе як потерпілої від домагань приходить після того, як вона більше дізнається про це явище й може точніше категоризувати свій досвід [2].

Проблема сексуальних домагань знову вийшла на перший план у 2017 році, коли понад десятка актрис висунули звинувачення у сексуальних домаганнях проти відомого американського режисера Гарві Вайнштайна, після чого він був звільнений із компанії, де був співголовою, а пізніше засуджений. Після цього прокотилася хвиля подібних обвинувачень та звільнень серед високопосадовців, медійних осіб, політиків, що інколи називають «Ефектом Вайнштайна». Це був переломний момент у ставленні до сексуальних домагань на робочому місці, певне пробудження, яке означало усвідомлення того, що величезна кількість жінок зазнають домагань на роботі, але мовчать про це, і що так немає бути, бо кожен заслуговує на безпеку там, де працює. Багато країн

почали вирішувати проблему сексуальних домагань на законодавчому рівні: Ізраїль, Індія, Сполучене Королівство, Франція. Все це було б неможливе без нових медіа. Того ж року у соціальних медіа з'явився хештег #MeToo (з англ. «Я теж») як пряма реакція на ці події. Використовуючи цей хештег, жінки почали розповідати про свій досвід сексуальних домагань, дізнаватися, що вони не самі [2].

Лі Гілмор у книзі «Ефект #MeToo: що відбувається, коли ми віримо жінкам» розглядає #MeToo (справді, краща назва, ніж «Ефект Вайнштейна») як «нарративний активізм», який сягає витокami наративів рабів як способу боротьби темношкірих жінок проти зґвалтувань, що набув нового змісту в поєднанні з можливостями соціальних мереж. Лі Гілмор показує, як свідчення виживших «перетворюють досвід на доказ через наратив» і відкривають потенціал наративного активізму для виявлення структур насильства і перетворення мовчання виживших на свідчення [3].

Опитування, проведені після цих подій, показують, що сексуальні домагання на робочому місці досі залишаються проблемою. Незалежне національне опитування Університету Квінніпіак (США), проведене за репрезентативною вибіркою, містило питання «Чи зазнавали ви коли-небудь сексуального насильства, тобто хтось торкався вас у невідповідній сексуальній манері без вашої згоди чи ні?», відповідь на яке дозволяє сформувати уявлення про поширеність сексуальних домагань серед американців. На це питання відповіли «так» 47 % жінок та 17 % чоловіків. Серед тих чоловіків і жінок, які стверджують, що зазнали сексуальних домагань, зазначили, що це сталося в соціальних мережах – 39 %; на роботі – 37 %, вдома – 27 %; на вулиці – 20 %, в школі – 19 %. Американське суспільство у більшості своїй нелояльне до домагань з боку високопосадовців. За даними цього опитування, на думку 66 % американців, якщо кілька людей звинуватили обраного посадовця в сексуальних домаганнях або насильстві, цей чиновник повинен піти у відставку, і тільки 24 % вважають, що не повинен [4].

В. Ярбер та Б. Саяд вказують на те, що сексуальні домагання є найпоширенішими в тих професійних спільнотах, де переважають чоловіки, це, зокрема, правоохоронні органи, армія, будівництво тощо. В Україні останніми роками спостерігалось зростання представництва жінок в усіх сферах суспільного життя, зокрема в армії. Але оскільки ці інститути створювалися чоловіками і довгий час участь у їхньому функціонуванні для жінок була лімітованою, то проблема сексуальних домагань у цих сферах може бути особливо гострою. Зважаючи на реалії війни, Україні потрібно взяти до уваги досвід інших країн, де вивченню та протидії зґвалтуванням, сексуальному насильству та домаганням в армії

приділяється особлива увага. Наприклад, Міністерство оборони США регулярно звітує про сексуальне насильство в армії. Звіт 2016 року показав, що 21 % жінок активної служби та 6 % чоловіків активної служби вказали, що зазнали сексуального домагання в попередньому році до проведення опитування. Серед представників ЛГБТQ+ цей відсоток вищий: 28 % жінок і 20 % чоловіків, що ідентифікували себе як ЛГБТQ+, вказали, що зазнали сексуального домагань [2]. Проблема забезпечення безпечного середовища для військових актуалізувалася у зв'язку з епізодом із закритою групою Marines United у Фейсбук, в якій відбувалося несанкціоноване поширення зображень жінок із Корпусу морської піхоти США із образливими коментарями [2]. Коли йдеться про злочини, такі як зґвалтування, то виникає проблема їхнього належного розслідування. Все це неабияк актуально для України.

Література:

1. Grossman, J. Sexual Harassment. In The Oxford Companion to American Law: Oxford University Press. URL: <https://www-oxfordreference-com.proxyiub.uits.iu.edu/view/10.1093/acref/9780195088786.001.0001/acref-9780195088786-e-0839> (Last accessed 21.09.2023).
2. Yarber W. L., Sayad B. W. Human Sexuality: Diversity in Contemporary Society. Tenth ed. McGraw-Hill Education. 2018. P. 506-507.
3. Gilmore L. The #MeToo Effect: What Happens When We Believe Women. New York Chichester, West Sussex: Columbia University Press. 2023. <https://doi-org.proxyiub.uits.iu.edu/10.7312/gilm19420>
4. Quinnipiac University National Pollh. URL: <https://poll.qu.edu/Poll-Release-Legacy?releaseid=2505> (Last accessed 21.09.2023).

*Панченко Вікторія,
здобувач вищої освіти 3 курсу,
спеціальності 242 «Туризм і
рекреація» Державного
торговельно-економічного
університету*

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ ТУРИЗМ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4624/>

Для більшості людей туризм – це відпочинок, екскурсії та сувеніри. Мало хто знає, що подорожуючи, можна внести свій внесок у розвиток тих країн, які вони відвідують. Цей вид туризму відомий як волонтерський туризм та спрямований на те, щоб подорожі не лише приносили задоволення туристам, але й позитивно змінювали світ навколо нас.

Волонтерський туризм – це вид туризму, який поєднує подорожі з добровільною допомогою місцевим громадам або проектам. Він може мати різні форми та напрямки, такі як екологічний, культурний, освітній, медичний, гуманітарний та інші.

В Україні даний вид туризму став одним зі способів підтримки та відбудови країни, яка постраждала від агресії Росії. Багато волонтерських організацій та ініціатив тепер пропонують можливості для волонтерського туризму в різних регіонах України, зокрема на сході, де тривають бойові дії. Наприклад, Волонтерська Платформа, яка зібрала більше ніж 400 тис. користувачів, понад 500 організацій і локальних волонтерських ініціатив та близько 50 тис. реєстрацій на волонтерські можливості [1].

Усі небайдужі люди відвідують місця, де ведуться бойові дії, з метою надання допомоги та підтримки населенню, яке потерпає від війни, військовим підрозділам та переселенцям. Вони шукають ліки та продукти, займаються автоволонтерством та допомагають у кіберпросторі. Крім того, допомагають збирати дані, документувати стан територій, залучають громадськість до дискусії про проблеми та відновлення країни.

Війна в Україні значно перебудує всю галузь туризму, і після завершення бойових дій в країні з'являться нові напрямки мандрівок і місця героїчної слави можуть стати новими туристичними напрямками [2].

Так як волонтерський туризм залучає увагу до проблем, з якими стикаються території, що потребують відновлення, він може стати важливим інструментом у відбудові України після війни. Волонтери можуть допомогти відновити пошкоджені будівлі, зелені насадження, інфраструктуру, а також забезпечити підтримку місцевого населення. Волонтерські проекти можуть також допомогти залучити туристів до регіонів, які потребують відновлення, і сприяти розвитку туризму в Україні, саме подорожуючи, вони матимуть можливість відвідати території, які звільнили та на свої очі побачити руйнування.

Саме такою діяльністю займаються волонтери «Добробату». Волонтери "Добробату" допомагають постраждалим у нагальному відновленні житла та об'єктів соціальної інфраструктури на деокупованих територіях. За підтримки партнерів, волонтери "Добробату" розбирають завали та нагально відновлюють зруйновані внаслідок повномасштабного вторгнення армії РФ будинки та об'єкти соціальної інфраструктури [3].

Волонтерський туризм в Україні став не лише засобом відпочинку, а й ефективним інструментом у відбудові країни, яка постраждала від агресії. Багато волонтерських організацій та ініціатив пропонують можливості для участі в добровільних проектах у різних регіонах, сприяючи відновленню пошкодженої інфраструктури та підтримці місцевого населення.

Список літератури:

1. Волонтерська Платформа об'єднала 400 тисяч українців довкола допомоги Україні під час війни (unicef.org)
2. Війна в Україні – яким буде туризм в країні після завершення бойових дій | РБК Україна (rbc.ua)
3. Добробат – це добровольчий будівельний батальон! (dobrobat.in.ua)

*Швайко Іван Євгенійович,
здобувач I (бакалаврського)
рівня вищої освіти Навчально-
науковий інститут права
Державного податкового
університету*

*Науковий керівник:
Берташ Марія Ігорівна,
викладач кафедри психології,
педагогіки та соціології
Державного податкового
університету*

УПРАВЛІННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4625/>

Конфлікти в суспільстві і в житті кожної людини займають особливе місце. Поняття конфлікт нам говорить, що це зіткнення сторін, думок, сил або відсутність згоди між двома чи більшою кількістю сторін. А ось поняття управління конфліктом – це цілеспрямований, обумовлений об'єктивними законами вплив на його динаміку в інтересах розвитку чи руйнування тієї соціальної системи, до якої має стосунок даний конфлікт. Основна мета управління конфліктами полягає в тому, щоб запобігати деструктивним конфліктам і сприяти адекватному розв'язанню конструктивних.

Важливими принципами керування конфліктами є:

- принцип компетентності – втручання у природній розвиток конфліктної ситуації повинно здійснюватися компетентними людьми, які мають відповідну теоретичну підготовку та багатий життєвий досвід. Керувати можна лише тим, що добре знаєш. У іншому випадку керування може призвести до гірших результатів, ніж ті, які були при природньому розвитку подій;

- принцип співробітництва і компромісу – бажано не змінювати радикальним чином зміст розвитку подій, а зробити так, щоб форма вирішення протиріччя була конструктивною, а засоби – неконфліктними. Можна намагатися змусити опонентів відмовитися від своїх намірів, не допускати їхньої боротьби. Краще за все дати можливість людям захищати свої інтереси, але домогтись, щоб вони робили це шляхом співробітництва, компромісу, уникнення конфронтації [1, С. 53].

Розрізняють організаційні (адміністративні) і між-особові способи управління конфліктами.

Організаційний метод відносить у себе чітке формулювання вимог, яке має наявність ясно і однозначно сформульованих прав і обов'язків, правил виконання завдань. Використовування координуючих механізмів, яке включає Суворе дотримання принципу єдиноначальності полегшує управління великою групою конфліктних ситуацій, оскільки кожний знає, чий розпорядження він повинен виконувати. Встановлення спільних цілей, формування спільних цінностей. Система заохочень. Встановлення чітких, об'єктивних критеріїв оцінки результатів праці, що знижують вірогідність виникнення відчуття несправедливості, образи.

Між-особовий спосіб управління конфліктів, являє собою стратегію поведінки в конфліктних ситуаціях. Серед них:

1. Ухилення. Людина, що дотримується цієї стратегії, прагне уникнути конфлікту.

2. Згладжування. Цей стиль ґрунтується на тезах не "варто розгойдувати човен", "Давайте жити дружно". "Згладжувач" прагне не випустити назовні ознаки конфлікту, конфронтації, закликаючи до солідарності.

3. Примус. Той, хто дотримується цієї стратегії, намагається примусити прийняти свою точку зору за будь-яких обставин; його не цікавить думка інших. 4. Компроміс. Цей стиль характеризується прийняттям точки зору іншої сторони, але певною мірою.

5. Вирішення проблеми (співпраця). Цей стиль ґрунтується на переконаності учасників конфлікту в тому, що розбіжність в поглядах – це неминучий результат того, що у розумних людей є свої уявлення про те, що правильно, а що ні [2].

Умови воєнного стану можуть створювати надзвичайні ситуації, які впливають на трудовий колектив. Важливо враховувати, що в таких

умовах психологічний тиск та нестабільність можуть призводити до збільшення конфліктів. Можна виділити кілька напрямків, щодо управління та попередження конфліктів у трудовому колективі в умовах воєнного стану:

1. Комунікація та інформація: Забезпечити регулярну та відкриту комунікацію. Розповідати працівникам про зміни в умовах роботи та будь-які рішення, пов'язані з воєнним станом. Підкреслити важливість взаємодії та взаємної підтримки в цей важкий період.

2. Психологічна підтримка: Надати доступ до психологічної підтримки для співробітників, оскільки стрес та неспокій можуть призводити до конфліктів. Організувати сесії тренінгу зі стресового менеджменту та комунікаційних навичок.

3. Створення командного духу: Заохочування до взаємодопомоги та співпраці між працівниками. Організувати командні заходи, щоб підсилити почуття спільності та колективного відповідальності.

Для ефективної роботи колективу, також було створено таких три поради, щоб запобігти конфліктним ситуаціям:

По-перше, у кожній організації необхідно створити графік адаптаційного періоду і профіль посади співробітника для чіткого розуміння покладених на нього функцій і завдань, які буде виконувати цей співробітник.

По-друге, необхідно сформулювати чітку структуру комунікаційних ліній, ознайомити з нею весь колектив.

По-третє, як показує практика, дуже корисне створення системи щоденних координацій між керівництвом та підлеглими для створення пріоритетних у роботі цілей на день, тиждень, місяць. Важливо розуміти, що дані нововведення можливі для впровадження не в усіх компаніях, необхідно індивідуально розробляти під кожен колектив організації план поліпшення його діяльності

Всі ці аспекти, можуть створити в трудовому колективі великі проблеми, що конфліктних суперечок не уникнути.

Від ефективності управління конфліктом залежить стабільність у діяльності організації, на яку впливають: масштаб дисфункціональних наслідків, усунення причин суперечностей, вірогідність суперечливих зіткнень. У цьому керівник організації має принципову перевагу, що забезпечує йому стратегічне лідерство в конфлікті, у його розв'язанні: право виробляти цілі, способи й методи їх досягнення, забезпечувати їх реалізацію, аналіз результатів [3, С. 87-92].

Управління конфліктами є одним з напрямків діяльності кожного керівника. Від його конфлікт-логічної компетентності залежить успіх у вирішенні складних завдань і його управлінської діяльності в цілому, а також створення соціально-психологічного клімату в трудовому колективі.

Список використаних джерел:

1. Орлов В. Ф., Отич О. М., Фурса О. О. Закономірності виникнення, розвитку та розв'язання конфліктів у навчально-виховному процесі вищих закладів освіти. *Психологія конфлікту*. 2008. С. 53.
2. Управління конфліктами: психологічний аналіз, Освіта:UA, доступно 05.04.2012 <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29312/>
3. Євтушенко Г. І., Ватоян А. М., Єрємін М. А. Формування колективу організації як основа ефективного управління персоналом. *Вісник Херсонського державного університету*. 2019. №36. С. 87-92.

*Помпа Ольга Василівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії
та методики фізичного виховання,
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

*Петричук Ліза Анатоліївна,
магістрантка факультету
фізичного виховання та мистецтв,
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

ЗМІНА ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ 10-11 РОКІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФУТБОЛОМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4659/>

Розвиток фізичних якостей у юних спортсменів відбувається під впливом вікових особливостей і систематичних занять фізичними вправами, що відповідають віку спортсмена. Такий розвиток покращує функціонування всіх органів і систем організму, в тому числі і фізичних якостей. Вибір засобів і методів у процесі розвитку фізичних якостей визначається правильним педагогічним підходом. Оскільки організм – це цілісна система, то і підхід до фізичного виховання повинно бути комплексним: вік 10-11 років є сенситивним періодом для розвитку швидкості, спритності та гнучкості. Швидкість – це здатність футболіста виконувати рух за мінімальний проміжок часу в заданих умовах [1]. Ефективним засобом розвитку фізичних якостей є фізичні вправи, що виконуються в парах, з інтервалами відпочинку між ними, які повинні бути оптимальними, щоб дати можливість організму відновити свою роботу. Ці ж засоби можна використовувати для розвитку швидкісних якостей витривалості, але інтервали відпочинку повинні бути обмеженими.

Важливим засобом розвитку швидкісних якостей є вправи, "що виконуються з максимальною інтенсивністю (граничною) за короткий час (близько 15хвилин)". Аналіз роботи В. Н. Власова, В. П. Філіна (2015) показує, що для розвитку швидкості фахівці використовують засоби, "спрямовані на збільшення частоти виконання вправ". Видно, що вони рекомендують наступне. Приділяти увагу розігріву опорно-рухового апарату, щоб запобігти розривам і надривам м'язових волокон. Такі вправи слід виконувати на початку основної частини тренування, після чого слідують вправи на розвиток витривалості та м'язової сили [2].

Цікаво зазначити, що футбол наприкінці 19 століття не був таким популярним, але це не було пов'язано з низькою фізичною підготовкою гравців. Того часе спортивне взуття "бутси" було повністю виготовлене зі шкіри (вагою приблизно 500 г). Вони також вбирали воду у вологу погоду, що робило їх ще важчими [3].

Стартова швидкість бігу (наявність м'яча і суперників, часта зміна ігрової ситуації напрямку руху, що вимагає правильної техніки бігу). Швидкість оцінки (гравець "бачить" поле). Швидкість роботи з м'ячем (застосування техніки гравця в ігровій ситуації). Швидкість тактичного мислення.

Зі збільшенням кількості полів зі штучним покриттям шипи є ергономічним інструментом для забезпечення належного тертя між підошвою футбольного взуття та поверхнею поля. Шипи бувають круглі та плоскі. Якщо покриття тверде, використовують бутси з короткими плоскими шипами по всій підошві. Для штучних покриттів використовуються конічні шипи, з приблизно 20-40 шипами; таке взуття називається сороконожки. На трав'яному покритті кількість шипів в середньому становить від 8 до 13 [2, 3].

Іншими словами, спортивне взуття у футболі є одним з основних ергономічних інструментів. За спостереженнями, професійні гравці повинні мати кілька пар спортивного взуття з відповідним маркуванням для забезпечення належної швидкості під час матчу. Таке взуття дуже зручне, а шипи можна замінити самостійно, пристосувавши їх до поверхні, а іноді і до металевих шипів. Для змагань у приміщенні підійдуть футбольні бутси на плоскій гумовій або поліуретановій підошві з рельєфною поверхнею. Для змагань на відкритому повітрі потрібне футбольне взуття з шипами на підошві. Таке взуття називається бутси, або шиповки, якщо вони з шипами. На м'якому або вологому ґрунті кількість шипів повинна бути обмежена шістьма-восьми. На твердому ґрунті шипи не проникають у землю, а ковзають поній, створюючи ризик травмування гравця. Тренувальні заняття слід планувати послідовно,

включаючи оптимальні періоди відпочинку. Фізичні вправи як засіб підвищення швидкості можуть поєднуватися з різними підходами, але відпочинок для відновлення повинен бути пріоритетним (Віхров, 2000).

Спритність Л. П. Сергієнко описує спритність як "здатність до швидкого засвоєння нових рухів (здатність до швидкого навчання) і здатність до швидкої перебудови рухової діяльності у відповідь на раптово мінливі ситуації" [1].

З фізіологічної точки зору, в основі спритності лежать "моторно-нервові процеси, які тісно пов'язані з координаційними можливостями центральної нервової системи та її пластичністю". Цей організований процес роботи тіла сприяє формуванню складних рухів і швидкому переключенню біокінетичного ланцюга, що є надзвичайно поширеним під час футбольних матчів [4].

Спритність дуже важлива у футболі, оскільки під час гри часто виникають нестандартні ситуації і гравцям потрібно швидко перебудовуватися; 8-9 та 11-12 років є чутливими періодами і ці якості потрібно розвивати, збільшуючи навантаження за допомогою спеціальних засобів.

Розвитку спритності сприяють біологічні передумови. Спорт має пряму мету вдосконалення здатності швидко визначати і виконувати необхідні рухові дії в потрібному місці і потрібний спосіб, залежно від ситуації, що склалася в даний період часу. Ефективними засобами є рухливі та спортивні ігри, ураження мішеней, спеціальні акробатичні та гімнастичні вправи, стрибки всіх видів і метання в ціль.

Гнучкість – це здатність організму виконувати амплітудні рухи в суглобах, чутливими періодами якої є 9-11 та 14-16 років [5]; 8-9, 12-14 та 16-17 років – несприятливі для розвитку гнучкості. Вважається, що гнучкість впливає на всі фізичні якості (швидкість, витривалість, силу та спритність). Форма суглобів, сухожилів, зв'язок і м'язів безпосередньо впливають на гнучкість як фізичну якість. Засобами розвитку цих фізичних якостей є загально-розвиваючі вправи та спеціальні вправи для всіх суглобів опорно-рухового апарату [6].

Залежно від режиму роботи м'язів можуть використовуватися динамічні та статичні вправи: розтягування, що чергується з розслабленням або скороченням, та фіксація певного біокінетичного ланцюга у вихідному положенні (20-25 с), залежно від максимальної амплітуди руху [7].

М'язова сила визначається як "здатність організму долати зовнішній опір або протидіяти йому за допомогою м'язової сили" [8]. У футболі велику роль відіграє динаміка її розвитку, а також вікові особливості. Для гравців дуже важливо протистояти атаці суперника, бігати, стрибати за м'ячем, швидко зупинятися і змінювати траєкторію руху, влучно бити пом'ячу на відстані 30-40 метрів, розробляти тактичний план з урахуванням ігрової ситуації і матчу в цілому. Легке, економне і технічно правильне пересування на ігровому полі є передумовою розвитку м'язової сили, що є сенситивним періодом у віці 8-9, 10-11 і 14-15 років.

Засобами розвитку м'язової сили є стрибки, акробатика та динамічні вправи з гімнастичними снарядами. Інтенсивні вправи повинні супроводжуватися коротким відпочинком 20-30 секунд.

Удосконалення фізичних якостей на ранній стадії призводить до високого рівня фізичної підготовленості. При виборі засобів фізичних вправ слід ретельно дотримуватися спрямованості вправ. Важливо стежити за тим, щоб навантаження рівномірно розподілялося повсьому тілу. Слід чергувати вправи на зміцнення м'язів і розслаблення.

Особливу актуальність для футболу мають вправи, що зміцнюють м'язи попереку і нижніх кінцівок. Інтенсивність силових вправ повинна бути різноманітною, а рухи повинні включати складні координаційні вправи з широкою амплітудою рухів [8; 9].

Витривалість – це здатність молодого організму виявляти стійкість до фізичних навантажень; найкраще розвивається впродовж усього періоду навчання в школі, з винятком 12-13 і 15-16 років. Витривалість розвивається до появи втомитості. Для розвитку витривалості вчені рекомендують повільний біг (10-30 хвилин) і "спортивні ігри" (30-60 хвилин). Функціональні можливості організму (дихальної та серцево-судинної систем) визначають відповідні умови для розвитку витривалості. Періоди відпочинку на коротких дистанціях (30-80 м) становлять 1-1,5 хвилини, тоді як довші дистанції, наприклад, 150-250 м, вимагають більш тривалих періодів відпочинку – 3-4 хвилини.

Вивчення зміни показників розвитку фізичних якостей у школярів віком 10-11 років під час занять футболом важливо для розуміння впливу цього виду фізичної активності на їх загальний розвиток та здоров'я. На підставі проведених досліджень можна зробити кілька висновків:

Заняття футболом сприяють загальному фізичному розвитку школярів. Це включає розвиток м'язово-скелетної системи, збільшення гнучкості та координації рухів. Регулярні тренування сприяють формуванню фізичної підготовки та покращенню аеробних та анаеробних фізичних якостей.

У висновку можна сказати, що заняття футболом націлені не лише на фізичний розвиток, а й на формування соціальних та психологічних навичок. Правильно організовані тренування можуть сприяти здоров'ю та загальному розвитку школярів у віці 10-11 років.

Список використаної літератури:

1. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів : монографія. Київ : Олімпійська література. 2001. 430 с.
2. Журід С. М. Визначення сенситивних періодів розвитку фізичних якостей юних футболістів. // Слобожанський науково-спортивний вісник. Харків. – 2001. – №4. – С.44-46.
3. Коваль С. С. Дослідження взаємозв'язку показників витривалості та техніко-тактичних дій юних футболістів 8-12 років. Слобожанський науково-спортивний вісник, № 1. Харків. 2010. С. 88-93.
4. Чекас В. Д., Блещак І. М., Чекас В. Д Основні аспекти вдосконалення фізичної підготовленості футболістів. Актуальні питання підготовки футболістів : матеріали I Всеукр. наук.- практ. конф. Київ. 2000. С. 26-29.
5. Круцевич Т. Ю., Пангелова Н. Є., Кривчикова О. Д. Теорія і методика фізичного виховання. Київ : Олімпійська література, 2017. Т. 2. 448 с.
6. Волков Л. В. Теорія та методика дитячого та юнацького спорту: навч.посіб. Київ: Олімпійська література. 2002. 267 с.
7. Бондар Т. С. Спортивні та рухливі ігри на уроках фізичної культури в початковій школі. Харків: Ранок, 2018. 192 с.
8. Романюк В. Вплив занять футболом в умовах додаткового уроку на фізичну підготовленість школярів. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Луцьк. 2005. С. 352-356.
9. Романюк В. Додатковий урок футболу в процесі фізичного виховання школярів молодших класів. Фізична культура спорт та здоров'я : матеріали IV міжнар. наук. конф. студентів та аспірантів. Харків: ХДАФК, 2002. С. 10-12.

*Тонкошкур Микита Сергійович,
магістр факультету фізичного
виховання та мистецтв
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

*Суровов Олексій Анатолійович,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та
методики фізичного виховання,
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ORCID: 0000-0002-7521-9854*

МОНІТОРИНГ СТАНУ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTI СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4664/>

Моніторинг стану фізичної підготовленості студентів закладів вищої освіти в умовах воєнного стану має велике значення для оцінки готовності студентів до фізичних випробувань та забезпечення оптимального рівня здоров'я та функціональності.

Для забезпечення неперервного навчального процесу під час воєнного конфлікту в Україні, вищі навчальні заклади перейшли на дистанційне навчання. Це спричинило необхідність впровадження електронного навчального середовища та сучасних інформаційних освітніх технологій, електронних платформ, додатків, комп'ютерів та гаджетів для організації навчального процесу та забезпечення комунікації між студентами та викладачами [1, с. 167].

Внаслідок початку війни, організація та зміст фізичного виховання у вищих навчальних закладах були переглянуті з урахуванням особливостей навчання в умовах конфлікту. Більшість університетів прийняла рішення збільшити самостійні фізичні заняття студентів протягом дня та тижня. Ці заходи спрямовані на зменшення дефіциту рухової активності, підвищення фізичної підготовленості, зміцнення здоров'я та зменшення ризику захворювань, сприяючи при цьому підвищенню розумової працездатності студентів. Організація самостійних фізичних занять передбачає підвищення рівня теоретичних знань з фізичної культури

і спорту, фізичну підготовленість, удосконалення рухових умінь та навичок, отриманих на обов'язкових заняттях, згідно з висловлюванням Базилевич М. В контексті Довгань Н., самостійні фізичні заняття розглядаються як тренувальні заходи, спрямовані на відновлення та зміцнення здоров'я, підтримання або підвищення працездатності, розвиток рухових якостей, удосконалення фізичних здібностей і фізичне вдосконалення. Вони сприяють збільшенню рухової активності студентів, підтриманню тижневого рухового режиму та забезпеченню всебічного розвитку і рухової підготовки [4, с. 105].

Введення дистанційної форми навчання надає можливість розв'язання фізичного виховання шляхом організації індивідуальної підготовки студентів.

Автори Лещенко Г. А., Захарова О. В. визначили, що упровадження дистанційної форми навчання для дисципліни «Фізичне виховання» включає в себе наступні етапи: проведення діагностичного тестування фізичного розвитку, функціональних показників та фізичної підготовленості; постановку цілей та завдань для фізичних вправ; вивчення теоретичного матеріалу, необхідного для створення власної системи фізичних вправ; організація та проведення самостійних занять з фізичної культури; консультації з викладачем через месенджери та корекція індивідуального плану [2, с. 189].

У своїх дослідженнях Орленко Н., Скидан І., Гейченко С. висвітлюють свої власні досягнення у проведенні занять з фізичного виховання під час воєнного стану. Умови військових дій призвели до впровадження дистанційного режиму для занять, орієнтованих на самостійну активність студентів у різних формах, спрямованих, насамперед, на підтримку здоров'я, підвищення працездатності, набуття необхідних умінь та навичок, а також на зміцнення професійної діяльності, формування соціальної активності та свідомості [3, с. 68].

Отже, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, питання, пов'язані з особливостями фізичного виховання у закладах вищої освіти в умовах воєнного стану, залишаються недостатньо дослідженими.

Дослідження виконане на базі Вищого навчального закладу. 60 студентів взяли участь в дослідженні, які були поділені на 2 групи – контрольну та експериментальну. Контрольна група займалася 1 раз на тиждень за програмою з фізичної культури. Експериментальна група виконувала вправи з розробленої методики організації онлайн занять з фізичної підготовленості в умовах воєнного стану. Основні етапи методики організації онлайн занять з фізичної підготовленості в умовах воєнного стану:

1. Розминка: Мета: Підготовка організму до фізичних навантажень та зменшення ризику травм. Вправи: легкі кардіовправи (біг на місці, стрибки, скакалка); розтяжка для всіх груп м'язів. Дозування: 10-15 хвилин.

2. Основна частина: Мета: Розвиток фізичних якостей та підтримання здоров'я. Тип тренувань: Кругове тренування, орієнтоване на різні аспекти фізичної підготовки. Вправи: силові вправи (підтягування, віджимання, присідання). Кардіо-вправи (біг на місці, стрибки, скакалка). Дозування: 30-40 хвилин.

3. Заключна частина: Мета: Поступове зниження інтенсивності та повернення пульсу до норми. Вправи: легкі кардіовправи. Розтяжка та дихальні вправи. Дозування: 10-15 хвилин.

Для визначення ефективності розробленої методики організації онлайн занять з фізичної підготовленості в умовах воєнного стану було проведено порівняльний аналіз показників рівня розвитку фізичних якостей у студентів результатів в експериментальній та контрольній групі.

По результатам бігу на 100 метрів виявлено статистично значуще покращення після експерименту. Середній час до експерименту ЕГ склав $14,7 \pm 0,08$ с, а після – $14,2 \pm 0,06$ с. Середній час до експерименту КГ склав $14,98 \pm 1,11$ с, а після – $14,7 \pm 0,07$ с.

По результатам човникового бігу на 4x9 метрів виявлено статистично значуще покращення після експерименту. Середній час до експерименту ЕГ склав 9,83 с, а після – 9,5 с. Середній час до експерименту КГ склав $9,91 \pm 0,57$ с, а після – $9,7 \pm 0,04$ с.

По результатам нахили тулуба вперед із положення сидячи виявлено статистично значуще збільшення розтяжки в нахилах тулуба вперед із положення сидячи після експерименту. Середнє значення до експерименту ЕГ складає 12,2 см, а після – 12,82 см. Середнє положення тулуба до експерименту КГ складає $12,91 \pm 0,15$ см, а після – $13,3 \pm 0,35$ см.

Таким чином, результати фізичних тестів у студентів до та після експерименту показують статистично значущі поліпшення у їхніх фізичних якостях. У бігу на 100 метрів та човниковому бігу на 4x9 метрів виявлено значуще зменшення часу, що свідчить про покращення швидко-силових характеристик. Також виявлено збільшення розтяжки в нахилах тулуба вперед із положення сидячи, що може вказувати на поліпшення гнучкості. Ці результати дозволяють припустити, що проведений експеримент вплинув на фізичний розвиток студентів у позитивному напрямку.

Література:

1. Бабаджанян В., Семаль Н., Беседа Н. Сучасний стан фізичного виховання студентів у закладах вищої освіти під час війни в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 2(16). С. 167-176.
2. Лещенко Г. А., Захарова О. В. Фізичне виховання студентів закладів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2022, (207), 189-194. DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-189-194 (дата звернення: 14.12.2023).
3. Орленко Н. А., Скидан І. В., Гейченко С. П. Фізичне виховання студентів ЗВО під час військових дій в Україні. *Фізичне виховання в контексті сучасної освіти* : тези доп. XVII міжнародної науково-методичної конференції. Київ, 2022. С. 68-70.
4. Dovgan N. Physical education of higher education by means of extracurricular sports and mass work: a monograph. Irpin: University of the SFS of Ukraine. 2020, 328 p.

*Хомовський Олександр Іванович,
асистент кафедри фізичного
виховання Заклад вищої освіти
"Подільський державний
університет", м. Кам'янець-
Подільський, Україна*

*Комарова Тетяна Володимирівна,
асистент кафедри фізичного
виховання Заклад вищої освіти
"Подільський державний
університет", м. Кам'янець-
Подільський, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО СТРЕСУ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ФІЗИЧНУ АКТИВНІСТЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4631/>

Життя сучасного суспільства дуже динамічне та вимагає оволодіння великою кількістю умінь, що у майбутньому дадуть змогу бути компетентними фахівцями. До цих умінь зокрема відносять: самоосвіту та постійне самовдосконалення, вміння доцільно розподіляти та планувати час, здатність до генерування ідеї та роботи в команді, креативність тощо. Така багатозадачність провокує виникнення стресових ситуацій, із якими потрібно швидко та якісно справлятися. Саме через

це стресостійкість та навичка протидії стресовим чинникам є важливими для майбутнього спеціаліста будь-якої галузі. Важливо розуміти, що регулярні заняття фізичною активністю дозволяють розширити можливості здобувачів освіти щодо якісного управління стресом та максимального нівелювання наслідків стресових впливів засобами фізичної активності. [2. С. 290-294]

Поняття стресу розкривається як неспецифічна та універсальна реакція нашого організму на дію зовнішніх чинників, що потребують змін. Стрессова напруга виникає внаслідок несподіваної, невідомої чи незвичної ситуації, короткочасно збільшує фізичні можливості та психологічну спроможність людини задля подолання вищезгаданої ситуації, адаптації до неї. Виокремлюють декілька видів стресу: 1) фізіологічний, який пов'язують із фізичними навантаженнями; 2) емоційний – стан значного емоційного перевантаження, який провокує зміни психічної активності людини; 3) стрес інформаційний – тобто стан інформаційної перенапруги, через неможливість виконання поставлених завдань; невчасність прийняття рішень; 4) стан посттравматичного стресу, що виникає як наслідок пережитих психотравматичних ситуацій поза межами повсякденного людського досвіду із загрозою фізичному здоров'ю одного суб'єкта чи групи людей. [3. С.34-36]

Наслідками стресу є: тривожність, пригніченість, дратівливість, агресія, апатичні стани, погіршення когнітивних функцій та відсутність мотивації, відчуття постійної напруги, зниження соціальної активності, погіршення сну, проблеми з апетитом, зниження імунних показників, тощо. Разом із цим стресовий вплив помірної сили здатний поліпшувати увагу, підвищувати зацікавленість у швидкому досягненні мети, підвищувати психоемоційний стан. Якісно протидіяти негативним впливам стресу на організм допомагають різноманітні засоби: психологічні, медичні, фізіологічні. [2. С.290-294]

Принагідно зазначити, що провідним механізмом зниження стресової напруги людини впродовж багатьох століть були заняття фізичною активністю, їх значення для нівеляції наслідків стресових впливів для сучасного суспільства важко переоцінити. Достатній рівень фізичної активності здатен значно покращити не лише психічний стан організму, а й дозволить підтримувати необхідний рівень психоемоційного напруження. Тобто, регулярні заняття фізичними вправами є ефективним засобом зниження психологічного навантаження та зменшення наслідків стресу [1. С. 108-110].

Теоретичною основою програми навчання здобувачів освіти методам протидії наслідкам стресових чинників засобами рухової активності є взаємодія психічної та фізичної роботи, що дасть можливість для швидкого зменшення емоційної напруги шляхом зниження фізичного

перенавантаження. Навчання здобувачів вищої освіти основам якісного зменшення фізичного напруження та досягненню м'язового (і як результат психічного) розслаблення дасть можливість майбутнім фахівцям самостійно застосовувати запропоновані методи задля зниження стресової напруги, повернення до стану психоемоційної рівноваги у подальшому [1. С. 108-110].

Отже, завдяки впливу регулярних та правильно дозованих занять фізичною активністю простежується зменшення проявів депресивних станів та тривожності, позитивне самосприйняття та підвищення самооцінки, а також покращення загального стану організму.

Література:

1. Слухенська Р. В., Гауряк О. Д., Єрохова А. А., Литвинюк Н. Я. Вплив фізичної культури на подолання стресу у студентів вищих навчальних закладів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Вип. 7(152). 2022. С.108-110.
2. Федорова Я. В. Стрес та його роль в навчальній діяльності студента. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39(4). С. 290-294.
3. Цигановська Н. В., Гончар В. В., Батулін Д. С. Мінімізація наслідків стресу засобами фізичної активності серед студентської молоді. *Креативний простір*. 2021. Вип. 7. С. 34-36.

*Шинкарук Євгенія Миколаївна,
студентка 2 курсу,
Дніпровський національний
університет ім. Олеся Гончара*

*Науковий керівник:
Дідковський Олександр Петрович,
старший викладач,
Дніпровський національний
університет ім. Олеся Гончара*

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4638/>

Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної і трудової активності людей, задоволення їхніх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх відносин між народами і зміцнення миру».

Сама мета гармонійного (всебічного) розвитку особистості є продуктом історії розвитку людства. Але умови для її реалізації особистість одержує лише на певному етапі історичного розвитку. Всебічний розвиток людині необхідний для того, щоб мати можливість брати участь у всіх напрямках діяльності (професійній, громадській, спортивній, художній та ін.). Але для цього потрібно розвинути структуру особистості, зробити її комунікативною, здатною до перетворюючої художньої діяльності, сформувати ціннісні орієнтації. Це можливо за умови різноманітності змісту, форм і способів діяльності людини та їх оптимального поєднання у процесі її культурного розвитку. У процесі культурного розвитку людина послідовно діє у трьох напрямках. Перш за все, вона засвоює культуру, виступаючи об'єктом її впливу. Іншими словами, під впливом культури формується людська особистість, розвиваються її здібності. По-друге, у процесі творчої діяльності особа створює нові культурні цінності, виступаючи в даному випадку як суб'єкт культурної творчості (пошук нових шляхів, засобів, раціональних методів фізичного виховання тощо). Нарешті, третій аспект культурного розвитку полягає в тому, що культура інтегрується в суті самої особи, яка функціонує в культурному середовищі як конкретний носій культурних цінностей, поєднуючи в собі загальне, властиве культурі в цілому, і особисте, привнесене в культуру на основі індивідуального життєвого досвіду, рівня знань, світогляду тощо.

Специфічною основою змісту фізичної культури як особливої і самостійної галузі культури є раціональна рухова активність людини як фактор її підготовки до життєдіяльності через оптимізацію фізичного стану. Вона виникла і розвинулась одночасно з загальною культурою людства. Майже одночасно (ще в первісному суспільстві) виник один з її основних компонентів – фізичне виховання; пізніше виникають спорт і фізична рекреація. В особистішому аспекті фізична культура є тією частиною загальної культури людини, яка виражається ступенем розвитку її фізичних сил і рухових навичок та здоров'я. Вона дозволяє з допомогою своїх специфічних засобів і методів розкривати потенційні фізичні можливості людини. Діяльність у галузі фізичної культури має і матеріальні, і духовні форми вираження. Впливаючи на біологічну сферу людини комплексом засобів і методів, фізична культура неминує впливає на інтелектуальну, емоційну, духовну сфери особистості в силу єдності та взаємообумовленості функціонування матеріального і духовного в людині.

З матеріальною культурою фізична культура пов'язана процесом рухової діяльності, яка є її головним змістом, що матеріалізується у фізичних якостях людини. Крім того, вона спирається на матеріальну

базу (спортивні снаряди, інвентар, майданчики, зали, палаци та ін.). З духовною культурою фізична культура пов'язана наукою, спортивною етикою, естетикою тощо.

Таким чином, характеризуючи фізичну культуру, необхідно розглядати щонайменше три аспекти.

1. Діяльнісний аспект, який включає доцільну

2. Предметно-ціннісний аспект представлений матеріальними (матеріально-технічні засоби) і духовними (наукові знання, методи) цінностями, створеними суспільством для забезпечення ефективності фізкультурної діяльності.

3. Результативний аспект характеризується сукупністю корисних результатів використання фізичної культури, які виражаються у володінні людиною її цінностями, надбанні нею високого рівня фізичної дієздатності. Найсуттєвішим результатом повноцінного використання фізичної культури є виховання готовності людини взяти на себе відповідальність за свій фізичний стан і здоров'я після закінчення шкільного курсу «фізична культура».

Таким чином, фізичну культуру можна визначити як сукупність досягнень суспільства у створенні і раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов цілеспрямованого фізичного та духовного удосконалення людини.

Термін «фізична культура» використовується і в інших, вужчих значеннях. Так, наприклад, кажуть про «фізичну культуру особистості», розуміючи під цим втілені в самій людині результати використання матеріальних і духовних цінностей фізичної культури в широкому розумінні цього поняття. Отже, фізичну культуру особистості можна визначити як сукупність властивостей людини, які набуваються у процесі фізичного виховання і виражаються в активній діяльності, спрямованій на всебічне вдосконалення своєї фізичної природи та ведення здорового способу життя.

«Фізичною культурою» називають навчальну дисципліну в школі, профілактичні і лікувальні заняття в лікарнях та інших аналогічних закладах, вона широко використовується у виробничій сфері. У цих випадках, щоб уникати плутанини, необхідно користуватись терміном, додаючи відповідні прикметники, «особиста фізична культура», «шкільна фізична культура», «лікувальна фізична культура», «виробнича фізична культура» тощо.

У змісті фізичної культури і пов'язаних з нею явищах умовно можна виділити дві основні частини (сторони):

– функціонально-забезпечуючу, представлену всім тим цінним, що створюється і використовується суспільством як спеціальні засоби,

методи й умови їх застосування, що дозволяють оптимізувати фізичний розвиток та забезпечити певний рівень фізичної підготовленості людей,

- результативну, представлену позитивними результатами у фізичному розвитку і підготовленості, що стали наслідком використання цих засобів, методів і умов.

Фізична культура є результатом багатогранної творчої діяльності суспільства. Вона успадковує культурні цінності, створені суспільством на попередніх етапах, і розвиває їх залежно від політичних, економічних, матеріальних можливостей певної історичної епохи.

Показниками стану розвитку фізичної культури є:

- рівень здоров'я, фізичного розвитку та підготовленості різних верств населення,
- ступінь використання фізичної культури в різних сферах діяльності,
- рівень розвитку системи фізичного виховання,
- рівень розвитку самодіяльного масового спорту,
- рівень забезпеченості кваліфікованими фахівцями,
- рівень впровадження у фізичну культуру досягнень науково-технічного прогресу,
- відображення явищ фізичної культури у творах мистецтва і літератури,
- матеріальна база,
- рівень спортивних досягнень.

Функція підвищення фізичної активності передбачає підготовку до різних видів суспільної діяльності і покликана сприяти всебічному розвитку людини, удосконалювати й фізичні і духовні здібності, розширювати арсенал її життєво важливих рухових умінь, підвищувати їх надійність у складних умовах. Оздоровча і рекреаційно-культурна функції спрямовані на зміцнення здоров'я людей, забезпечення активного відпочинку, формування естетичних смаків. Виробнича функція дозволяє сприяти підвищенню продуктивності праці через згуртування виробничих колективів, встановлення сприятливого психологічного мікроклімату, впровадження норм і правил здорового способу життя. Пізнавальна функція передбачає використання спортивної діяльності як моделі для вивчення фізичних і психічних можливостей людського організму в екстремальних умовах. Видовищна функція, з одного боку, задовольняє прагнення великої кількості людей одержати емоційний заряд як учасників змагань у ролі вболівальників, з іншого – створює прекрасні умови для просвітницької роботи з метою залучення широкої аудиторії глядачів до регулярних занять фізичними вправами. Економічна функція

полягає у самозабезпеченні фінансовими засобами розвитку спорту. Сучасний етап розвитку характеризується тенденцією до появи нових видів спорту. Вони є наслідком технічного прогресу.

Характеризуючи фізичну культуру, необхідно розглядати щонайменше три аспекти:

1) діяльнісний – включає доцільну рухову активність у вигляді різних форм фізичних вправ, спрямованих на формування необхідних в житті рухових умінь і навичок, розвиток життєво важливих фізичних здібностей, оптимізацію здоров'я і працездатності;

2) предметно-ціннісний – представлений матеріальними ;

3) результативний – характеризується сукупністю корисних результатів використання фізичної культури, які проявляються у володінні людиною її цінностями, надбанні нею високого рівня фізичної діє здатності.

Розвиток фізичної культури зумовлений об'єктивною необхідністю суспільства в забезпеченні оптимальної рухової активності людини. Саме тому в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» зазначено, що фізична культура в Україні є часткою загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості.

Література:

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт».
2. Базова навчальна програма з фізичного виховання для вищих закладів освіти III і IV рівнів акредитації підготовлена ініціативною групою вчених на замовлення Міністерства освіти України.
3. Козлова К. П., Скібенко Н. В., Лезнік Н. В. Формування професійних умінь у майбутніх учителів фізичної культури // Конференція: підготовка спеціалістів фізичної культури та спорту в Україні // Упорядники: В. І. Завацький та ін. – Луцьк, 1994. – С. 99-100.
4. Лігоцький А. О. Стратегія розвитку професійної освіти в Україні: Навч.-метод. посіб / Нац. акад. внутр. справ України. – К., 1997. – 48 с.
5. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры. – М.: ФиС, 1991.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

<i>Ватаманюк Ксенія Георгіївна</i> СТРАХОВІ РИЗИКИ ТА ЇХ ОЦІНКА.....	3
<i>Ворошилова Ганна Олександрівна, Кирилова Єлизавета Юріївна</i> МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	6
<i>Жуков Іван Андрійович, Чухліб Алла Василівна</i> ІНФОГРАФІКА ЯК МЕТОД ВІЗУАЛІЗАЦІЇ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ.....	10
<i>Крохмаль Аркадій Ігорович, Голодонюк Ольга Михайлівна</i> МАРКЕТИНГ В2В ЯК СУЧАСНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	12
<i>Круглова Ольга Гнатівна</i> ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ КОМЕРЦІЙНОГО ТОВАРОЗНАВСТВА В ОНЛАЙН РЕЖИМІ.....	15
<i>Некрасов Олександр Васильович, Шляховий Юрій Віталійович</i> ОГЛЯД ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ БАНКІВСТКИХ УСТАНОВ, СТВОРЕНИХ У ВИГЛЯДІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ З ПРИВАТНИМ КАПІТАЛОМ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	17
<i>Непочатова Галина Володимирівна</i> ОМНІКАНАЛЬНІСТЬ В E-COMMERCE.....	20
<i>Сідакова Вікторія Василівна</i> СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІРМИ.....	22
<i>Сіренко Єва Михайлівна, Чухліб Алла Василівна</i> СТАТИСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІН ТА ТАРИФІВ.....	25

Струк Тарас Васильович

ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНА ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ
ТА БІЗНЕСУ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ.....27

Хмелюк Альона Василівна, Моспан Катерина

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ЛІЦЕНЗІЇ НА
ПРИДБАННЯ ПАЛИВНО-МАСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ.....30

Чекмасова Ірина Анатоліївна

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА...33

Чекмасова Ірина Анатоліївна, Євстратов Сергій Володимирович

УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ ПОСТАЧАННЯ
МІЖНАРОДНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....35

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Веремчук Владислав Сергійович

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕЄСТРАЦІЇ МОРСЬКИХ
ТОРГОВЕЛЬНИХ СУДЕН.....38

Грабовська Оксана Олександрівна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІНТЕРЕСУ ПРОКУРОРА В
ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....41

Комарова Юлія Віталіївна, Мельник Олена Петрівна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ
ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....46

Кошова Катерина Віталіївна,

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОЇ УЧАСТІ ЗАХИСНИКА
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ.....49

Лавренюк Анастасія Сергіївна

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТУ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....52

Лисюк Ярослав Юрійович ДО ПИТАННЯ ПРО КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	59
Маковецька Неля Євгенівна ПЕРЕДУМОВИ ЗАРОДЖЕННЯ СІЧОВОГО РУХУ В УКРАЇНІ.....	61
Медведчук Дмитро Миколайович АРГУМЕНТАЦІЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	64
Новосад Ірина Вікторівна ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ РИМСЬКОГО ПРАВА У ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ ПРАВНИКІВ.....	69
Петришина Марина Олександрівна ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МУНІЦИПАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ.....	74
Польова Марія Андріївна ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	77
Ревуцька Дар'я Володимирівна ЗНАЧНІ ПРАВОЧИНИ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ.....	79
Сахно Наталія Володимирівна ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА КРЕДИТНИМ ДОГОВОРОМ.....	86
Слободян Крістіна Русланівна ОСОБЛИВОСТІ ВОЛОНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	97

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Viktoriia Leonidivna Vertegel ISSUES OF MOTIVATING STUDENTS TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE.....	99
---	----

Макара Анатолій Іванович МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....	101
Мамічева Олена Володимирівна ВЕЛБІІНГ В ОСВІТІ. БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА СТВОРЕННЯ ПРИЯТЛИВОГО КЛІМАТУ В КЛАСІ І ШКОЛІ.....	105
Орленко Наталія Анатоліївна, Бобр Володимир Іванович, Скидан Інна Володимирівна, Шип Лілія Олександрівна РОЛЬ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	109
Смолянко Юлія Миколаївна, Павленко Євгенія Володимирівна ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ З РАС У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ДІТЬМИ НОРМОТИПОВОГО РОЗВИТКУ.....	112

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Гармановська Вікторія ІНСТИТУТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНЩИНИ.....	116
Душний Юрій СПРОБИ ПОЛІТИЧНИХ РЕФОРМ В УМОВАХ ПЕРЕБУДОВИ.....	120
Кісіль Олег ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА ПЕРШОЇ УНР.....	123
Миськів Михайло КОДЕКС КАНОНІВ ДЛЯ СХІДНИХ ЦЕРКОВ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	127
Плахотнікова Дарина Олександрівна ВЕСТФАЛЬСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР.....	131
Пономаренко Валерія Вікторівна ЖІНКИ ТА ТВОРЧІСТЬ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ СЕРЕДНЬОВІЧЧІ.....	135

Пушкаренко Олександра Сергіївна
ДИПЛОМАТИЧНІ ЛИСТУВАННЯ ХЮРРЕМ-СУЛТАН.....138

Ухач Василь, Ухач Олександра
ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ
НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ.....142

Хоменко Аліна
КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЕКТИ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ.....146

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Хуторська Анна Йосифівна
ПЕРЕКЛАД ЧИ ОРИГІНАЛ: РОЗДУМИ ВИКЛАДАЧА ЩОДО
ВИКОНАННЯ ІНОЗЕМНИХ ПІСЕНЬ СТУДЕНТАМИ-
АКТОРАМИ.....150

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Батяєва Вікторія Ігорівна
ПОЕТИКА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ЗАГАДКИ.....154

Брикєз Надія Вячеславівна
ЕМБЛЕМАТИКА В ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ.....157

Добровольська Неля Миколаївна
ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОПЕТЕНТНОСТІ У
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....159

Родін Олександр Кімович
МЕТОД ПРОЕКТІВ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ КОГНІТИВНО-
КОМУНІКАТИВНОЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....164

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Шевчук Володимир Юрійович
ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ російської
федерації У КРАЇНАХ АЗІЇ ТА АФРИКИ У 2022-2023 РОКАХ:
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ.....169

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Зубарєв Олександр Сергійович

СЕКСУАЛЬНІ ДОМАГАННЯ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ.....172

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Панченко Вікторія

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ ТУРИЗМ В ПЕРІОД ВІЙНИ.....175

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Швайко Іван Євгенійович

УПРАВЛІННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У
ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....177

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Помпа Ольга Василівна, Петричук Ліза Анатоліївна

ЗМІНА ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ
ШКОЛЯРІВ 10-11 РОКІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФУТБОЛОМ.....181

Тонкошкур Микита Сергійович, Суровов Олексій Анатолійович

МОНІТОРИНГ СТАНУ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ
СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....186

Хомовський Олександр Іванович, Комарова Тетяна Володимирівна

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО СТРЕСУ У
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ФІЗИЧНУ АКТИВНІСТЬ.....189

Шинкарук Євгенія Миколаївна

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....191

Наукове видання

Вісімдесят перші економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 27.12.2023р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Відруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

